

SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 1.000.000. TL. (KDV DAHİL)

KIZILCIK

4
EKİM
2000

Küreselleşme ve sosyalizm

IMF'li tarım politikaları

**Grev özgürlüğü/
“Evrensel Değerler”**

Kadın özgürlüğü ve AB

Biyoteknoloji üzerine

Putin'in saati

**G. Afrika KP'nin uluslararası
sol platform önerileri**

Daha iyi bir hayat için ...

Seni kim istiyor ki?

WHO NEEDS YOU

MAD Afişi. 1969

Bu sayıda

4 Kavşakta yol şaşkınlığı

7 Kopenhag kriterleri, bizim kriterlerimiz

8 Hayat ağacı

12 Küreselleşme ve sosyalizm

Sadun Aren

Sosyalizmi varılacak bir hedef değil,
yaşanacak bir süreç olarak düşünmek gerekir.

15 Kapitalizmin araçları: IMF/DB
İzzettin Önder

18 sanki onların durumu çok iyi de...
ayşe düzkan

avrupa birliği hayalleri kuracağımıza
oralardaki kızkardeşlerimizin
mücadele tarihlerine baksak daha hayırlı olur.

19 Tan Oral

20 Tarım da gözden çıkarıldı

Oğuz Oyan

Gelişmiş ülkelerde ürün fazlalıkları sürekli
büyüyor, tekelleşme önündeki engeller
ayıklanmak isteniyor.

25 Ekonomik durum

Arslan Başer Kafaoğlu

27 20. Yılında 12 Eylül
Yavuz Alogan

28 12 Eylül ve toplum psikolojisi

M. Turgay Yerlikaya

Travmaya uğratılan toplum tarihsel süreçte
kazandığı değerleri yitirir, ilkelleşir.

31 Mikro-Auschwitz...

Serol Teber

32 Genetik teknolojisi ve tarım

Can Kayabal

34 21. Yüzyıl Seattle'da başladı

Edgar Morin

"Dünya bir ticaret metali değildir"

37 Donkişot bir gün çıkıp gelebilir

Hüseyin Hasağcebi

43 Daha iyi bir hayat için mücadele

Bu oyun bozulabilir ve bozulmalı.
Başka bir senaryo yazılabilir ve yazılmalı.

46 G. Afrika KP'nin Uluslararası
Sol Platform önerileri

49 Irak'ta biraz duralım

Irak, Sadam mı demek? Irak, insan değil mi?

50 Zeugma-Belkis

Halit Demirci

H. Dietrich Genscher. Bir vakitler Alman-
ya'nın sosyal demokrat Şönsölyesi olan
H. Schmidt'in dışişleri bakanı... "Afganis-
tan'da Rus müdahalesi olmuştu. İran'da Şah
gitti, gidecek. Sırada Türkiye vardı. Türki-
ye'yi o badireden kurtarmanın Batılıların
lehine olacağına karar verdiler...
Evren Paşa Genscher'e bir program veriyor.
Şu tarihte şunları yapacağız, bu tarihte bunu
yapacağız diye. Hepsini aynı tarihlerde
gerçekleşiyor. Bu Genscher'i çok etkiliyor,
12 Eylül'e daima anlayışla yaklaşıyor."
Cuntanın dışişleri bakanı V. Halefoğlu.
(Cumhuriyet'ten, 17 Eylül 2000.)

Özgürlük ve adalet isteyen bir serseri.
Dünyanın muazzam bir siyasi değişime
gereksinmesi olduğunu söyleyen bir meczup.
Liberalizmin hegemonyasına "Şeytanın
Kıralığı" adını takan sözünü bilmez
bir haylaz. Üstelik Venezuela'lı. Şili'nin
Allende tecrübesine aldırmadan onu devlet
başkanı da seçmişler...

George W. Bush.
ABD'nin en azılı
seri cinayetler
suçlusu... İmzaladığı
idam hükümlerinin
sayısı ile övünerek
seçim kampanyası
yürütüyor.

YAYIN KURULU : Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Elif Yerli, Hüseyin Hasağcebi, Kamil Ertürk, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arıkel.

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Md.: Can Kayabal. İrtibat adresi (büro): Rıhtım Cd.
Uzunhafız Sk. 21/2 Kadıköy-İST. Tel: (0216) 418 92 82 Banka Hesap No: Zekiye
Hasağcebi. Garanti Bankası, Hasanpaşa Şb. No: 6608549/9.
Grafik Düzenleme: Genajans., Tel: (0216) 336 53 17 Basıldığı yer.

İslamcılar da öğrenirlermiş!

Ali Bulaç: "28 Şubat sürecinde bu geniş kesimler insan hakları ve demokrasi bağlamında büyük mağduriyetlere uğradılar; fakat aynı zamanda da o güne kadar izledikleri politikaların ve kullandıkları yöntemlerin çok sağlıklı olmadığını da zımnen anlamış oldular. Bu açıdan 28 Şubat dolaylı yoldan da olsa öğretici oldu."

Nuh Gönültaş: "28 Şubat süreci ile birlikte 'İslamcılar'ın çok daha sağlıklı bir zemine oturduklarını kabul etmeliyiz. Mesela finans kuruluşları, küçük ve orta boy işletmeler, holding düzeyindeki iktisadi teşebbüsler daha rasyonel çalışmaya başladı. Olaya 28 Şubat açısından bakıldığında da öyle."

Mehmet Şevki Eygi: "Müslümanlar hayallerden ve kuruntulardan uyandı, siyasi çözümler konusunda gözleri açıldı. Demokrasinin kendileri için bir nimet olduğunu 28 Şubatta anladılar."

Mehmet Ocaktan: "Demokrasinin en iyi yönetim biçimi olduğu konusunda çok iyi bir ders aldılar."

Hekimoğlu İsmail : "28 Şubat bizi yeniden canlandırdı ve ruhumuzu kurtardı."

Ömer Çelik : "En önemli ders... hiçbir siyasetçi..insanların hayat tarzlarını tevkif etme anlamına gelen bir takım şeylere soyunmamalıdır. İslami kesimin, siyasetin rasyonel doğasını kavraması bakımından etkili oldu."

KIZILCIK NOTU:

Ordunun sopası inmeden önce bildikleri ve yaptıkları her şey "yanlış" imiş. Siyasetin rasyonel doğasını, elbette aynı zamanda sermaye birikiminin doğasını 28 Şubat köteğiyle öğrenmişler. Demokrasinin ve daha birçok şeyin erdeminin yeni farkına varmışlar!

Öğrendikleri yeni hiç bir şey yok; söylediklerinden belli. Ama onlara iyi bir ders verildiği de belli. Tekelci sermayenin "laik birikim modeli"nden nasıplansınlar, fakat nasırına basmasınlar, yani istikrarı bozmasınlar, yeter!

KIZILCIK

Kavşakta yol şaşkınlığı

Türkiye'de 12 Eylül darbesiyle kurulan siyasal rejim, ekonomik-siyasal-ideolojik-uluslararası kavşakların kesiştiği bir düğüm noktasına doğru hızla sürükleniyor. Dağılan Sovyetler Birliği'nin ardından yayılmacı hevesleri kabaran yeni "süper" (!) burjuvazinin "Avrasya stratejisi", Avrupa Birliği'nin ve ABD'nin emperyalist paylaşım emellerini temsil ederken, boyutlarıyla iştah kabartan Anadolu pazarı küresel sermayenin ilgisini çekiyor. İslami, neo-faşist ve neo-liberal yükselişin kuşatması altında Kemalist resmi ideolojinin ve politikaların yeni koşullara uydurulması gittikçe güçleşiyor ve IMF-Dünya Bankası tarafından çerçevesi çizilen ekonomik rejim bütün çalışanları dizginsiz bir sömürü zindanına hapsederek daha da yoksullaştırıyor. 20 yıldır süregelen 12 Eylülcü rejimin cıvataları bir yandan demokratikleşme basıncı, öbür yandan sürüklenilen kavşakların girdap akıntılarıyla yerinden oynuyor.

Yaz sonunda Bülent Ecevit tarafından "devlet krizi" olarak tarif edilen "kararname tartışmaları" etrafında Cumhurbaşkanı, hükümet ve MGK arasında cereyan eden çekişme ve mücadeleler, "istikrar" perdahı ardında saklanmaya ve denetlenmeye çalışılan siyasal krizin son örneği olarak kayda geçti. Türkiye'nin kriz kavşağında olduğuna ilişkin yapageldiğimiz saptamalar böylece bizzat Başbakan'ın titrek ve heyecanlı sesiyle yaptığı itirafıyla teyid edildi.

IMF-Dünya Bankası ekseninde belirlenen ekonomik politikalara karşı ilk belirtileri gözlenen işçi sınıfı hareketlenmesinin hükümet tarafından grev ertelemeleriyle karşılanması, MHP'nin devlet, sendikalar ve kitle örgütleri içinde kadrolaşma telaşının yanı sıra bala bulanmış zehirli lokmaya benzer sinsi politikaları, bir yanda IMF, TÜSİAD, hükümet ve MGK ile, öbür yanda halk çoğunluğunu oluşturan köylüler, işçi sınıfı, Kürtler, küçük ve orta burjuvazi arasında belirginleşmeye başlayan gündem farklılaşması, yakın gelecekte yaşanacak bir siyasal kutuplaşmanın ön koşullarını ve nesnel temellerini bir araya getiriyor.

Hükümetin ve yönetici çevrelerin yaklaşılan kavşakta durumu şimdilik idare etmeye çalışmaları, egemen oryantal siyasal kültürümüze uygun olabilir. Sosyalist siyasal güçlerin ise böyle bir lüksü yok. Onların siyasal durumun krize müdahale için gerekli açık bir kavranışına dayalı somut bir programa olan ihtiyacına geçen sayımızda işaret etmiştik. Kavşağa görüş alanımızı netleştirerek, amaçlı, planlı ve birleştirici bir siyasal irade etrafında kararlılıkla yönelmek zorundayız. Kurtlar sofrasına dönen bu ülkede emeğin haklarını, ekmeği, barışı, toplumsal adaleti, demokratikleşmeyi ve özgürlüğü kazanmanın başka bir yolu yoktur. Bu sayımızda bu yolu açacak bir siyasal programın ipuçlarını tartışmaya açacağız.

KIZILCIK yaz boyunca güç biriktirmek ve yazın hareket halindeki okurlarına ulaşamama riskini bertaraf etmek amacıyla "tatil" yaptı. Bu sayımızla birlikte -malum gerekçelerle fiyatımızı da artırarak- yeni bir döneme giriyoruz. Okurlarımıza ve yazarlarımıza yeniden MERHABA!

Küreselleşme karşıtları ne istiyor?

Küreselleşme karşıtı bir direniş tarzı ve bu karşıtlığı temellendiren talepler ile, bu taleplerin ifade edilmesini temsil eden dil oluşmaya başladı. Renkli bir tarz ve renkli bir dil oluşuyor. 20. Yüzyılın çok zengin amaçları bütünleştiren monolitik tarzına ve diline benzemediği için 21. Yüzyıldaki sınıf mücadelesinin tarz ve dil yönünden nasıl olacağını ipuçlarını da verdiği varsayarak desteklenen bu mücadele, Seattle'de, Dünya Ticaret Örgütüne karşı başladı, Cenevre'de ve nihayet Eylül 2000'de Prag'da, Dünya Bankası ve IMF'ye karşı protestolarla sürdü. Bu hareket irdelenmeli, anlaşılmalı ve dünya çapındaki eşitlik ve özgürlük mücadelesi açısından yerli yerine oturtulmalı. Bu yapılırken, "Küreselleşme" denilen ve bir "Çağ dönümü" olarak sunulan dönüşümün karakteri de iyi irdelenmeli, anlaşılmalı ve dünya çapındaki emekçi sınıflar mücadelesi açısından yerine oturtulmalı.

"ÇÖZÜM" MÜ, NE ÇÖZÜMÜ?

Dışardan gelen feryatları duyan ABD Merkez Bankası Başkanı refleks gösterip, "Bu bağırırları duymazlıktan gelmeyelim, onlar için çözüm üretelim", dedi. Yani emperyalist kapitalizm, bugüne kadarki varlığının tabii bir sonucu olarak oluşan dünya çapında bir soruna "çözüm" bulacak! Sanki protesto, onlardan çözüm bekleyenlerin protestosu...

Protestocular çünkü çocuklar değil, 20. Yüzyılın özgürlükçü ve eşitlikçi mücadelesinden süzülüp geliyorlar. Emperyalizmin ezip dışladığı, soyup soğana çevirdiği, napalm, atom olup başına yağdığı, sırtından semirdiği, kendi kaderini tayine her kalkışında başına bindirdiği dünyanın çocukları bunlar ve Prag'a "istemeye" değil, *reddetmeye* geldiler. Bu reddiyyeye aklı ve vicdanı yerinden kaymamış herkes sempati duyuyor. Ona "çözüm" önermek, emperyalizme düşmüyor.

Emperyalizm nesini çözecek, kendi eliyle ve varlığı nedeniyle oluşturduğu bu dünyanın? "So-run" emperyalizmin kendisinden başka nedir ki?

Ancak bu gerçekliğin üstüne örtülmüş kalın bir şal örtünün varlığı da in-

kardan gelinemez. Kapitalizmin tüm ruhları satın almış bir yeryüzü hegemonyası da var. Bugünkü dünyanın haksızlığına herkesin bir "itirazı" var. Ama itirazı olan herkes, çözümsüzlüğe bir kördüğüm daha atarcasına, arzuhalini emperyalizmin vicdanına veriyor. ABD Merkez Bankası Başkanı "biz çözelim" derken, bu şaşkınlığı, bu pusulasını kaybetmişliği istismar ediyor.

Küreselleşmeci emperyalist sermaye güçleri yeni dünyanın paradigmasını beyinlere sırına ederken karşıt güçler hala, "küreselleşme"nin adını koyma ve artısını eksisini tartışma hesabında iseler, yapılacak çok işleri var demektir.

ÇÖZÜMÜ VAR MI BUNUN?

Dünyayı eline geçirmiş, onu evirip çeviren güçlerin yapacağından başka yapılacak ne vardır diye soruluyor, böylelikle kapitalizmin sunduğu "çözüm"lere "çözüm" diye bakılıp gerçek bir "çözümsüzlük" yaratılıyor. Kapitalizme karşı mücadeleyi şövalyelik olarak görmek "çözümsüzlük"tür ve bu sadece bir fikir olarak kafaları istila ettiği için "çözümsüzlük" gibi görünmektedir. Protestoya, haksızlığı yaratanlara "ikaz" olması anlamında geniş bir sempati duyulmakta, ama çözümün gerçek sahnesine ilgisiz kalınmaktadır. Şöyle düşünülmektedir:

Ulus-devlet çağı bitti, dolayısıyla bu kavramla direnilemez.

Çelişki sınıfsal özünden başka taraflara kaydı, sınıflarla direnilemez.

Marksizm artık açıklayıcı hükmünü yitirdi, yeni durum onunla açıklanamaz.

Dünyayı emperyalizm ile paylaşmak gerekir; çünkü dünya emperyalizmin elinden alınamaz...

Yanlış! Bu yanlış yanlısı olarak tesbit etmek, onu geriye, Ekim Devri-

mi'ne, reel sosyalizmin paradigmalarına çağırarak anlamına gelmez. Tam tersine, "Kızılçık"ta, satır aralarında veya satırlar üzerinde "yanlış" bulduğumuz belli bir anlayışı ileriyeye, somut duruma yakından bakmaya çağırıyoruz. Küreselleşmekte olan şeyin bugünkü dünya olduğunun, bugünkü dünyanın *olduğu gibi* küreselleşmesinin eşitlikçi ve özgürlükçü umutları büsbütün açmaza iteceğinin gözardı edilmesinden doğacak bedeli ödemek zorunda kalacağımızı anlatmak, bu zeminde tartışmak istiyoruz.

Küreselleşmeye karşı olanlar renkli bir dünya oluşturuyor. Ama hesaplaşmaları "bir haksızlıkla" değil, *hepten haksızlıklardır*. Bu hesaplaşmanın dilini henüz keşfetmiş değildir ama kullandıkları dil, sınıf dilinin bir lehçesidir. Bu nedenle Prag'daki, ondan önce ve bundan sonra, internet üzerinden iletişimle oluşacak protestoları, bu protestolar ister kapitalizmin belli bir haksızlığına karşı çıksın, isterse kapitalizmin temeline, onları seviyor ve destekliyoruz. Gelişen ve süreklilik kazanan bu yeni dinamiğin içindeki evrensel renk zenginliğinin farkındayız ve bu zenginliği, sınıf mücadelesinin bugünkü koşullarında Marksist ve devrimci mücadeleyi de zenginleştiren, ona güç katan bir aş olarak değerlendiriyoruz.

Bize, küreselleşmeye karşı yeni ve daha zengin içerikli bir enternasyonalizmin oluşabileceğinin de işaretlerini veren bu harekete Marksistlerin, politik işçi hareketlerinin uzak durması ve seyirci kalması doğru olmayacaktır. Zira bu yeni toplumsal muhalefet hareketleri küreselleşmeyi, emperyalist kapitalizm ile aynı kefeye koyup karşı çıkmaktadırlar. Her bir renk, kendi özgün programının gerçekleştirilmesi için dahi kapitalizmden kurtulmanın şart olduğu bilinciyle devinmektedir. Seattle'den bu yana hareketin öne çıkan ana sloganının "Kapitalizme Ölüm!" olması boşuna değildir.

Bu bilincin enternasyonalist bir temelde, emekçi sınıfların mücadelesiyle bütünleştiğini bir düşünün!

Özgürleşme hareketi için dünyanın önü açık.

Grev özgürlüğü ve “Evrensel Değerler”

Toplumsal barış dedikleri iyi bir şey değil mi? Hayatın gerçekliği içinde niçin sık sık bozuluyor ya da bozulmaya yüz tutuyor, ha bozuldu ha bozulacak diye de herkesi telaşa, endişeye salıyor? Bozulunca ne oluyor? “Toplum”u biliyoruz, “barış”ı da biliyoruz da sahididen biliyor muyuz?

Bir yerde, bir zaman işçiler greve gittiklerinde basında, hükümet ve işveren sözcülerinin ağzında hemen birtakım ince hesaplar öne çıkar, “Falanca yerde şu kadar süren filanca grev bilmem ne kadar iş günü kaybına neden oldu,” diye. On binlerle, yüz binlerle sayılan iş günleri ... Grevin topluma pahalıya mal olduğu, işçilerin grev yapmakla “fena bir iş” yapmış oldukları izlenimini uyandırmak, yaymak için bulunmaz fırsat!

Buna karşılık, “Peki, grevsiz geçip de kaybedilmeyen iş günleri, yani toplumsal barış, çalışanlara neye mal oluyor? Bundan çalışanların hiç kaybı yok mu? Bir de filmin arabına baksak ne görürüz acaba?” diye soracak olursanız şimdilerde adınız hala bir yerlerde otlayan enayiye çıkıyor. Enayi yerine konulmakta inat eden otçul dinazorlar olarak biz de soruyoruz: ülkede “toplumsal barış” koşullarında gelir dağılımı had safhada bozulmayı sürdürürken ve “ülke sorunları”nın çözümünde bütün yük, fedakarlık çalışanların sırtına yıkılırken ikide bir demokrasi ve özgürlük talebini tekrarlayıp duranlar neden hep düşünce özgürlüğü, hukuk devleti ve insan haklarından, vb. söz ediyorlar da işçi haklarından, çalışanların iş bırakma özgürlüğünden çok az söz açıyorlar? O olmasa da olur diye düşünüyor olmalılar!

AB sözcüleri, buralara gelip giden “iyi niyet elçileri” de herhalde öyle düşünüyorlar ki onların da Türkiye’den talepleri arasında düşünce özgürlüğü, hukuk devleti, insan hakları, azınlık hakları gibi konularda “Avrupa değerleri” ya da “evrensel değerler”e uyulması hep yer alıyor ama çalışanlar için en azından AB ülkelerinde geçerli bugünkü ölçütler düzeyinde grev özgürlüğü hemen hiç yer almıyor.

Neden yer almıyor dersiniz? “Evrensel değerler” çalışanların iş bırakma özgürlüğüne ilişkin kriterleri kapsamıyor mu?

Yer almıyor, çünkü iş bırakma özgürlüğü başka özgürlüklere benzemez: ekonominin ve toplum düzeninin can damarının attığı yerden ses getirir. Belli toplumsal (“özel”) koşullarda “kıyamet”in kopmasına neden olabilir. Bunun için olsa gerek, AB çevreleri işçi hakları alanında Türkiye’nin kendine özgü “özel koşulları”nı ötedenberi hep anlayışla karşıladılar, bugün de o özel koşulların Avrupa sermayesinin Avrupa’da halen tam bulamayıp dünyada aramaya çıktığı kendisi için de “özel koşullar”dan olduğunu çok iyi biliyorlar.

Bugün bu ülkede çalışanların yasal iş bırakma özgürlüğü var mı? Var diyen beri gelsin! Onca iş ve üretim alanında (eksiğiyle verdiğiyle rasgele sayarsak: hepsinin üzerinde özelleştirme rüzgarı estirilen su-elektrik-doğalgaz-petrol üretim ve dağıtımı, petro kimya, kent içi ulaşım, eğitim, sağlık, bankacılık, vb., vb... ve ayrıca askeri işyerlerinde ve serbest bölgelerde) grev yapılabilir mi? Çalışanların kendi aralarında dayanışma grevi yapmaları yasak değil mi? Çalışanlar için onca hayati sorunlarla ilgili “hak grevi” niye yapılamaz? Hükümetlerin grev erteleme yetkisi bir elle verilmiş özgürlük kısıntısının dahi öbür elle geri alınması değilse nedir? “% 10 barajı” ne iş görüyor? Kamu emekçileri yıllardır toplu sözleşmeli, grevli sendikal hak mücadelesi veriyorlar. Başarıya ulaştıklarında fiilen ne kazanmış olacaklar?

Belki bütün bunların bir topyekun “yeniden yapılanma” sorunu olduğu, çözüm için vaktin henüz erken olduğu düşünülüyordur. Vakit niçin erken? “Erken” ne demek?

Bu gibi soruları yalnız iş yerlerinde sendikacı çalışan ya da rengi sararmamış sendika yaşatmamaya yeminli “çağdaş” ve “demokrat” sanayicilere, onların bir dediğini iki etmeyen “milletin vekilleri”ne, gazetelerinin semtine sendika uğratılmayan kürsü demokrati sözde “özgürlükçü” köşe yazarlarına değil,

her gün birkaç kez, “Taleplerimiz yerine getirilmezse üretimden gelen gücümüzü ortaya koyarız, haa!” diye efelenen sendika babalarına da sormak gerekiyor.

Evet, “toplumsal barış”ın gerçek yüzü ayan beyan görünsün istiyorsanız, “teknoloji devrimi”nin kaldırıp bir kenara attığı eski fotoğraf arşivinizdeki negatifleri kazıyıp çıkarın: neyin ne olmadığını ola ki daha iyi seçersiniz...

Toplumsal barışın dingin sularında işsizlik artık hiç ağıza alınmayan boyutlarda seyrediyorsa, işçinin, memurun, öğretmen, yoksul ve orta çiftçinin, emeklinin yoksulluğu diz boyunu hızla aşıyorsa ve birileri, eskimiş derisinden sıyrılan engerek yılanı gibi, “benim köylüm, benim işçim” diyerekten siyaset sahnesini yine işgale hazırlıyorsa ve siz işsizlikle, yoksullukla mücadele edecekseniz, o mücadelenin -yani işsizliğe ve yoksulluğa karşı politikaların gündemi işgal edebilmesinin- araçlarının kazanılması gerekir. Bunun için de, demokrasi ve özgürlük talebinin kapsamı içinde bütün çalışanların her türlü yasakçı mevzuattan, uygulamadan arınmış iş bırakma ve sendikal /siyasal örgütlenme ve eylem özgürlüğü talebini ülke gündeminin en başına çıkarmak- hem de acilen çıkarmak- ve ısrarla orada tutmak gerekir.

İnsan hakları, hukuk devleti, düşünce özgürlüğü mü istiyorsunuz? Demokrasi mi istiyorsunuz? Bilin ki bu bir sınıf mücadelesi sorunudur. “Yeni bir toplumsal sözleşme” (ya da devlet) sorunu değil, doğrudan kapitalizmle mücadele sorunudur. En çok da, “toplumsal barış”, yani çalışanlara karşı sürdürülen ilan edilmemiş savaş koşullarında azdıkça azan kapitalist sömürü ile -azıyla çoğuyla değil, kendisiyle-davası olanları ilgilendirir. Adını telaffuz etmekten kaçınmakla kazanılacak hiç bir şey yoktur.

Böyle düşünmek ve bunu yüksek sesle ilan etmek hala bir yerlerde otlamaksa, dünyada ve bu ülkede kapitalizm hangi otlaklarda semiriyor? İnternet-kom-tr’nin “sanal” otlaklarında mı?

Kopenhag kriterleri, bizim kriterlerimiz

Kürtler, Kürtçe “barış”, yani Türkiye’nin ufkunda olandan biraz daha geniş bir demokratikleşme istiyorlar. Biz de “onlar için” şunu istiyoruz: “Kürtler nasıl yaşamak istiyorlarsa, öyle yaşasınlar”!

Kürtleri ilgilendiren bu geniş kabul sadece Marksistlerde ve solun bazı kesimlerinde var. Bu nedenle sorunu çözebilecek bir güç oluşturmuyor.

Sorunun çözümünü sağlayacak bir güç nasıl oluşur?

Türklerin demokratikleşme isteyen var, istemeyeni var. O zaman şöyle sorulmalı: demokratikleşme isteyen Türkler ile demokratikleşme isteyen Kürtler ortak bir güç oluşturamazlar mı?

Demokrasi isteyen “Türkler” çoğunlukla işçilerdir, çalışan emekçilerdir, aydınlardır, gittikçe fakirleşen orta sınıflardır. Bunların hepsi bugünkü hale muhaliftir. Bunlar aynı zamanda toplumsal çoğunluktur. Ne var ki, bu çoğunluk talebinin siyasi karşılığı marjinaldir. Kürtlerle demokrasi isteyen Türkleri topladığımızda daha da büyük bir toplumsal çoğunluk elde ediyorsunuz, sorun bunun siyasi karşılığını oluşturabilmekte yatıyor.

Kürtlerin istediği demokrasiyle, demokrasi isteyen Türklerin istediği demokrasi, ortak bir demokratik program oluşturmakta mıdır?

Bunu bilemeyiz. Bilmemiz, Kürtlerin nasıl ve ne kadar bir demokrasi istediklerini bilmemize bağlı. Kürtleri konuşturmuyorlar. Kürtlerin konuşmadığı yerde Türklerin konuşması da doğal olarak mümkün değil. Türklerdeki demokrasi bilincinin başlıca zafı da zaten budur. Başkaları susturulduğunda, kendisinin de otomatik olarak susturulduğunun bilincinde olmamak!

Başbakan, HADEP’i durdurmak ve susturmak istiyor. Onu “terörden daha tehlikeli” bulduğunu açıkça söylüyor. HADEP’le ilişkisi selamlaşmaktan ve Kürt oylarına el koymaktan ibaret olan devlet partisi CHP’yi devlete gammazlıyor, çünkü demokratik

siyasal açılımların “siyasal çözüm” tartışmalarını kışkırtmasından korkuyor. “Siyasal çözüm” denilen şey, çözüm değil, yöntem. Altından her şey çıkabilir, hatta gerçek bir demokrasi bile! Oysa Ecevit demokrasi isteyen Türklerden değil, demokratikleşmenin önünü tıkamaya çalışan Türklerden.

Kürtler, her halde artık bu saatten sonra, içinde Kürt olarak olamayacakları bir demokrasi istemezler. Kendileri için demokrasiyi hükümetten değil, hükümetin AB’ye vereceği bağlayıcı bir taahhüden bekliyorlar. Onlara göre Türkiye’nin AB ile “uyum süreci” başlamıştır, bu sürecin bir yerinde sıra Kürt meselesine gelecek ve hükümet, AB üyeliği uğruna siyasi çözüme “evet” demeye mecbur kalacaktır.

Hükümetin, AB baskısıyla bir siyasi çözüme mecbur kalıp kalmayacağı, kalırsa bile bunun, Kürtlerin beklentilerini asgari düzeyde karşılamaya yetip yetmeyeceği belli değildir. Kürtlerin şimdilik yaptığı susarak konuşmaktır. Kürtlerin demokrasi beklentisini Türkiye-AB uyum sürecine bağlamış olmaları, bir stratejidir ve yanlış da olabilir. Ama bu, Kürtlerle Türklerin geniş bir ortak demokratik muhalefet hareketi oluşturmalarına engel değildir.

Türkiye solu emek içerikli bir demokrasi mücadelesine mecburdur, çünkü başka yolu yok. Bu mücadele Kürtlerin talebiyle ortak bir demokratik program etrafında birleşebilirse daha güçlü ve etkili olabilecektir. Kürtlerin bugünkü talepleri, en asgari düzeyde olsa bile sonuçta Kürt kapitalistlerinin ve ağalarının değil, Kürt emekçilerin ve yoksul Kürt köylülerinin talepleridir. Bu da demokrasi isteyen Türklerle Kürtlerin taleplerinin, sadece Kürtlerin özel durumu nedeniyle değil, emekçilerin genel durumu nedeniyle de örtüştüğü anlamına gelir.

Örtüşme noktası nerededir, daha net nasıl tanımlanır? Şöyle tanımlanır: Kürtler şu an, “reel politika” anlamında AB’li bir demokrasi isteyebilirler. Bu demokrasinin aktörlerinden biri MHP de olsa bu Kürtlere pek ters gelmeyebilir. Ama sosyalistlerle ve AB’ye koşullu olmayan bir demokrasi seçeneği Kürtlerin önüne çıktığında, öbürüne hayır diyecek Kürtler de vardır ve bu ikinci seçeneğin aktörleri arasında MHP yoktur.

Bu analizi gecikmeden siyaset sahnesine “çözüm” olarak yansıtabilmek gerekir. Kürtler, kendi talepleri açısından, AB’den gelecek bir açılım yerine içerden bir açılım doğru da, buna “hayır” mı dediler? Türkiye solu Kürtlere, onların taleplerini içeren ve daha da ilerleten tutarlı bir demokratik program önerdi de Kürtler buna da mı “hayır” dediler? “Hayır” demedikleri, aramışlarının, buna en çok kapalı bir partiye, CHP’ye kadar uzanmasından belli değil mi?

Özetle, önümüzdeki mücadelenin konusu olan demokratikleşmenin ana karakteri, bizi biz, Kürtleri de Kürt olarak tanımlayıp içerecek bir demokrasi olmasıdır. Madem ki ortak görev böyle bir demokratikleşmeyi gerçekleştirmektir, ona öngelen görev de Kürtleri Kürt, bizi de biz olarak içeren ortak siyasal çözüm önerilerini hızla belirlemektir. Siyasi araçların siyasi amaçlara uygun yaratılması gerektiği ise siyasetin elifidir.

AB'den demokrasi bekleyenlere müjde!

"BRÜKSEL - Avrupa Birliği yeni bir iç tartışmanın eşiğinde. *International Herald Tribune*'a göre AB hükümetleri askeri ve askeri olmayan konularda kamuoyunun gerektiğinde *bilgilendirilmesine* yönelik bir yasa kabul ettiler. Yasa, birliğin temel ilkelerinden 'AB vatandaşlarının diledikleri birlik belgesine ulaşma' hakkını kısıtlıyor..."

"Üye ülkelerin konsey temsilcilerinin, Avrupa Parlamentosu tatildayken sessiz sedasız kabul ettiği yasaya göre, gerekli görüldüğünde 'kamu güvenliği, birliğin ya da bir üyesinin savunması, askeri ya da askeri olmayan kriz yönetimleri, uluslararası ilişkiler, mali istikrar, soruşturmalar, teftişler ve davalar' ile ilgili olarak vatandaşlar bilgilendirilmeyecek. Öyle ki bazı belgelerin varlığı dahi bilinmeyecek. Gereklik halinin kapsamı belirsiz, ancak diplomatlar

gizliliğin birliğin daha ziyade Balkanlardaki askeri ve sivil operasyonlarını kapsadığını belirtiyorlar..."

Bu haber 27 Ağustos 2000 tarihli *Radikal*'de yayınlandı. Yorumu kendi içinde.

Sadece şunu ekleyelim:

Söz konusu yeni "yasa" nın Brüksel'deki AB yüksek bürokrasisinin şeflerinden Javier Solana'nın zorlamasıyla çıkarıldığı bildiriliyor. Bu Solona kim? İspanyanın önde gelen sosyal demokratlarından biri. Geçen yıla kadar NATO Genel Sekreteriydi. Yugoslavya'yı yerle bir eden NATO bombardımanının da baş mimarı!

Sınıflar nerdeymiş, göreceğiz

IMF ile anlaşmalı, 3 yıl sürecek olan ekonomik programın en kritik yönü, tarım desteklerine, çalışanların ücret ve maaşlarına yaklaşımıdır. Çünkü programın bu yönü "yoksullaştırma"yı içermektedir ve milyonları ilgilendirmektedir.

Hükümet Programının üç yıl boyunca sistematik olarak "yoksullaştıracağı" milyonlarca çalışan insan ve küçük tarımcı ortaya nasıl bir sosyal tepki koyacak, bu belli değil.

Belli değil ama, bütün belirsiz de değil. Çünkü yoksullaştırılacak olan insanlar zaten bugün de yoksul. Yapılan

istatistikler, Türkiye nüfusunun yarısının yoksul, dörte birinin de aç olduğunu haber veriyor. Demek ki yoksullaştırma programı, zaten yoksul ve aç olanlar üzerinden uygulanıyor.

Hükümet programı deniliyor ya, yanıltıcı olmasın, uygulanan gerçekte sermaye programıdır. Ecevit, patronlar kendi işini bilir anlamında "Hükümet toplu sözleşmelere karışmayacak" dedi ya Rahmi Koç ve TÜSİAD yükleri hemen oracıkta patladılar; "Hayır olmaz, Hükümet işe karışsın, biz kendi başımıza işçilerle başa çıkacağız"

Özrü kabahatinden beter kararname

Üçlü koalisyonunun "Kararname" girişimi sittin senedir sürmekte olan bir durum ve uygulamalar üzerine dikkatleri yoğunlaştırdı. İşin esası "disiplin suçu teşkil eden fiiller"le ilgili. Çeşitli mevcut yasalar içinde 1965 yılından bu yana süregelen. "... kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak görevde gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımında bulunmak..." Kamu çalışanları üzerinde terör estirmeye yetmediği anlaşılmış ki, böyle durumlarda mutad olan yargı süreci iki müfet-

tiş raporuna "itiraz hakkı"na dönüştürülmüş. Kimileri "irticacı", kimileri de "bölücü" diye kestirmeden "temizlenecek."

Rejim aslında yeni bir kıtlığa bürünmeden, ne olduğunu (sendikal örgütlenme ve eylem özgürlüğüne düşman tavrı başta olmak üzere) bir kere daha herkese hatırlatıyor.

Önemli bir nokta, bu hatırlatmanın herkesin gözünün içine sokulurcasına, bu arada hükümetle "halden anlamayan" Cumhurbaşkanı arasına karakedi girmesi de göze alınarak yapılmak istenmesi. Bir yandan özellikle KESK örgütlenmesi ve eylemleri hedef alınarak "ekonomik istikrar" programının kararlı-

lıkla sürdürülmesi bağlamında kamu emekçilerine gözdağı verilirken, bir yandan da, sermayenin çeşitli kanatları ve her birinin devlet içindeki bürokratik ve siyasi uzantıları arasında yıllardır süregelen ekonomik ve siyasi iktidar kavgasında "28 Şubat" emrivakisinin gereği yerine getirilmek isteniyor. Refah/Fazilet çizgisinin ekonomik ve siyasi iktidar mevzilerinden kesin tasfiyesi öngörülmüyor. "Batı Çalışma Grubu"nun yaklaşık 30 bin kişilik bir tasfiye listesini hükümete sunduğu söyleniyor. Hedefte, en başta, valiler, kaymakamlar, emniyet

müdürleri, hakim ve savcılar ve "bir kısım" emekli subay var. Yani en azından 1980'den bu yana gelmiş geçmiş bütün hükümetlerce atanmış, korunmuş, kullanmış kişiler...

Bu arada üzerinde durulması gereken bir başka ilginç ve önemli nokta, hükümetin kanun hükmünde kararnamede ısrarının "gerçekçe"si : böyle bir yasa Meclisten çıkmaz ya da çok zor çıkarmış! Özrü kabahatinden büyük derler ya... Anayasa, hukuk devleti, kuvvetler ayrımı ilkelerini, seçilmiş yasama organını çiğneyip geçeceksin ve bunun devletin "temel demokratik nizamının korunması" için "elzem" olduğunu söyleyeceksin... Burjuva iktidarların kendi siyasi meşruiyet felsefelerinin en temel ilkelerine ne değer verdiklerinin en iyi göstergesi!

mayız!" diye bağıştılar.

Böyle kapitalizm mi olurmuş? Ülkenin yarısı yoksul, dörtte biri aç. Ve devlet eliyle yoksullaştırmaya devam. Arkasından da "acaba ne gelir" korkusu...

Biz görebildiğimizi söyleyelim. Patron sınıfı Türkiye'de, önce "ulusal devlet"ine, sonra da Türkiye sendikacılığının perişan haline güvenerek bu kadar cüretkar olabiliyor.

Cüretkar ama, korkuyla birlikte elbet. Çünkü

artık zorlanmakta olan, çalışanların varolabilme koşullarıdır. Açlıkla da varolunabilir; nitekim örgütsüzlükten, bugün milyonlarca emekçi insan böyle varolmaktadır; ama daha ötesi bilinemez.

Demokratikleşmeyi zorla sokan ve bir dış ve turnak mücadelesi haline getiren de budur. Ekmek için mücadele ile, demokratikleşme için mücadele hiç bir zaman bugünkü ölçüde sınıfsallığa bürünmemiştir.

Ayıp denen bir şey vardır

Erbakan'ın hapis cezası yaz aylarında ortalığı karıştırdı. Bir eski başbakana da bu yapılır mı diyen de oldu, niye yapılmasın, onun bir ayrıcalığı mı var diyen de.

Bize göre de bir eski başbakana bu yapılmamalıydı. Eski başbakanların bu hallere düşmeleri hiç doğru değil. "Lalanın tez boynu vurula!" devrinde mi yaşıyoruz? Ayıp denen bir şey vardır. O ayıp, aslında, düz yurtdaşın halini anlatıyor. Eski başbakanların ayrıcalığı mı var diyenler, 312'nin herkesi yakmasından yana olanlardır. Ya da ne dediklerini bilmeden onlara destek çıkanlar.

Bir de 312 kalkamaz, gerekli. Kalkmasın, değiştirilsin diyenler oldu.

Bir kere, maddede "sınıf" kelimesi geçiyor. Sınıf ayrılığı gözetilerek halkı kine, düşmanlığa, vb. tahrik etmek...Madde üzerinde onca laf edenler nedense buna hiç

değınmediler. Bunu şimdiki iktidar/muhalefet kompozisyonuna değiştirebilir misiniz? Vaktiyle kaldırılan 141-142'nin yerine kaim. Her türlü toplumsal/siyasal eleştirinin tepesinde damoklesin kılıcı.

İkincisi, dinsel inançların, mezhep ayrılıklarının, vb. istismarını önlemek söz konusuyorsa, "tahrik edici" söz kendi başına niye suç oluştursun? Söz niçin o kadar tehlikeli? O söze karşı söylenecek başka söz mü yok? Söyleyecek başkaları mı yok? Neden insanların "kötü" sözden etkilenip kışkıracığı, "iyi" sözden etkilenmeyeceği varsayılıyor? Bu varsayım egemenlerin halka karşı işledikleri suçların itirafıdır. Gülmek de geçilecek bir sözden korkuluyorsa nedenini araştırın. Bakın neler çıkar!

Sözden bir eylem doğmuşsa o eylem (Madımak Otelini ateşe vermek gibi bir eylem, mesela) zaten ilgili yasaya göre suçtur. Söylenen söz doğruysa o eylemi teşvik etmişse sözü söyleyen suç ortağıdır. Ama o suçun ortağıdır. Sırf ilerde vaki olup olmayacağı belirsiz bir eylemi "tahrik" edebileceği güncel konjektüre göre değişmeler gösteren öznel (politik) yoruma bağlı bir söz söylediği için niye bir başka "suç" işlemiş olsun? Devletin işi suç olan eylemi önlemektir, yurtdışı konuşmaktan alıkoymak değil.

Medeniyet ayrıntıdadır... 312. Madde "ısmarlama suç" yaratıyor. Başımızdaki rejimle olacak şey değil ya, hepten kaldırılmalı.

F Tipi tezgahına direniş

Ülkede yine "cezaevi mimarisi" üzerine tartışma yaşanıyor. Yıllardır her türlü muhalefeti ceza yasalarının yanısıra apaçık işkenceyle de susturmaya çalışan sistem arada bir ısıtıp gündeme getirdiği F tipi cezaevi uygulaması ile tutuklu ve hükümlüleri ek baskı altına almaya çalışıyor.

Cezaevlerinde kalanların yaşadıkları zorluklara katlanabilmelerini, fiziksel ve ruhsal açıdan daha iyi olmalarını sağlayan en önemli dayanakları biraradalıkları ve dayanışmaları olagelmıştır. F tipi projesi bunu önleyerek, cezaevine düşenleri, özellikle de siyasi tutukluları tam teslim almayı öngörüyor.

Cezaevinde sosyal hayat ne kadar iyi örgütlenirse pek çok sağlık sorununun o kadar azaldığını İstanbul Tabip Odasının yapmış olduğu bir cezaevi araştırması ortaya koymuştur. Bu araştırmaya göre sosyal ortamın daha iyi örgütlendiği siyasi tutuklular arasında alkol, uyuşturucu ba-

ğımllığı, depresyon gibi bozukluklar pek görülmezken yeterli sosyal ortamdan yoksun adli tutuklular arasında oldukça yaygın görülmektedir. Yine İstanbul Tabip Odasının son raporunda "...Tutuklu ve hükümlüleri bekleyen başlıca sağlık sorunları, endokrin sistem bozuklukları, sağırılık, görme alanı kayıpları, kulak çınlaması, bağışıklık sisteminde baskılanma, hareket sistemi hastalıkları (...) sosyal davranış bozuklukları, depresyon, yoğun endişe ve kuşku hali, saldırgan davranışlar (...)" olarak ifade ediliyor.

Ne ki ülkede kapitalizmin varoluşunu sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu baskı mekanizmasını daha da artırma girişimi önümüzdeki günler için yeni bir umudu da içinde barındırıyor. Tutuklu ve hükümlüleri izole ederek sosyal desteklerini ve savunma imkanlarını ellerinden almayı amaçlayan bu projenin şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da kararlı DİRENİŞLE karşılaşacağı anlaşılıyor.

Zorunlu Tasarruf ve Devlet

Devleti "küçültüyoruz" diyerek daha da büyütüyorlar.

Şu 1988'de başlayan zorunlu tasarrufda durum o kadar "kör parmağım gözüne" ki, devletin "meşruiyeti ve güvenilirliği"nden endişelenen sermaye basını bile işi "devlet gaspı" demeye vardırdı. Gerçekten de tam 12 yıl 2 ay emekçilerin parasının bir kısmına el kondu. Şimdi devletin gelir ve giderini uluslararası sermayenin rahatlıkla izlemesi için IMF'ye verilen bütçe dışı fonların tasfiyesi sözü paralelinde devlet, kendi hesabına göre 3,9 katrilyon (Haziran sonu), KESK'e göre 5 katrilyon TL (Mart sonu) biriken hesabı kapatmak istiyor. Hesaptaki para ve nema miktarıyla oynanması bir yana, bu para yıllarca "ucuz" kaynak olarak kullanıldı: KESK'e göre, biriken para hazine bonosuyla değerlendirilse 165,9 katrilyon TL olacaktı. 1993 sonunda biriken 6 milyar dolar bile, döviz olarak tutulsa bugün 12 milyar dolar edecekti.

Tasfiyede anlaşıldı da, hükümet "istikrar" programında IMF'ye verdiği sözün dışında en ufak bir harcamam istemiyor. Yasaya göre "hak edilen" parayı bile önce tahvil, hazine bonosu, Telekom hissesi gibi seçeneklerle zamana yaymaya çalıştı, şimdi de "para yok, bir defada veremeyiz" diyor. Para gerçekten yok mu? Devralınan 8 batık banka 7 milyar dolara maloldu, "balina operasyonu"nda sadece İzmir Emniyetinin saptadığı vergi kaçağı ve hayali ihracat 1,5 katrilyon TL, devletin her gün faize ödediği 72 trilyon TL (yani 12 yıllık hesabın tasfiyesi 54 günlük faiz parası).... Hem paranın nerden bulunacağı, "istikrar" programının ne olacağı emekçilerin sorunu değil.

Sözün kısası, zorunlu tasarrufta

emekçilerin talebi belli: Her emekçi hesapta biriken parasını, devlet, işveren katkısı ve nema dahil, peşin olarak ve derhal almalı (devlet ve teşvik ettiği sermaye kesimleri bu paranın yeterince sefasını sürdü). Ayrıca geçmişteki faiz kayıpları, devletin rantıyeye peşkeş çektiği kaynakların (örneğin, hazine bonusu) artış oranı temel alınarak tazmin edilmeli. Şimdiye kadar sistemden çıkmış ve yalnız kendi kesintilerini almış olanlara da diğer katkı payları ve nemalar faiz farkıyla geriye dönük ödenmeli.

Bu hesap öyle ya da böyle kapacak. Tarihte de sermayenin kullandığı bir ilkel birikim aracı olarak yer alacak. Bu tür uygulamalar devletin ne iş gördüğünü, kimin işini gördüğünü apaçık gözler önüne seriyor. Kapitalizmde "yeni" olan bu mu acaba? Tarımda destekleme politikası sona erdiriliyor, memur maaşları - özel sektördeki benzer yaklaşım gibi- sözde enflasyon hedefi kadar yükseltiliyor. Emekçilerin reel gelirleri hızla düşerken şirketler rekor kârlarını sürdürüyor.

Sonuçta, hızla özelleştirilen varlıklar dışındaki nakit para dolaşımına bakılırsa, devlet hiç de -sermayenin sözde istediği gibi- küçülüyor. Bırakalım oynadığı "istikrar, huzur ve aşayış" sağlayıcı rolünü, IMF politikalarıyla dış sermayeye ödemelerini aksatmamada, tarımdan kaynak aktarımında, vergilerle topladığı parayı faiz ve kredi olarak sermayeye sunmada, emekçinin elindeki bir avuç paraya bile el koyup "sinekten yağ çıkarmada" devlete daha çok ihtiyaç var. O ihtiyaç sürdükçe devlet niçin küçülsün? Bütütün büyüyor.

Akkuyu'da santraldan niye vazgeçildi?

"1992'de Yatağan ve Yeniköy santrallerinin çevreyi kirletip kirletmediğini yerinde görmek için bölgeye davet edilmiştik. Yatağan Santral'ında konuk edildiğimiz akşam saatlerce elektrik kesildi. Sonradan öğrendik ki maksatları bize 'elektriğin çevreden önemli olduğunu' anlatmakmış. Elektrikler sönünce bizim hıdayete ereceğimizi varsayıyorlardı. Bu ucuz şantaj modeli sürüyor..."

Milliyet gazetesi yazarı Melih Aşık'ın Akkuyu tartışmaları üzerine aktardığı anısı bugün için de çevrenin, doğanın ve insan sağlığının hiç bir karar alma sürecinde öne konmadığının basit bir örneği.

Kamuoyunu uzun süre tartıştıran Akkuyu'da nükleer santral ihalesi sonunda rafa kalktı. Hem de hiç de ihaleye karşı çıkanların tezleriyle, yani çevre, doğa ve insan kaygısıyla değil.

Evlere şenlik bir gerçekçeyle.

Yalnız ve yalnız para yüzünden. Para için acımasızca talan edilen doğa şimdi yine para uğruna talandan "kurtuluyor"!

Yıllardır bilimsel gerçeklere ve çevre sakinlerinin haklı itirazlarına inatla ayak direyen nükleer santralci-ler o kadar "dürüst"ler ki, ya da o kadar ideolojik konumlardan taviz vermekten uzaklar ki, "Evet, bu yanlışlıktan vazgeçtik," demeyi yenilgi kabul ettikleri için, öyle yapmadılar, "Paramız olsaydı yapardık, hiç bir şey umurumuzda olmazdı," anlamına gelecek bir karar aldılar.

20 km. yakınından geçen Ecemiş fay hattı hala aktif olduğu halde Akkuyu'ya nükleer santral yapmanın ikinci bir Çernobil'e davetiye çıkarmak anlamına gelmesine, dünyanın her yerinde nükleer teknolojiye hızla vazgeçilmesine rağmen, bakan Enis Öksüz'ün tabiriyle "geri zekalılar"ın muhalefetine inat gerçekleştirilmeye çalışılan proje kapitalizmin azizliğine, "kapital'e takıldı!"

Bay Blair'in "üçüncü yol"u

Sömürü sürüyor. Sömürünün çeşitli tezahürlerine direnme ihtiyacı ve gereği de sürüyor. Direnmenin biçimleri, araçları, yolları ise değişen koşullarda yenileniyor, çeşitleniyor.

Avrupada petrol fiyatları-na itiraz dalgası bu bakımdan herkes için gözağacı oldu. Hareketin ulaştığı boyutta ve varılan kısmi sonuçlarda asıl belirleyici olan, şimdi yine hep söyle-neceği gibi yeni "iletişim"in- İnternet, vb.'nin sağladığı teknik imkanlar değil, neden sonra kendini gösteren direniş ruhudur. Harekette yer alan küçük, orta (ve el altından, belki, büyük) patron unsuru da kafa karıştırmamalıdır. Çalışanların katılımı ve harekete genel kamuoyu desteği olmadan hiçbir yere varılmazdı. Gelecek için de yeni perspektifler açılmazdı.

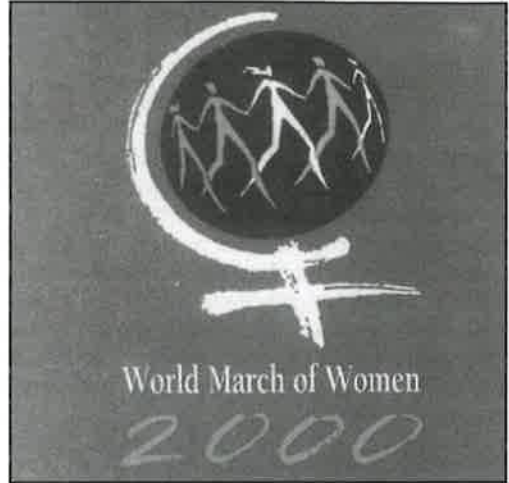
Kapitalist AB hükümetleri insanları *yokluk* tehdidi ile - akaryakıt sıkıntısı ve getirdiği sonuçlar - yola getirmeye almış. İnsanlar şimdi *varolanı* - denetimleri dışında üretilip pazarlanan akaryakıtı- sorgulamaya cüret ettiler. Bu, ileri perspektiflere açık bir başlangıç, bir tür "kopuş"tur.

"Petrol vergilerinde indirim sosyal güvenlik harcamalarımızın kaynağını kuruttur," diyor hükümetler. Ve bu "tespit"in arkasına sığınarak, aynı zamanda, talep edilen daha ucuz petrolün pahasını çoğu Güney'in petrol üreticisi ülkelerinin yoksul halklarının sırtından çıkarmayı hesaplıyorlar. Dünyaya ve hayata Batılı kapitalist hükümet kafasıyla bakanlar da şimdi öyle düşüneceklerdir. NATO hareketlerine ve her türlü hareket ve savaş hazırlığına harcanan kaynaklar, petrol şirketlerine ve petrokimya temelli bir sürü sanayi dalı girişimcisine bol keseden bahsedilen tekel kârları, vb., vb.... onların hiç umuru değil. Oysa bunlara itirazdır asıl gündemde olan. İtirazın hareketlenmesi aksiyona geçmesi, kitleselleşmesi ve çalışanlar (emekçi) ögesinin öne çıkmasıdır. Blair bunu gördüğü için, harekete karşı polis gücü kullanmaktan bile söz etti...

Kapitalist yönetimler, özellikle de kendilerine sosyal demokrat diyenler, hayatın ve tarihin yeni bir aşmasına doğru kayıyorlar.

O gidişi hızlandırmak gerekiyor.

Dünyanın kadınları yürüyor!

1 50 ülkeden 5500 katılımcının başlattığı 2000 Yılı Dünya Kadın Yürüyüşü bütün dünya kadınlarının kadına yönelik şiddete ve yoksulluğa karşı çıkan bir eylem olarak günden güne gelişiyor. Eylemin kapsamında imza kampanyaları, destek kartları, paneller vb. çalışmalar var. Yürüyüş kapsamında 8 Ekim 2000'de Türkiye'li kadınlar Ankara'da bir açık hava mitingi düzenliyorlar. 14 Ekim'de Brüksel'de Avrupa Yürüyüşü, 15 Ekim'de Washington'da, Dünya Bankası'nın önünde ABD Yürüyüşü gerçekleştirilecek. Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması İçin Uluslararası Gün olan 17 Ekim'de ise bütün dünya kadınları, dünya çapında taleplerini dile getirmek için ABD'de, New York kentinde, Birleşmiş Milletler binası önünde "Dünya Yürüyüşü"nü düzenleyecekler. Tüm ülkelerden kadın temsilcilerin oluşturduğu delegasyon burada BM Genel Sekreteri ile görüşecek.

Türkiye Koordinasyonu: KESK

CHP Kurultayı... Bir bardak suda fırtına

CHP... devlet kurmuş olmakla övünen parti! Kendisi bu hallere düşmüşken kurduğu devlet bugün geldiği yerde bütün ihtişamı ile sürüyor ve Mesut Yılmaz'ın himmetiyle AB'nin kapısını "zorluyor"sa, artık böyle bir partiye hiç bir gerek kalmamış demek değil midir? Misyonu tamamlanmıştır. Ondan daha ne beklenebilir? Kimsenin de bir şey beklediği yok.

CHP'de yeni bir kurultay gürültüsü... bir bardak

suda fırtına. İyi ki CHP'yi D. Baykal ve adamlarına teslim ettiler... Hakkını helal edip etmeyen kimse var mı diye hiç sorulmadan cenazesini kaldırsınlar diye!

"Peki, bizim hiç mi sosyal demokrat partimiz olmayacak," diye hayıflanana gelince, AB'deki sosyal demokrat iktidarların haline bakıp bizimki gibi bir ülkede öyle bir partinin özlemine çekmenin nereden icap ettiğini düşünseler iyi olur.

Küreselleşme ve sosyalizm üzerine

Sadun Aren

Sosyalizme yeni bir yol ararken onu varılacak bir hedef ve yapı olarak değil, yaşanacak bir süreç, yürünecek bir yol olarak düşünmemiz gerekir.

BAŞLANGIÇ

I Son zamanlarda dünyada ve ona bağlı olarak ülkemizde çok önemli değişimler ve gelişmeler olmuştur. Bu değişimlerin, bu yazıdaki maksadımız açısından, iki temel olgudan kaynaklanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birisi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ve onunla birlikte Dünya Sosyalist Sistemi'nin çöküp bu tarz sosyalizmin (reel sosyalizm) insanlığın gündeminden çıkmış olması, diğeri de Küreselleşme (globalizm) dediğimiz olgudur, bu olgunun sürekli yaygınlaşmasıdır. Aşağıda bu iki olguyu, özellikle sosyalistler için önemleri açısından, kısaca ele alacağız.

II. SOVYET TİPİ SOSYALİZMİN ÇOKUŞU

Sovyet tipi sosyalizm stratejisini (yolunu) en yalın bir biçimde şöyle özetleyebiliriz: Ülkedeki sosyalist bir parti önce siyasal iktidarı ele geçirecek, sonra üretim araçlarını kamulaştırarak burjuvaziyi (egemen sınıfları) tasfiye edecek ve merkezi bir planlamayla sosyalizmi kuracaktır. Sovyetler Birliği çökünceye kadar dünyadaki bütün Marksist-Sosyalist partilerin benimsemiş oldukları bu stratejinin hayati önemdeki temel ögesi Sovyetler Birliği'nin varlığıydı. Çünkü bu partilerin ülkelerinde etkin bir iktidar mücadelesi verebilmelerinin de, iktidarı ele geçirdikleri takdirde onu muhafaza edebilmelerinin de temel koşulu Sovyetler Birliği ile enternasyonalist dayanışmaydı. Bu nedenle hem sosyalist mücadele içinde olmak hem de Sovyetler Birliği'ne karşı olmak en hafif tabiriyle tutarsızlık ve yapılan işin dünya çapındaki önemini görmemek olurdu. Bu nedenle böyle yapanlar Dünya Sosyalist Hareketi tarafından hemen dışlanırlardı. Gene bu nedenle, sosyalizm için başka bir yol aramak ne kimsenin aklına gelmiştir ne de kimse böyle bir yol aramaya cesaret etmiştir.

Sovyet tipi sosyalist strateji devrimcidir. Yani sosyalizmi bir hamlede kurmayı amaçlar. Diğer taraftan biliyoruz ki bir ülkede sosyalistlerin iktidarı ele geçirmeleri egemen sermaye sınıfları için son derece vahim sonuçlar meydana getirir. Bu nedenle sosyalizm için mücadele istense de barışçı yollarla yürütülüp sonucuna kadar götürülemez. Böyle olunca, sosyalist mücadelenin uzatılmaması, başlatılınca kısa bir sürede sonuçlandırılması gerekir. Uzatılırsa, egemen sınıflar bu sürede iktidatlarını faşizme kadar uzanan anti-demokratik yöntemlerle sürdürürler. Dünyanın her ülkesinde bunun çeşitli örnekleri görülmüştür. Nitekim Sovyetler Birliği'nin çökmesinden önceki bu döneme *Soğuk Savaş Dönemi* dendiğini biliyoruz.

Demek oluyor ki eski strateji izlenerek sosyalist bir iktidar gerçekleştirmek, çok zordur. Hele Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra bu yol tamamiyle kapanmıştır. Kaldı ki bu yolla gerçekleştirilecek sosyalizmin, insanlığın özlemini çektiği sınıfsız, sömürsüz, özgürlükçü, eşitlikçi ve barışçı bir toplum düzenine bizi kavuşturmayacağını, Sovyetlerdeki deneyimde açıkça görmüş bulunuyoruz. Gerçekten de 80 yıllık uygulamadan sonra Sovyetlerin arkasından özgürlük ve eşitlik gibi sosyalizmin temel öğelerinden hiçbirisi çıkmamıştır. Burada araçların amaçlara uygun olması gerektiğinin bir örneğini görüyoruz.

Demek oluyor ki, eski strateji (yol) bugün artık kesin olarak kapalıdır. Ancak burada şunun altını çizerek belirtmek isterim ki, bu yolun bugün artık kapalı olması, eskiden bu yolu benimsemiş ve izlemiş olan insanların (sosyalistlerin) aptalca ya da çocukça işler yapmış oldukları anlamına gelmez. Bu kimseler sosyalist inançları uğruna önderinde açık olan tek yolda yürümüşler, yani o zamanın koşullarında gereken ne ise onu yapmışlar ve bunun çok ağır ceremelerini de çekmişlerdir.

III. KÜRESELLEŞME

Son zamanlarda Dünya'da ve Türkiye'deki değişikliklere kaynaklık eden diğer temel bir olgu da küreselleşmedir. Küreselleşme bir ülkenin çeşitli mal ve hizmet üretimi alanlarını başka ülkelerin girişimcilerine eşit koşullarda hiçbir farklı kısıtlama ya da özendirme getirmeden açması demektir. Örneğin Türkiye'de isteyen her yabancı yatırımcı, Türklerle eşit koşullarda (ve birbirleriyle de) otomobil üretmekte özgürse, Türkiye'deki araba sanayii küreselleşmiş demektir. Küreselleşme dünyanın çeşitli ülkelere dağılmış bulunan ekonomik kaynaklarının en etkin (kârlı) bir biçimde kullanılmasını sağlar. Sermayedarların ve ekonomiye yön veren insanların, bu nedenle, küreselleşmeye eğilimli olmaları doğaldır. Bu olguya A. Smith meşhur kitabında, Marks ve Engels'de Komünist Manifestosunda (1848) vurgu yapmışlardır.

Küreselleşme bir ülkenin tümü için değil, fakat o ülkedeki tek tek üretim alanları için sözkonusudur. Örneğin, bütünüyle Türkiye değil, fakat araba sanayii, petrol sanayii ya da eğlence sanayiinin küreselleşmesinden söz edilebilir. Ancak, küreselleşmenin bir kaç sanayi dalında başladıktan sonra hızla diğer alanları da

kapsamı içine alacağı açıktır. Nitekim buna son yıllarda sürekli tanık oluyoruz.

Küreselleşme ulus-devletleri kendi başlarına anlamlı birer toplumsal birim olmaktan çıkarır. Buna bağlı olarak ülkeler arasındaki siyasal sınırlar da sürekli olarak silikleşmekte ve anlamını yitirmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak ulusal bağımsızlığın da anlamı ve önemi sürekli olarak azalmaktadır. Aynı olayı başka bir biçimde ifade etmek istersek diyebiliriz ki, ulusal bağımsızlık bize ulusal çıkarlarımızı korumak için gereklidir. Küreselleşme, ulus-devletleri kendi başlarına anlamlı toplumsal birimler olmaktan çıkarmaya başladı, onun başka bir görünümü olan ulusal çıkar da anlamını yitirmekte ve dolayısıyla ulusal bağımsızlığa da gereksinme kalmamaktadır.

Ulus-devlet ve ulusal çıkar tarih sahnesinden çekildikçe onların yerini bireyler ve bireylerin çıkarları almaya başlamıştır. Zaten ülkeler arasında bağımsızlık ne demekse, nasıl bir işlev görüyorsa, bireyler arasında da demokrasi o işleri görür. Demek oluyor ki, küreselleşme bireyi ve onun haklarını ön plana çıkarır ve onları özgürleştirir. Bireyler haklarını savunmak için köy, mahalle, belediye, gibi görece olarak küçük yerel idareler ve çeşitli çıkar gruplarının oluşturdukları sivil toplum kuruluşlarında yer almak zorunda kalırlar. Yani artan özgürlüklerinin bedeli olarak daha atak ve çalışkan olmak zorundadırlar. Bireylerin bu koşullarda özgürlüklerinden ne ölçüde yararlanacaklarını bu yöndeki çabaları ve yetenekleri belirler.

Demek oluyor ki, bugünkü kapitalist düzen koşullarında gerçekleşmekte olan küreselleşmede var olan haksızlıklar ve eşitsizlikler devam edeceklerdir. İşte bu noktada karşımıza insanlığın ezeli özlemi olan sınıfsız, sömürsüz, eşitlikçi, özgürlükçü ve barışçı bir toplum düzenine, yani sosyalizme nasıl erişeceğimiz konusu çıkmaktadır.

IV. SOSYALİZMİN YENİ YOLU

A. Sovyet tipi sosyalist uygulamanın (reel sosyalizmin) çökmesi, sosyalizmin de çöktüğü ya da öldüğü ve artık ona ulaşmak için çaba gösterilmesinden vazgeçilmesi gerektiği anlamına gelmez. Çünkü sosyalizm insanların bilimsel maddi temelleri de olan ezeli bir özlemdir. Ölmesi, yok olması söz konusu değildir. Onu

gerçekleştirmek için denenen bir yol çıkmamışsa, yapılacak iş, başka bir yol aramaktır.

B- Burada sosyalizme yeni bir yol ararken bizi yanıltabilecek bazı ön yargılarımıza değinmek istiyorum:

a- Değineceğim bir önyargı, sosyalizmin üretim amaçlarının kamulaştırılması ile eş anlamlı olarak kabul edilmesidir. Bunun nedeni Sovyet tipi uygulamada üretim araçlarının kamulaştırılmasının çok önemli bir rol oynamış olmasıdır. Bu o kadar önemli bir önyargıdır ki, bizi gene artık kapalı olduğunu söylediğimiz eski sosyalizmin yoluna götürür ve yeni bir yol aramamızı önler. Çünkü gördük ki, üretim araçlarını kamulaştırmak için daha önce sosyalistlerin iktidara gelmiş olmaları gereklidir. Ve bu bizi eski yola götürür. Bugün yapılan özelleştirmelere, *sosyalizm adına* karşı çıkmak da aynı yanılmanın bir başka görünümüdür. (Kuşkusuz özelleştirmelere başka gerekçelerle karşı çıkılabilir.)

b- Aynı derecede önemli başka bir önyargı, merkezi plancılığın sosyalizmin olmazsa olmaz karşılığı sayılmasıdır. Bu, piyasa mekanizmasını kapitalizmle özdeşleştiren eski yanılşın bir devamıdır. Oysa, ne kapitalizm piyasa mekanizmasına çok bağlıdır, ne de sosyalizmin işlemesi için merkezi plancılık zorunludur. Unutulmamalıdır ki, kapitalizmi kapitalizm yapan öge, az sayıda kimselerin üretim araçları üzerindeki egemenlikleridir. Yoksa piyasa mekanizması değildir.

c- Diğer bir önyargı, çalışan insanların sadece demokratik mücadelelerle hiçbir kazanım sağlamayacağı inancıdır. Onun için ya iktidar bütünüyle alınacaktır ya da hiçbir şey yapılamayacaktır. "Ya devlet başa, ya kuzgun leşe."

d- Diğer bir ön yargı sosyalizmi fukaralık ve ezilmeyle eşleştirmektedir. Buna göre sosyalizm için mücadeleyi en çok fakirler ve ezilmişler yapar. Bunun pratik yaşamdaki görünümü burjuva hükümetlerin emekçi halka da yarayan başarılı icraatını görmezden gelmek ya da aşağılamaktır. Bunun diğer bir dışı vurumu, emekçilerin durumunu iyileştirecek her türlü reforma, sosyalist mücadeleyi gereksizleştirir endişesiyle karşı çıkmaktır. Oysa fakirlik - ezilmişlik insanları mücadelecı yapmaz, tersine, ezer ve köleleştirir.

e- Bununla benzeyen diğer bir ön yargı sınıf mücadelelerinde işçi sınıfını sadece kol emekçilerinden ibaret sanmaktır. Oysa toplumsal üretimdeki teknolojik değişiklikler sonucu kol emekçileri oransal olarak azalmış, buna karşı memur, mühendis, doktor, avukat, bilim adamı gibi kafa emekçileri de ücretle çalışanlar durumuna gelmişlerdir. Bu nedenle artık işçi sınıfından değil, çalışanlar sınıfından söz etmek daha doğrudur. Bu yanılğı bizi sosyalizmin öznelinin ve yandaşlarının sürekli olarak ve hızla artmakta olduğu gerçeğini görmemizi önler.

Bu konuda daha başka örnekler de verilebilir. Fakat yukarıdakiler bunların başlıcalarıdır ve maksadımızı aydınlatmak bakımından yeterlidir. Gerçekten, dikkat edilecek olursa bütün bu ön yargılar, reel sosyalizmin tek geçerli sosyalizm olduğu varsayımdan kaynaklan-

maktadır. Oysa, gördük ki, bu varsayım yanlıştır ve bu yol kapalıdır. O halde sosyalizm için yeni bir yol ararken bütün bu önyargılardan kendimizi kurtarmamız, bunları kafalarımızdan silmemiz zorunludur. Bu, zor fakat yapılması hayati önemde bir iştir.

C- Sosyalizme yeni bir yol ararken her şeyden önce onu *varılacak bir hedef ve yapı* olarak değil fakat *yaşanacak bir süreç-yürünecek bir yol* olarak düşünmemiz gerekir. Zaten insanları hedeflerden çok onları o hedeflere götürecek yollar ya da süreçler ilgilendirir. Çünkü insanların ömürleri hedeflerde oturarak değil, fakat onlara giden yollarda yürüyerek geçer. Sosyalizm, yani sınıfsız, sömürsüz, eşitlikçi, özgürlükçü ve barışçı bir yaşam düzeni bir hedeftir. Bu hedef çok uzaktır ve bir hamlede varılması da söz konusu değildir. Kaldı ki zaten belki tam olarak hiçbir zaman varılamayacaktır. Bu nedenle yapılacak şey bizi ona götürecek yolda sürekli olarak ilerlemektir. İşte sosyalizmin yeni yolu budur. Bu yolun doğruluğunun ölçüsü, yol boyunca sömürünün sürekli olarak azalmasıdır. Çünkü biliyoruz ki, sömürü sürekli olarak azaltılmadıkça özgürlük, eşitlik ve barışa varılamaz. Bu noktada tamamlayıcı bir görüş olarak şunu da söylemek isterim ki; doğru yolda olduğunu görmek ve bilmek çok defa insanlara hedefe varmış gibi doyum sağlar. Tıpkı Ankara garında İstanbul trenine bindiğimiz zaman artık planlarımızı İstanbul'daymış gibi yapmaya başlamamız gibi.

D- Kapitalizmde ekonomik sömürünün üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetten kaynaklandığını biliyoruz. Özel mülkiyet, sahibine üretim amaçlarını yönetme hakkını verir ve bu da ona üretilen artı-değere el koymak (sömürü yapmak) olanağı sağlar. O halde sömürünün sürekli azaltılmasının ve giderek tamamıyla kaldırılmasının yolu çalışanların işyerlerinin yönetimine katılmalarıdır. Bu katılım ne kadar kapsamlı ve yoğun olursa sömürü de o kadar azaltılmış olur. Çünkü, mülkiyet hakkının uygulamadaki görünümü yönetme hakkıdır. Çalışanların katılımıyla bu hak paylaşıldıkça patronun mülkiyet hakkı ve dolayısıyla sömürüsü küçültülmüş olur.

E- Eskiden, bütün kötülüklerin kaynağı ekonomik sömürü olarak kabul edildiğinden, sosyalistler yalnız onu hedef almışlar ve onu kaldırdıkları takdirde, cinsiyet, ırk, din, cinsel tercih ve böyle farklılıklardan kaynaklanan tüm kötülüklerin de kendiliğinden ya da kolayca ortadan kalkacağına inanmışlardı. Bu nedenle eskiden sosyalistler bu diğer kötülükleri/sorunları ayrıca ele alıp çözmeyi düşünmemişlerdi. Oysa bunun böyle olmadığı, yani ekonomik sömürü ile sözünü ettiğimiz sorunlar arasında doğrudan ve bire bir ilişki bulunmadığı anlaşılmıştır. Böyle olunca sosyalizmin kapsamı insan ilişkilerinin çok daha geniş yönlerini de içine alacak biçimde genişlemiştir. Buna koşut olarak sosyalist kadrolar da eski bir model (yekvücut) olma niteliğini kaybetmiş, renklenmiş ve çeşitlenmişlerdir. Bu da doğal olarak sosyalistler arası hoşgörü-

yü ön plana çıkarmış ve onu adeta sosyalizmin temel bir ögesi haline getirmiştir.

Özetleyecek olursak, diyebiliriz ki, sosyalizmin yeni yolu çalışanların ve ilgili olan herkesin yalnız fabrikalarda değil, fakat toplumsal yaşamın bir yönetimin söz konusu olduğu her yerinde, yani ailede, okullarda, hastanelerde, spor kulüplerinde, partilerde, sendikalarda, belediyelerde yönetime katılmalarıyla gerçekleştirilecektir. Diğer bir deyişle, katılımcı demokrasi (doğrudan demokrasi) sosyalizmin temel aracıdır.

Dikkat edilecek olursa küreselleşme ile sosyalizmin yeni yolu arasında büyük bir uyum vardır. Öyle ki, küreselleşme adeta sosyalizmin gereklerini hazırlamaktadır. Her ikisinde de bireyler ön plana çıkmıştır ve herşey onların bilinçli çabalarıyla yürütmektedir.

F- Sosyalizmin yeni yolu esas olarak ve büyük ölçüde bireylerin karar ve eylemleriyle yürüyecek olmakla beraber, bunlar arasında bir eşgüdüm sağlanmasının gereği açıktır. Ayrıca birçok konularda yasal düzenlemeler de yapılacaktır. Bu nedenle sosyalist hareketin bir parti yönetiminde yürütülmesi zorunludur. Bu zorunluluk hiç değilse uzunca bir süre için geçerlidir. Daha ileri aşamalarda partiye gerek olmayabilir.

Bu partinin, eskiden olduğu gibi, çok disiplinli ve demir çekirdek gibi bir yapıda olması gerekmez. Yukarıda değinmiş olduğumuz gibi, sosyalizme farklı nedenlerle gelmiş olan üyelerin tek bir düşüncenin (örneğin kadın hakları, etnik kimlik ya da ekoloji gibi) disiplini ile yönetilmesinin yanlış ve geçersiz olacağı açıktır. Ama üyelerin eylem birliğini sağlayacak asgari bir disiplinden de vazgeçilemez. Bu disiplin, üyelerin yüksek bir sosyalizm bilincine sahip olmalarından kaynaklanan hoşgörü ögesi ile sağlanabilir. Halen ÖDP böyle bir parti olma çabası içindedir.

IV. SONUÇ

Bu yazıyı şöyle bitirmek istiyorum. Bugün dünyamızın yaşam biçimini ve koşullarını belirleyen en önemli olay küreselleşmedir. Küreselleşme ulus-devletlerin yetki alanlarını daraltarak insanları yalnızlaştırmakta ve birbirleriyle doğrudan doğruya rekabet etmelerini (doğaldır ki işbirliği yapmalarını da) öne çıkarmaktadır. Böylece dünyamız gerçekten "her koyunun kendi bacağından asıldığı" bir dünya olmaktadır. Küreselleşme birçok ögenin bir araya gelmesi ile kendiliğinden oluşmaktadır. Kimse bunu kendi keyfine göre durduramaz. Tıpkı suların denizlere doğru akmasının durdurulamayacağı gibi. Buna karşı alınacak önlem vatandaşlarımızı böyle bir dünyaya uyum sağlayabilecek bir biçimde sağlıklı, eğitilmiş ve demokrat/ücadeleci bir biçimde yetiştirmelerini sağlamaktır. Bunlar aynı zamanda sosyalizm içinde geçerli ve gerekli olan çabalar. Buna ek olarak, dünya kültürünü zenginleştirmek üzere, her ülkenin kendi yerel dil ve kültürlerini geliştirmesi de çok önemlidir. Çünkü küreselleşme koşullarında bireylerin kimliğini siyasal aidiyetlerinden çok kültürel varlıkları belirleyecektir.

Kapitalizmin araçları: Dünya Bankası ve IMF

İzzettin Önder

Somut hedef olarak DB/IMF gibi kurumlara çatmak politik açıdan anlamlı ve işlevsel olabilmekle beraber, aynı eleştirilerde sermaye ve sistem de odağa konulmadıkça hedef saptırılmış ve sistem korunmuş olur.

1 Mayıs'larda meydanlarda toplanan emekçilere, emekçi liderleri Dünya Bankası ve IMF'yi şikayet eder. Yapılan konuşmalarda Yeni Dünya Düzeni'nin işsizliği artırdığı yönünde serzenişlerde bulunulur. Nihayet, toplumsal heyecan doruklara ulaştığında, "IMF Politikalarına Hayır!" sloganları atılır. Kısacası, emekçi kesimin ve sermaye karşıtlarının IMF ve Dünya Bankası'ndan şikayetçi olduğu açıktır.

Öte yandan, Dünya Bankası Başkan Yardımcısı, ünlü iktisatçı Joseph Stiglitz ise Dünya Bankası ve IMF politikalarını eleştirdiği için, nerede ise Banka'dan apar topar kovuldu. Son Davos toplantısında Dünya Bankası ve IMF politikaları bizzat kapitalist patronlar tarafından sorgulanmaya başlandı. Bu görüşmelerde söz konusu mali kurumların tavsiyelerinin fazlaca işe yaramaması bir yana, uygulandıkları ülkelerde ekonomileri daha da kötü konuma getirdikleri ileri sürüldü.

DB/IMF'Yİ KİMLER NE İÇİN ELEŞTİRİYOR?

Öyle anlaşıyor ki, Dünya Bankası ve IMF iki yanlı hücum karşısında kendilerini savunma durumu ile karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Sermaye karşıtı kesimler bu kurumları yoksullaştırıcı politikaları nedeni ile eleştirirken, Stiglitz'e yöneltilenlerde olduğu gibi, içeriden ve kapitalistlerce yöneltilen eleştirilerdeki ağırlık noktasını ise, önerilen politikaların kapitalizmi çökertecek nitelikte olduğu görüşü oluşturmaktadır. Bu iki farklı çevreden gelen eleştiriler, uygulanan politikaların merkezi kapitalist dokuyu güçlendirici, buna karşın çevresel dokuları çökertici nitelikte olduğu noktasında birleşmektedir. Başka bir deyişle, çevre, çok haklı olarak, yoksullaşmadan yakınırken, merkez de çevrenin bu denli metalaştırılmasından yakınmaktadır. Başka bir deyişle, her iki kesim de, çevre ekonomilerin bu denli fakirleştirilmesine karşı tepki geliştirirken kendi çıkarını düşünmektedir. Ancak, çevre halkı kendi yoksullaşmaları üzerinde bilinç oluşturunca, merkez, çevrenin bu denli yoksullaştırılmasının kendi aleyhlerine döneceğinden dolayı, dolaylı politikalarla karşı çıkma yönünde bir bilinç oluşturmaktadır.

Marksist olmayan, aslında kapitalist bir iktisatçı olan

Stiglitz tam de bu noktada hem merkezden, hem de çevreden yöneltilen eleştirilerin temel mantığından ayrılmaktadır. Stiglitz'in konuya ve IMF politikalarına bakış açısı politik olmayıp, daha tekniktir. Stiglitz, uygulanan genel politikaları eleştirmekle beraber, tüm eleştirilerden de temelde ayrılmaktadır.

Mesele şudur: Stiglitz, Dünya Bankası ve IMF'nin "yapısal reform" adı altında çevresel ekonomileri içine ittiği "piyasa ekonomisi"ne tam olarak inanmamaktadır. Ona göre, piyasalar "asimetrik bilgi" ya da tarafların bilgi eksikliği nedeni ile, iddia edildiği üzere, optimal koşulları oluşturacak biçimde çalışmamaktadır. Başka bir ifade ile, Stiglitz'e göre, Dünya Bankası ve IMF'nin önerdiği ve ülkeleri uygulamaya zorladığı biçimde piyasa ekonomisi ne o ülkeyi kalkındırır, ne de Dünya Bankası ve IMF'nin hedeflerinin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Bu yönü ile, Stiglitz'in söz konusu kurumların önerdiği politikalara yönelttiği eleştiri politik olmaktan çok, teorik gözükmetedir.

Stiglitz-dışı çevrelerce Dünya Bankası ve IMF'ye yöneltilen eleştirilerin sonuçlarla ilgili olup, içerikten yoksun olduğunu vurgulamamız gerekir. Şöyle ki, gerek Dünya Bankası, gerekse IMF, neo-klasik iktisat öğretisi doğrultusunda hareket etmektedir. Bu öğretinin iki temel ögesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, insan faktörünü dikkate almadan, sermaye hedefleri doğrultusunda ayarlamalar yapmak ve sermayenin çalışma koşullarını kolaylaştırmaktır. Neo-klasik iktisat öğretisinin ikinci önemli kuralı ise, piyasa koşullarını hakim kılarak, tüm örgütlenme ve işleyişi görece fiyatların göstergesi altında sürdürmektir. Piyasaya iman derecesinde inanan neo-klasikler, görece fiyatların tüm dengeleri sağlayacağını düşünürler. Ne ki, piyasaların oldukça dengeli olduğu, monopolleşmenin bulunmadığı ve faktör getirilerinin verimliliklere göre gerçekleştiği koşullarda ancak görece fiyatlar anlamlı gösterge olabilir.

Günümüz koşullarında, bir yandan gözlemlenen tekelleşme eğilimi, diğer yandan da sermayenin olgunlaşması ve bileşimindeki "ölü emek/diri emek" oranının birinciler lehine büyümesi, görece fiyat yapısının eski işlevini yitirmesine yol açmıştır. Artık görece fi-

yat yapısı ile gelir ve optimum kaynak dağılımının sağlanabileceğini düşünmek ve öngörmek olası olmadığı gibi, böyle bir ekonominin kendi iç dinamikleri ile kalkınmasını ve iç yapısını güçlendirmesini beklemek de yanlış olur. Anlatımdan açıkça anlaşılabilir gibi, klasik ve neo-klasik öğretinin hakim olduğu dönemlerdekinden farklı olarak, günümüz koşullarında piyasalar, görece dengeli güçlerin bir araya geldiği bir faaliyetler ve etkileşim alanları olmaksızın uzaklaşmış ve dengesiz güçlerin baskı ve artan sömürü alanları haline gelmiştir.

Bu görüşleri toparladığımızda şöyle bir sonuca ulaşıyoruz. Uygulanan ekonomik sistemin işleyiş dinamiklerini ihmal ederek, salt sonuçları ile ilgilenmek bizi fazla bir yere götürmemektedir. DB/IMF politikalarının uygulandığı ve giderek yoksullaşan çevre ülkelerinin, yoksullaşmalarının nedeni olarak söz konusu kurumları sorumlu tutması, eleştirinin hedefi açısından hedef şaşırtıcı olduğu gibi, aynı zamanda sistemin lehine bir girişim olarak da görülebilir. Zira, böyle bir eleştiri sistemi perdelemekte ve sistemin tetikçi kurumlarını asıl sorumlu gibi sahneye sürmektedir. Oysa, sorunun esasını, teknoloji-yoğun aşamaya ulaşmış olan sermayenin tüm dünyayı üretim araçları ve tüketim alanı olarak kapsamı sonucunda, sömürünün ve çevreden merkeze kaynak çekme gücünün artmış olması oluşturmaktadır.

SERMAYE KARŞITI

KAZANIMLARIN İKİLİ İŞLEVİ

DB/IMF ikilisine Davos Toplantısı'nda ve merkez kapitalizm tarafından yönetilen eleştiriler ise, birincilerden farklı olarak, sistemin işleyiş dinamiklerini reddetmemekte, fakat bu dinamiklerin sistemi çökretecek biçimde aşırıya varacak biçimde işletilmesine karşı çıkmaktadır. Bu yönü ile, birincilerden daha bilinçli olarak geliştirilen bu eleştiriler, özünde, sistem mantığına karşı çıkmamakta, fakat sistemin işleyiş dinamikleri üzerinde ufak manipülasyonlar yaparak, sistemin çevreyi metalaştırma hızını, yine merkezin yararı doğrultusunda, geriletmeyi amaçlamaktadır. Kapitalist sistem içinde geliştirilmiş olan sendikacılık hareketleri, sosyal güvenlik sistemi, hatta sosyal politikalar hep, sermayenin emeği ve sermaye karşıtlarını mutlak metalaştırma süreci önündeki engellerdir. Tüm benzer politikalar ve sermayenin çevreyi mutlak metalaştırması karşısındaki benzeri engeller, sermayenin doğal devinimi ile oluşabilecek ve bizzat sermayeye zarar verici sonuçları düzeltici işlevle yükümlüdür. Görülüyor ki, sermayenin sömürü gücünü frenleyen politikaları sadece emeğin mücadelelerinin kazanımı olarak görmek fazla doğru değildir. Emeğin ve tüm sermaye karşıtlarının tarihsel mücadelelerini yadsımadan, mücadelenin tam olarak değerlendirilebilmesi için, dönemin tarihsel koşulları yanında, mücadele ile gerçekleştirildiği ileri sürülen kazanımların, aynı anda, sermayeye de neler sağladığının

dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin, sermaye karşıtlarının sağladığı ileri sürülen kazanımlarla piyasalar genişletilerek, sermayenin önündeki pazar sorununun aşılması yanında, sermaye karşıtlarının mücadele gücü kırılarak sisteme karşı bilinç yükseltmeleri önlenmiştir. Kısacası, sermaye karşıtlarının tarihsel kazanım olarak savladıkları politikalar, tarihsel diyalektiğin işlemesi önünde engel oluşturabilmeleri derecesinde sermayeye hizmet etmiştir, diyebiliriz.

STIGLITZ VE SİSTEMİN EHLİLEŞTİRİLMESİ

Stiglitz'in mücadelesine geldiğimizde, karar için henüz erken olmakla beraber, Stiglitz de, ikinci eleştiri grubuna dahil olarak, DB/IMF politikalarındaki tarihsel diyalektiği keskinleştirebilecek yaklaşımları törpülemeye çalışmaktadır, diyebiliriz. Bu yönü ile, Stiglitz de 1940'larda Keynes'in görmüş olduğu işlev ve benzer bir konum sergilemektedir: Şöyle ki, sistemi koruyarak ve aşırı uçlarını törpüleyerek onu ehlileştirmek! Nitekim, Stiglitz de şunun farkında ki, neo-klasiklerin dayandığı "piyasa" kavramı, yapısı ve işleyişi ile günümüzdeki piyasaların yapıları ve işleyişleri arasında dağlar kadar fark bulunmaktadır. Neo-klasik dönemin oldukça etkin ve hakça çalışan piyasa yapısı, günümüz koşullarında tam bir hakim güç hegemonyasına dönüşmüş vaziyettir. Böylesi çarpık bir piyasa yapısı ne üretimin yönlendirilmesinde, ne de hakça dağıtımın sağlanmasında güvenilir bir mekanizma oluşturmaktadır. Bunun da ötesinde, söz konusu hakim güç ilişkisi, hiçbir engelle karşılaşmadığı, yani ehlileştirilmediği koşulda, kendi sonuna daha çabuk yaklaşmaktadır.

Öyle anlaşıyor ki, DB/IMF'ye yöneltilen eleştirilere şu iki noktadan bilinçli ve dikkatli yaklaşmak zorundayız. Birincisi, DB/IMF bu sistemin bir ajanıdır ve, çok da haklı olarak, geliştirdiği politikalar sistemle tutarlı olacaktır. Çünkü bu kuruluşlar merkezi kapitalizmin çıkarlarını korumak ve yüceltmek, hatta bunları meşrulaştırmakla yükümlüdür. Bu nedenle, sistemi perdeleyecek biçimde salt söz konusu kurumlara ve onların geliştirdikleri politikalara çatmak, sisteme yarar sağlamaktan öte bir hizmet görmez. Somut hedef olarak DB/IMF gibi kurumlara çatmak politik açıdan anlamlı ve işlevsel olabilmekle beraber, aynı eleştirilerde sermaye ve sistem de odağa koyulmadıkça, hedef saptırılmış ve sistem korunmuş olur.

DB/IMF'ye yöneltilen söz konusu eleştirilerde dikkat edilmesi gereken ikinci nokta ise, birinciden de önemli olarak, bu tür eleştirilerin sistemi törpüleyip ehlileştirerek tarihsel diyalektiği geciktirici ve bu yönü ile de sistemi korumaya yönelik olmalarıdır. Bu nedenlerle, her iki eleştiriye de aynı kapta ele alınarak, DB/IMF politikalarına karşı eleştirel bakış açısı kazanmamıza yardımcı olabilecek görüşler olarak kabul etmek ve söz konusu kurumların politikalarına

karşı ekonomileri koruyucu önlemler olarak görmek doğru ve anlamlı değildir.

DB/IMF POLİTİKALARI ÜZERİNE

DB/IMF politikalarını eleştirmekle beraber, aynı zamanda bu politikaları, sistemin işleyişini netleştirici olarak algılamak ve bu yolla günümüzün kapitalist ilişkileri bağlamında sistem dinamiklerini irdelemeye ve anlamada bir tür ko-

laylaştırmacı olarak görmek daha yerinde bir davranış olur. Böyle bir görüş açısından yaklaşım yaparak, günümüzün kapitalist ilişkiler bağlamında sermayenin devrim dinamiklerine baktığımızda, hem DB/IMF politikalarını, hem de kapitalizmin olası sonuçlarını, kısaca da olsa, tartışabiliriz.

1944 yılında, İkinci Paylaşım Savaşı'nın sonlarına doğru, dünyamızın Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasının netleşmesi aşamasında, dünyanın patronluğuna soyunmayı kalbine ve kafasına yerleştiren ABD, bu patronluğunu, hem durumu biraz perdeleyebilmek hem de maliyetleri paylaşırabilen amaçlarıyla, Dünya Bankası ve IMF kurumları eli ile yürütmeyi yeğledi. ABD, Bretton Woods kasabasındaki konferansta kendi tezini kabul ettirerek, bir yandan yıkıma uğrayan kapitalist alemin ayağa kaldırmak, diğer yandan da komünist dünyanın etrafını kapitalist kuşakla çevrelemek politikası gütmeye başladı. Dünya Bankası'nın rolü orta ve uzun dönemli kalkınma kredisi vermek, IMF'nin rolü ise dış ödeme aksaklıklarını giderme olarak belirlendi.

İkinci Paylaşım Savaşı'nı izleyen dönemlerde, henüz kapitalist dünya bu denli finansal işlemlere açılmamışken, büyük rol Dünya Bankası'na düşüyordu. Dünya Bankası proje kredisi sağlayarak, kalkınmakta olan ülkeleri komünist blok dışında tutmaya çalışırken, aynı zamanda, hem çevre ekonomilerin denetlenmesi, hem de merkez kapitalizme yatırım piyasası oluşturma işlevi yükleniyordu. Çevre ekonomilerin denetlenmesi; bu ekonomilerin kalkınma hızlarının devamlı kontrol altında tutulması ve sadece iç piyasaların geliştirilmesi ve ithal-ikameci korumacı politikalar yolu ile dışa bağımlı montaj sanayilerinin kurulmasını ifade etmektedir. Böylesi bir gelişme yolu izleyen ekonomiler, ithalatlarını geliştirirken, ihracatta başarılı atılım yapamamışlardır. Nitekim, Türkiye'nin de 1970'lerin sonunda "bir cent'e muhtaç" hale gelmesi bu tür ithal ikameci korumacı politikaların bir sonucudur.

1970'lerin ortalarından itibaren başlayarak, 1980'lerde iyice suyüzüne çıkan kapitalist kriz, merkezin finansal aşamaya gelmesi, çevrenin ise ithal-ikameci korumacı politikalar izlemesi sonucunda büyük dış ödemeler açığı vermesi merkezle çevre arasında yoğun finansal akımların oluşmasına neden olmaya

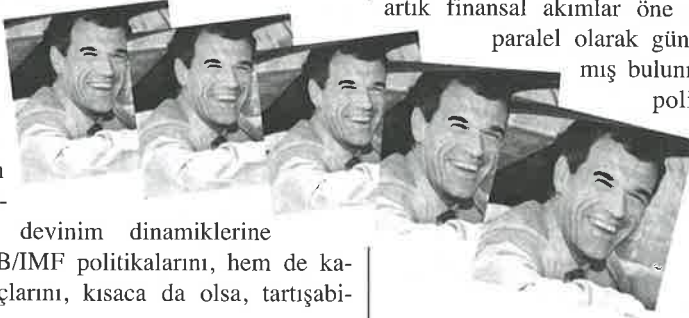
başladı. Sovyetler krizi de, artık komünizmin çevresinde tampon bölge oluşturma gereksinimi ortadan kaldırdınca, bu kez temel işlev IMF'ye geçmiş oldu. Zira, yeni durumda IMF merkez kapitalistlerin çevresel ekonomilerdeki çıkarlarını korumak ve kollamakla görevli kılındı.

Burada dikkat edilmesi gereken iki önemli nokta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kapitalist dünyada artık finansal akımlar öne çıkmış olduğu için, buna paralel olarak günümüzde de IMF öne çıkmış bulunmaktadır. Burada IMF ve politikalarını anlayabilmek için, eşitsiz ekonomiler arasında oluşan finansal akımların dinamiğini kavramak kaçınılmazdır. Ağır borçlu konumda bulunan gelişmekte olan ekonomiler dış ödemeler sorunlarını

IMF politikaları ile aşmak istediğinde, kapitalist dinamiğe uygun olarak, bir yandan borçları karşılığında garanti vermek, diğer yandan da borç-alacak akımının kesintiye uğramadan sürdürülmesini sağlamak zorunda bırakılmaktadırlar. Bu politikalar "borç/özkaynak değişimi" politikaları yanında, güçsüz kesimlerin baskılanmasını da gündeme getirmektedir. İşte, IMF politikalarını uygulayan ülkelerin kısa-dönemde derin gelir dağılımı sorunu ve yoksulluğa sürüklenmesinin nedeni budur.

IMF politikalarında dikkat edilmesi gereken ikinci önemli konu da, IMF politikalarının, sıkıntı içinde bulunan ekonomilerin sorunlarına uzun-dönemli çözüm getirmeyip, tam tersine temel ekonomik ilişkileri bozarak, ekonomileri uzun-dönemde daha derin sorunlara sürükleyici nitelikte olmasıdır. IMF politikaları, sadece kamu kesimi borçlanma gereksinimi, faiz haddi, enflasyon ve cari açık gibi parasal dengelere yönelmekte, buna karşın ekonominin yatırım, istihdam, teknoloji düzeyi ve gelir dağılımı gibi temel sorunlarını ihmal etmektedir.

IMF politikalarının temel özellikleri, sistemin işleyişi ve bu kurumların yüklenmiş oldukları işlevlere bağlı olarak, kaynakların merkeze çekilmesi biçiminde yansımaktadır. Bu özellik, finans dünyasının kısa-dönemli sorunlarını çözebildiği halde, uzun-dönemde merkezin kaynak dokularını tahrip edici bir nitelik taşımaktadır. İşte, IMF ve Dünya Bankası politikalarına bizzat kapitalist merkezlerden yöneltilen eleştiriler, merkezin çevre dokularının bu denli hızlı yoksullaştırılmasını engellemeye yöneliktir. Merkez, çevreyi sömürerek hayatiyetini sürdürdüğü için, çevrenin hızlı tüketilmesi merkez kapitalizmin uzun-dönemde işine gelmemektedir. Yoksa, bu eleştirilerin kapitalizmin özüne yönelik olduğunu düşünmek doğru değildir. Böyle bir eleştiri kapitalizmin merkezinden gelebileceği gibi, sol çevrelerin bu eleştirileri temel ve yönlendirici olarak alması hem doğru değildir, hem de böyle bir yöneliş ciddi kafa karışıklığına neden olabilir.

sanki onların durumu çok iyi de...

ayşe düzkan

avrupa birliği hayalleri kuracağımıza oralardaki kızkardeşlerimizin bizimkinden daha kıdemli olan mücadele tarihlerine göz diksek daha hayırlı olur bizim için. belki de herkes için, hepimiz için.

Türkiye'nin avrupa birliği'ne girmesi tartışmalarına kadınlar açısından nasıl bakılabilir? öncelikle, avrupa birliği meselesinde söylenebilecek bir çok şeyin "herkes" için geçerli olduğunu düşünüyorum. birincisi, avrupa birliği'ne türkiye'nin adaylığı meselesi abd'nin dayatmasıyla olmuştur. ikincisi, üyelik uzun zaman gerçekleşmeyecek, türkiye, ab'nin çeperinde, ona tabi, ama ab üyesi olmanın buranın burjuvazisine getireceği avantajlardan muaf olarak var olacaktır.

ab üyeliğinin türkiye'ye demokrasi getireceğine inananlar var. bu tahminin doğruluğu ve demokrasinin ne olduğu konusu uzundur. ancak en olumlu anlamlandırılmasıyla bile demokrasinin kadınlar açısından fazla bir şey ifade etmeyeceğine inanıyorum. çünkü kendi adıma hiçbir şekilde kullanmayacağım "demokrasi kültürü" gibi kavramlar, savunucularınca bile kamusal alana ilişkin olarak tanımlanmaktadır ve kadınların başındaki esas melanet özel alanda cereyan eder. ab'yle, sami selçuk'la, ahmet sezer'le ve hatta işçi sınıfıyla gelebilecek demokrasinin eli de oralara kadar uzanmaz.

peki ab kadınlara ne yapar?

bu sorunun cevabını vermek için elimizde bir kaç araç var; bunlardan bir tanesi avrupa birliği'ne üye ülkelerdeki kadınların durumu. bu konuda bir homojenlikten bahsetmek mümkün değil. çeşitli ülkelerde farklı konumlar söz konusu. eski sosyalist ülkelerde kadınlar, eşlerini, bedava çocuk bakımı hizmetlerini kaybetmişler, yoksulluk karşısında fuhuşa başvurmak zorunda kalıyorlar. şanslı olanlarının önünde mankenlik kapısı da açılmış tabii! ama avrupabirliğiper-verler, avrupa derken bu ülkeleri kastetmiyorlar (onlar bu ülkelerin eskisine de yenisine de gıcıklar demek yalan olmaz). ancak "esas" ab ülkelerinde de kadınların durumu tam bir benzerlik göstermiyor. feminist hareketin geçmişte ve bugün canlı olduğu ülkelerde kadınlar, ücretli çalışmaya ve siyasete katı-

lım ve medeni haklar konusunda daha iyi bir noktadalar. hareketin zayıf olduğu yerlerde ise durum böyle değil. ama yine de genel bir durum değerlendirmesi için çok "tarafsız" bir kaynağa, avrupa parlamentosu yeşiller partisi grubunun avrupa manifestosu'ndan kadınlarla ilgili bölüme bir bakalım:

"Amsterdam anlaşması, eşitsizliklerin azaltılmasını AB'nin esas ilkelerinden birisi olarak kabul eder ve AB geçmiş yıllarda kadınların toplum içerisindeki konumunu ve haklarını iyileştirmekte önemli bir rol oynamıştır. Yine de büyük eşitsizlikler söz konusudur. Yoksulluk giderek artan bir biçimde kadınlara mahsus bir durum halini almıştır: AB'nde yaşayan her yoksul dört kişiden üçü kadındır. Yeni bir araştırma, yoksulluk içindeki kadınların çoğunluğunun İrlanda'da yaşadığını gösteriyor (kadınların %33'ü yoksulluk sınırının altında.) AB genelinde kadınlar erkeklerden %20-30 daha az kazanıyorlar. Aynı zamanda karşılığını almadıkları daha fazla iş yapıyorlar. Tek başına çocuğunu büyütenlerin %90'ı yarım zamanlı işlerde çalışan kadınlar ve bunlar güvenilir gelir ve sosyal güvenliğe sahipler.

(...)

Kadınların siyasete katılımı çok düşük düzeylerde: AB'deki parlamenterlerin yalnızca %15'i kadın. İrlanda'nın Avrupa düzeyindeki durumu nispeten daha iyi; on beş milletvekilinden dördü kadın."

irlanda'daki kadın koalisyonu'nun varlığını hatırlatarak devam etmek isterim. gördüğünüz gibi, ab ülkeleri kadınlar konusunda türkiye'den daha matah durumda değiller. almanya ve iskandinav ülkelerindeki ileri haklar ise, daha önce de değindiğim gibi, canlı kadın hareketinin kazanımları.

buna karşılık, kadınların ev içindeki ücretsiz çalışmaları sürüyor. özellikle tarımın yaygın olduğu fransa gibi ülkelerde bu çalışma daha yoğun.

bu, türkiye'deki kadınlar açısından da önemli bir konu. çünkü, türkiye'de çalışan kadınların çoğunluğu halen tarımda ve ücretsiz olarak çalışıyor. ab, tarım alanlarında bir daralmayı hedefliyor. bu da daha fazla sayıda kadının tarım alanında aldığı ücreti kaybetmesine yol açacak. diğer yandan kırsal alandaki yoksulluk kadınların evdeki ücretsiz işlerini arttıracak, çünkü para ile alınan bir çok mal tekrar evde üretilmeye başlanacak.

ya şehirde?

şehirde kadınların ücretli emeği konusunda birleşmiş milletler tarafından hazırlanmış, yani yine "tarafsız" olan bir rapora başvuralım:

"Kırk yılı aşkındır, kadınlarla erkeklere eşit olmanın ücret ödenmesini yasaklayan AB yasaları olmasına rağmen erkeklerin ve kadınların aldığı ücret arasındaki fark hala aynıdır. Varolan politikalar, ücret farkının yapısal tabiatını etkilemek konusunda tamamen etkisizdirler. Eğer Avrupa Birliği, eşitsizlikleri azaltma konusunda samimi ise, ücret meselesine yalnızca yasalar düzeyinde değil, sosyal taraflar aracılığıyla da müdahale edilmesi gerekir. İşverenler ve sendikalar kadınlara eşitsiz ücret verilmesinin muhafazası konusunda az rastlanır biçimde ittifak halindedirler."

türkiye'nin bir çok alanda eşit çalışmaya eşit ücret ödenmesi konusunda çok kötü durumda olmadığı söylenir. yani ab standartları durumu daha da kötüleştirebilir.

işsizlik?

avrupa birliği'nde de işsizlerin çoğunu kadınlar oluşturuyor. üstelik de, "erkeğin vazifesi evin geçimini sağlamaktır" yönündeki "geleneksel" anlayış yıkılmış ve fakat kadınlara eşit iş olanakları sağlanmamış olduğu için bu, daha mutlak bir biçimde yoksulluk anlamına geliyor. (modernleşme özgürleşme getirmez!) avrupa konseyi, 1996'da, işverenlerin kadınlara iş vermedeki isteksizliğine karşılık, kadınlara küçük işletme kredisi verilmesi konusunda karar almış, ancak destek projeleri başarısız olmuş (erkeklere sanayi patronluğu, kadınlara küçük işletme!), avrupa'daki kadın örgütlenmelerinin kadın istihdamı konusunda başarılı faaliyetler yürüttüğünü tespit ettikleri tek kuruluş olan now (avrupa sosyal fonu altında "kadınlara yeni imkanlar") önümüzdeki dönemde faaliyet yürütmeyecekti! bunun yerine kadınlarla ilgili konuların belli bir kaynak olmaksızın yaygınlaştırılması hedefleniyor.

oysa avrupa sosyal fonunun %2'den fazlası zaten hiç bir zaman kadınlara ayrılmamış, fonun katılımcılarının %42'sini kadınlar oluşturduğu halde.

çünkü kadınların ücretli iş hayatına katılması 1950'den beri hızlanmış, ancak ivme sürekli olarak düşüyor! 1998'de avrupa birliği'nde kadınların ancak %51.2'si ücretle çalışıyordu; bu da erkeklerin %20 daha altında bir oran. kadınlar çoğunlukla "esnek" işlerde çalışıyorlar, yani annelik ve karılık vazifelerine zaman sağlayan, ama insana gerçek bir ekonomik özgürlük sağlamayan işler. bakın, bu türkiye için bir yenilik olabilir!

kadınlar hala tipik kadın işi sayılan mesleklere yöneliyorlar. ve bütün bu dezavantajlar, azınlık kadınları ve lezbiyenler için katlanarak artıyor.

uzun lafın kısısı:

avrupa'da kadınların durumu tam bir kelin melhemi olsa kendine sürermiş vaziyeti. diyelim ki ha deyince türkiye avrupa birliği'ne girdi, diyelim ki "onlar"a benzememiz yönünde bir takım yaptırımlar var, hadi girer girmez "onlar"a benzedik de, yine de kadının milletinin durumu değişmeyecek!

o yüzden,

avrupa birliği hayalleri kuracağımıza oralardaki kızkardeşlerimizin bizimkinden daha kıdemli olan mücadele tarihlerine göz diksek daha hayırlı olur bizim için. belki de herkes için, hepimiz için.

Sanayiden sonra tarım da gözden çıkarıldı

Oğuz Oyan*

Gelişmiş ülkelerde ürün fazlaları sürekli büyümektedir. Bu ülkeler açısından ciddi bir yeni pazarlar bulma sorunu vardır... Tohumluk, damızlık, yem, gübre, ilaç gibi alanlarda dünya ölçeğinde tekelleşme süreci yaşanmakta, sürecin önündeki engeller ayıklanmak istenmektedir.

ABD, AB ve Japonya başta olmak üzere OECD'nin zengin üyelerince temsil edilen gelişmiş ülkeler (GÜ) bloğunun bugünkü öncelikli hedefleri arasında, tarımda ticaretin serbestleştirilmesi ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) tarımsal desteklemeye ilişkin bağımsız ulusal tarım politikalarının tasfiye edilmesi bulunmaktadır. Bu politikaların genel çerçevesi GATT görüşmeleri sırasında çizilmiştir. 1994'te oluşturulan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gelişmiş ülkeler egemenliği altında bu politikalara nezaret etmeyi sürdürmektedir.

daha hızlı davranmanın koşulları oluşturulmaktadır. Tüm dünya ülkelerini kapsayan Birleşmiş Milletler türü örgütlenmeler yeterince elverişli platformlar olarak görülmemektedir. WTO bile kısmen bu sınıncıları taşımaktadır. OECD fazla geniştir ve içinde vitrin süsü olarak bazı (Türkiye, Meksika ve G. Kore gibi) GOÜ'ler bulunmaktadır. Son zamanların hızlı karar alma düzeneği G-7 formülünde bulunmuştur (Rusya'nın bu bloğa dahil edilerek G-8 de denilmesi, hala bir nükleer güç olan bu ülkeye verilmiş geçici bir Noel ödülüdür). Kuşkusuz, GÜ adına hareket eden IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşları, tüm yıpratıcı etkenlere karşın, yenilenen rolleriyle daha etkin müdahale araçları kimliğini kazanma sürecine girmişlerdir.

Buna ek olarak ABD veya AB'nin çeşitli tekil ülkelerle imzalandıkları ikili ticaret ve tarım anlaşmalarıyla da bu bağımlılık ilişkileri yaygınlaştırılmaktadır. Böylelikle, çok taraflı (MAI gibi) anlaşmaların imzalanmasında karşılaşılan tepkiler (Paris, Seattle) ve atılan geri adımlar adım adım telafi edilmeye çalışılmaktadır. İkili anlaşmalar Dünya ilerici kamuoyunun gündemine genellikle girememekte; ikili anlaşmanın mağduru olacak olan gelişmekte olan ülkede ise demokratik kamuoyunun sığ, insan haklarıyla aşırı meşgul, yönlendirilmiş veya bastırılmış olması nedeniyle ikili anlaşmalar yeterince tartışılmamaktadır. Bunun en son somut örneği, Seattle bozgunundan sonra Aralık 1999'da Başbakan Ecevit'in ABD'yi ziyareti sırasında Türkiye ile ABD arasında ikili bir ticaret anlaşmasının imzalanmış olmasıdır. Türkiye'nin AB ile aşırı ödünler temelinde imzaladığı Gümrük Birliği Anlaşması da bunun daha iyi bilinen bir örneğidir. Gümrük Birliği Anlaşmasının tarım ürünlerini içermemesine karşın, bu konuda da Türkiye'de çeşitli hükümetlerin bol kepçe karşılıksız ödünler vermekte duraksamaması, bağımlılık kavramının nasıl beyinleri işgal ettiğinin açık bir örneğidir.

Gelişmiş ülkeler bloğu adına üst düzey ortak karar alma mekanizmaları sürekli olarak daraltılmakta,

*Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi, Eski Tarış Genel Müdürü.

Tarımda korumacılığın geriletilmesi ve buna koşut olarak tarıma dönük desteklemelerin bilinen biçimlerinin sona erdirilmesi niçin GÜ bloğu ve küresel sermaye açısından bu denli önem kazanmaktadır? Çünkü, a) GÜ'lerde göreceli önemi azalsa da tarımsal üretim mutlak değer olarak artmakta, dolayısıyla tarımsal ürün fazlaları sürekli büyümektedir. Bunun arkasında yüksek verimlilik düzeyleri kadar tarımsal desteklemenin GOÜ'lerdekinden çok daha önemli noktalara ulaşmasının payı vardır. Dolayısıyla, bu ülkeler açısından ciddi bir yeni pazarlar bulma sorunu vardır; b) Tohumluk, damızlık, yem, gübre, ilaç gibi alanlarda dünya ölçeğinde bir tekelleşme süreci yaşanmaktadır ve sürecin önündeki yerel engeller ayıklanmak istenmektedir.

YENİDEN YAPILANDIRMA

Demek ki, bugün spekülative sermayenin ve dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının önündeki ulusal engellerin küresel düzlemde aşılma çabalarını aşan ölçeklerde bir yeniden yapılandırma projesinin yürürlüğe sokulması amaçlanmaktadır. GÜ bloğunun istemleri doğrultusunda dünyanın yeniden şekillendirilmesinin bugünkü aşamasında, bölgesel güç anlamında önemli

olan GOÜ'lerde, çevrelerine emsal teşkil edecek kapsam ve nitelikte yeniden yapılandırma programlarının uygulanmasına özel önem verilmektedir. Bu ülkeler düzleminde birbirini tamamlayan "istikrar" ve "yapısal uyum" programları ikizi uygulamaya sokulmaktadır.

Türkiye, 1980 24 Ocak'ta içine sokulduğu böyle bir uluslararası entegrasyon sürecinde, krizden krize savrulurken ama her savruluşta biraz daha bağımsız politika geliştirme reflekslerini körelterek yoluna devam etmektedir. Bu kısır döngü, şimdilik, 2000 yılı başından itibaren 3 yıllık yeni bir ikiz programla sürdürülmektedir. IMF ile Dünya Bankası'nın gelecekteki işbölümü altında sürdürülen istikrar ve yapısal uyum programının özellikle de "yapısal reform" denilen bölümleri, yeni bağımlılık ilişkilerinin nasıl örüldüğü konusunda yeni göstergeler oluşturma özelliğini taşıyor. Niyet mektubu öncesinden başlayıp (uluslararası tahkim, sosyal güvenlik, bankalar yasası) halen sürdürülen "yapısal reform" denilen düzenlemeler (özelleştirilmenin kapsam ve hız kazanması, bireysel emeklilik yasasını da içeren yeni sosyal güvenlik düzenlemeleri, tarımsal desteklemenin mevcut kurum ve araçlarının tasfiye edilmesi) daha çok Dünya Bankası'nın denetiminde ve en küçük ayrıntısına kadar gözetim altında tutularak yürütülüyor.

Gerçi uluslararası mali kuruluşları tek başına sorunlu göstermek de büyük yanılgı olacaktır. Onlar, çıkarlarını savundukları metropol ülkeler adına olgunlaşmış bir meyveyi toplamaktan başka bir şey yapmıyorlar. Meyveyi olgunlaştıranlar yerli siyasetçi ve ekonomi bürokrasisinden başkası değil ve bunlar sadece şu sırada görevde bulunanlarla sınırlı bulunmuyor. Ancak şu sırada görevde bulunan siyasetçi ve ekonomi bürokrasisinin yer yer uluslararası mali kuruluşlardan dahi daha büyük bir heves ve gayretle "yapısal reform"lara bel bağladığı bilinmektedir. Bunun arkasında liberal virüsün beyinleri ele geçirmesi kuşkusuz başrolde. Türkiye'yi yönetenler, bugünün krize girmiş veya girmesi kaçınılmaz yapılarından görece daha istikrarlı ve geçici bile olsa yönetilebilir/sürdürülebilir bir yapıya geçişin gerekçeleri arkasına sığınarak bugünkü programı savunmayı kamuoyu önünde meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar.

TARIMSAL DESTEKLEME ARAÇLARININ TASFİYESİ

Türkiye'de tarımsal desteklemenin uygulama araçları tarımla doğrudan/dolaylı ilişkili KİT'ler ve tarımsal kooperatiflerdir. Tarımla doğrudan ilişkili KİT'lerden TMO, TEKEL, Şeker Fabrikaları A.Ş., Çaykur gibileri aynı zamanda tarımsal destekleme politikalarının da merkezinde bulunan destekleme araçlarıdır. Bunlar alım/satım, stoklama ve/veya sınai dönüştürme işlevlerini yerine getirirler. Tarımsal fiyatların ve dolayısıyla tarımsal gelirlerin istikrarı (regülasyonu), öncelikli amaçları arasındadır. 5 Nisan 1994 kararlarıyla bu kuruluşlardan ilk üçünün faaliyet ürünleri (tahıl, tütün ve şeker pancarı) destekleme kapsamı içinde bırakılmışken, bugün bundan da vazgeçilerek özelleştirmeleri veya işlevsizleştirilmeleri öngörülmektedir.

Pazar payları daha küçük olmakla birlikte üretici ve tüketici piyasalarında fiyat istikrarını sağlayan SEK, EBK ve Yem Fabrikaları gibi KİT'ler ise ne yazık ki fazla bir dirençle karşılaşmadan ve arsa değerlerini bile karşılamayan bedeller karşılığında özelleştirilmişlerdir. Süt ve et üreticilerinin, kısaca hayvancılığın yıkımı böylece hızlandırılmıştır.

Tarım dönük bitkisel tohum ve damızlık hayvan üretiminde rol alan ve çok geniş deneysel çiftlikleriyle tarımsal araştırma ve yayımda yeri doldurulamaz bir yer tutan TİGEM ile girdi üretim ve dağıtımında rol alan TZDK¹, özelleştirmeye en yakın duran kuruluşlar arasındadır. Oysa özellikle birincisinin işlevinin sona erdirilmesi değil geliştirilmesi gerekmektedir.

TÜGSAŞ, İGSAŞ gibi KİT'ler tarımın en önemli girdisi olan gübre üretiminde rol almaktadır. Türkiye'de toplam gübre üretiminin yüzde 35-40'lık bölümünü sağlayan bu kuruluşlar, gübre fiyatlarında düzenleyici bir etkiye sahip olmuşlardır. Böylece özel gübre tekellerinin aralarında anlaşarak fiyat karteli oluşturmalarının önünde en büyük engeli oluşturmuşlardır. Bunların hararetle özelleştirilmelerini isteyenler arasında özel gübre tekellerinin bulunması hiç şaşırtıcı değildir².

Tarım dönük tek finansman kuruluşu olan Ziraat Bankası'nın özelleştirme programı içine dahil edilmesi konusunda IMF/Dünya Bankası ikizlerinin ısrarlı taleplerinin sonuç verdiği de anlaşılmaktadır. Aynı şekilde, gübre desteği yanında 1995 sonrasında tarım satış kooperatifleri birliklerine (TSKB) sübvansiyonlu alım kredisi vermekle de görevlendirilen Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'nun tasfiyesi öngörülmektedir.

Yukarda sayılan kuruluşların büyük bölümü için açık bir tasfiye düzeneği öngörülmüş olmasına karşın, desteklemenin ikinci önemli müdahale araçları grubunu oluşturan tarımsal kooperatifler için, bunların hukuki yapıları göz önünde bulundurularak, örtük ve tedrici bir tasfiye planı yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır. Bunlardan tarım kredi kooperatifleri, sübvansiyonlu faizlerle ortakları olan çiftçiye nakdi kredi sağlamak yanında, gübre ve tarımsal ilaç gibi girdilerin alım satımını yaparak da katkıda bulunmaktadır. Tarım kredi kooperatiflerinin bir tarımsal kooperatif bankasına dönüştürülmeleri perspektifiyle yeniden yapılandırılmaları bağımsız ulusal politikalar geliştirmek iste-

¹ Traktör üretimiyle gübre dağıtımında rol alan bu kuruluşun işlevi Özal döneminde bitirilmiştir. Bugün depolarını/binalarını satarak ücret ödemelerini yapan bitkisel yaşamdaki bir kuruluştur.

²TARİŞ Genel Müdürlüğü yaptığımız dönemde, TÜGSAŞ ve İGSAŞ'ın üretmediği gübre türlerinde özel gübre üreticilerinin nasıl hemen anlaşarak fiyatları fırlatıklarına bizzat tanık olunduğu için buna önlem olarak, TÜGSAŞ'ın üretmediği ürünlerde de "gerekirse ithalat yaparız" blöfüyle ihalelere teklif vermeleri sağlanmış ve böylece görevde bulunduğumuz üç yıllık dönemde TARİŞ ortağı çiftçilere Türkiye'nin en ucuz gübresini sunma olanağı elde edilmiştir. Şimdi bu tür koruyucu/düzenleyici düzeneklerin tümüyle tasfiyesi istenmektedir. Bunun faturası sadece çiftçiye değil tüketiciye de yansımaktadır. Son bir gelişme olarak Rekabet Kurulu'nun özel gübre şirketlerinin rekabet bozucu kartel anlaşmaları içine girdiklerini saptayarak bunlara parasal cezalar vermesi, söz konusu özelleştirmelerin kime çıkar sağlayacağını anlamak isteyenlere daha da açık bir biçimde göstermiştir

yenilerin tercihi olabilir. Ancak bugün kendi varlıklarını savunma noktasına geri çekilmiş durumda olan bu kuruluşların mali desteksiz bırakılarak köreltilmeleri gündemdedir.

Tarımsal desteklemede alım/satımdan işlemeye ve dönüştürmeye, hatta girdi sağlamaya kadar çok çeşitli ticari ve sınai alanda etkinlik gösteren Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin (TSKB) sayısı 16'yı (Tariş'e bağlı dört birlik tek sayılırsa 13'ü) bulmaktadır. Bu kuruluşlar, 1930'ların ortalarında ilk sanayileşme hamlesinin ürünü olarak ortaya çıkmaya başlamışlar, 1960'larda planlı kalkınma anlayışının yeniden önem kazanmasıyla devlet destekleme politikasının vazgeçilmez araçlarını oluşturmuşlardır. Son olarak kabul edilen Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanunun uygulanmasıyla, özel hukuk hükümlerine tabi oldukları için doğrudan özelleştirme kapsamına alınamayan bu kuruluşlar, mali güçlerine bağlı olarak değişecek sürelerde tedrici bir tasfiye sürecine sokulmuş olacaklardır.

Yeni yasada bu kuruluşlara bundan böyle devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin (Örneğin Ziraat Bankası'nın, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'nun vb., nin) hiçbir mali destekte bulunmayacağını bir yasa hükmü olarak düzenlenmiş olması, tam anlamıyla kapitüler bir ödündür. Dünyanın hiçbir egemen devleti, kendi çiftçisini yasa hükmüyle desteklemeyeceği taahhüdü altına girmemiştir.

Yeni yasal düzenlemenin satır aralarını okumasını bilenler, burada örtük olarak ifade edilen bir tasfiye planını görebileceklerdir. Buna göre, TSKB'lerin önce sınai işlevleri aşındırılacak, daha sonra ticari işlevlerini de sürdüremez noktaya getirileceklerdir. Birliklerin taşınmazları üzerindeki haczedilemezlik hükmü kaldırılmış olduğu için, kısa sürede üreticiler ortakların mülkiyetinden ayrılması sağlanabilecektir. Mekanizma şöyle işleyecektir: TSKB'ler ilk yıllarda işlevlerini sürdürebilmek için kesilen kamu kredileri yerine özel bankalardan sınai işletmelerini teminat göstererek (bunların ipoteği karşılığında) kredi kullanmak zorunda kalacaklar, böylece hızla tasfiye girdabı içine çekilmiş olacaklardır.

TSKB'lerin ilk işleme tesislerini ve ileri sınai prosesleri içeren sanayi tesislerini elden çıkarmaları veya korumaları kararı da kendilerine veya mali ipotek süreçlerine bırakılacak değildir.

Yeni yasayla, Birliklerin tepesinde 4 yıl süreyle görev yapacak 7 kişiden oluşan bir Yeniden Yapılandırma Kurulu kurulmakta ve bu Kurulun emrinde bir yürütme birimi oluşturulmaktadır. Dünya Bankası telkinleriyle oluşturulan ve hatta 7 üyesinden 4'ünü doğrudan doğruya Dünya Bankası'nın atamak istediği bu Kurulun temel işlevlerinden biri, Birliklerin yeniden yapılandırılmalarına ve özellikle de sınai işletmelerinin anonim şirkete dönüştürülerek satılmaya hazır hale getirilmelerine nezaret etmektir. Kurul, Banka'nın uygulamayı doğrudan gözetim altında tutmasının bir aracı olarak çalışacak ve Banka'nın Bakanlık prosedürleriyle uğraşmasına gerek kalmaksızın bilgilendirilmesine

hizmet edecektir. Bu tür bağımlılık kayıplarını içine sindirmeye alıştıran bir Türkiye, giderek daha fazla dıştan yönetilmeye yatkınlaştırılmış olacaktır.

Görüldüğü gibi, sorun salt tarımla başlayıp bitmemektedir. Sadece konumuz açısından bakıldığında ise, tarıma ilişkin bütün destekleme kurum ve araçlarının gözden çıkarılmış bulunduğu görülmektedir. Kuşkusuz bu yeni değildir ve sadece IMF ve Dünya Bankası'nın fikri değildir. Ulusal perspektiflerini yitirmiş siyasetlerin Türkiye'yi götürceği nokta esasen başka bir yer olamazdı. 1980'lerde vergi almak yerine borç almayı yeğleyen Özalcı anlayışların ve bunu sürdüren ardıllarının ne uzun vadeli gelişme politikaları ne de ulusal tarımsal politikaları oluşturabilmiştir. 5 Nisan 1994 kararlarıyla tarımsal desteklemenin bitirilmesinin ilk alıştırması yapılmış ancak yarım kalmıştır. Yerli siyasetçinin tek kaygısı kendi dönemini kurtarmak ve bunun için yeterli mali kaynakları bulmak üzerine inşa edilmiş olduğu için, büyüyen bütçe açıklarını azaltmanın en kestirme (ve IMF/DB'ca tavsiye edilen) yolu devletin her türlü sosyal ve ekonomik işlevlerinin daraltılması olarak görülmüş; bu anlamda, faiz ödemelerine yer açmak için, devletin alt yapı yatırımlarına³, tarımsal desteklemeye, sosyal yönlü harcamalara ayırdığı kaynaklar giderek tayılanmaya/kısıtlanmaya başlanmıştır.

MALİ BAĞIMLILIK İLİŞKİLERİ

Sonuç olarak, Türkiye, iç kaynaklarını vergileme yoluyla zamanında harekete geçirme becerisini gösteremediği; kamu ekonomisi ve genel olarak ekonomide kaynak dağılımını uzun vadeli planlayamadığı (yada bundan vazgeçtiği) için dış kaynak bağımlılığının, dış şokların büyüyen etkisinden ve giderek sık tekrarlanan ekonomik istikrarsızlıklardan kurtulamamaktadır. Sonuçta, giderek büyüyen halkalar biçiminde yeniden üretilen mali bağımlılık ilişkileri Türkiye ekonomisinin uluslararası finans kuruluşları olmaksızın yönetilememesine götürmektedir. Öte yandan, Türkiye'nin dış kaynak bağımlılığı, GÜ ve onlar adına hareket eden finans kuruluşlarınca bir sorun olarak değil bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Hatta, 1980 sonrasında Türkiye'nin sanayisizleşme sürecine sokulmasında DB'nin doğrudan sorumluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin ve benzer GOÜ'lerin tökezlemesinde iç ve dış sermaye çevrelerinin ve onların politik sözcülerinin müştereken sorumlu oldukları unutulmamalıdır.

Bu döngüden çıkış, ancak ekonomik bağımsızlık yönünde atılacak anlamlı adımlarla mümkün olabilecektir. Sağ siyasetin bu bağlamda oynayacağı rol artık tükenmiştir. Ekonomik bağımsızlık yönünde adım atılabilmenin siyasal önkoşulu, ulusal çıkar perspektifine yeniden kuvvetle sahip çıkan ücretli ve üretici kesimlerin güçlerini birleştirmeleriyle hazırlanabilecektir.

³DSİ ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi yatırımcı katma bütçeli kuruluşlar aracılığıyla yapılan altyapı yatırımlarının bir bölümünün tarıma yöneldiği düşünülürse, bütçe yatırım harcamalarının aşındırılmasının da tarımı nasıl olumsuz etkilediği daha iyi anlaşılır. Bu bağlamda, GAP projesinin şimdiye kadar tarıma dönük yatırımlarının çok küçük bir bölümünün tamamlanabildiği de anımsatılabilir.

Çalışan kadınlar konuşuyor

“Orayı bitirseydi Kuran hocası olacaktı, birkaç cahili eğitecekti, fena mı olurdu yani? Üç beş kuruş da para kazanırdı. Bizim gibi buracıkta sürünmezdi. Hem kısmeti de daha açık olurdu.”

Hacer Köse ile arkadaşımız Elif Yerli görüşti.

Kaç yaşındasınız?

Yaşımı ne yapacaksın? Yetmiş olduk hala çalışıyoruz. İki bucağımız bir araya gelmiyor. Hep borçluyuz, hiç ilerisi yok.

Neler yapıyorsunuz, geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?

Ne yapalım evladım, görüyorsun işte, aha bunları yetiştiriyoruz. Dometes yetiştiriyoruz, patlıcan, mısır, biber, hep sebze üzerine. Bahçede yetiştiriyoruz, burada yolda satıyoruz.

Peki ama bu iş yalnız bir kaç ay sürmüyor mu? Yetiyor mu kazancınız?

Yetmiyecek de ne yapacaksın? Borçlanıyoruz biz de. Hep mark dolar olmuş. Tohum almak için beş yüz mark borç aldık, daha ödeyemedik. Bunları satacağız, borcumuzu ödeyeceğiz de, bize de bir şeyler kalacak... ölme eşğim ölme.

Peki kışın ne yiyip ne içeceksiniz? Satacak bir şeyler de olmayacak...

Bu fasulyeleri filan konserve yapıyoruz, turşu yapıyoruz. Biraz da mısır unu yapıyoruz. Yazdan biraz pirinç, şeker çay filan alıyoruz. Onlarla idare ediyoruz. İdare etmeyip de ne yapacağız!

Peki bu hep böyle miydi, her yıl aynı biçimde mi geçiyordu?

Olur mu? Menderes zamanında çok iyiydik. Biz tam elli sene evvel geldik yerleştik buraya. Bu toprakları aldık. O zamanın parasıyla yirmi beş bin liraya aldık arazimizi. İçinde de tam yirmi manda vardı.

Ne oldu mandalar?

Mandalar elli sene yaşar mıymış? Gitti çoktan onlar.

Yani şimdi neden manda yetiştirmiyorsunuz? Kazandırmıyor mu?

Eskiden kazandırıyor. Her taraf

İstanbul'un çevresinde de köyler ve köylüler var. Daha çok bahçe tarımı ve hayvancılıkla uğraşan bu köyler son yıllarda piknik turizmine yönelmeye başlasa da hala bahçe tarımı ve hayvancılık ana geçim kaynakları. Aynı zamanda orman köylüsü olmaları nedeniyle bazıları kısmen odunculukla da uğraşıyorlar.

Bu köylerden biri Beykoz'a bağlı Ali Bahadır köyü. Bu köyde yaşayanlardan Hacer Köse ile, yol kenarında, yetiştirdiği ürünleri satmaya çalışırken söyleştik.

çayırıktı. Araziler bomboştu. Su daha boldu. Hem Menderes zamanında bu sulama kanalları yapıldı. Taa nerelerden su getirdiler. Yazın yayılıyordu mandalar. Mandalar suyu çok sever. Kışın da biçtiğimiz çayırları yem olarak kullanıyorduk. Yemciden de yem alıyorduk. Çok ucuzdu o zaman. Şimdi paramız daha çok ama yem almaya yetmez. Bir balya saman sekiz yüz olmuş. Şimdi televizyon alabiliyoruz ama manda yetiştirecek desek yem almaya yetiştiremiyoruz.

Sütünü satsanız ya da yoğurt, peynir filan yapsanız?

Kolaysa kendin yap... Azıcık süt veriyor mandalar. Sütçüler de çok ucuza alıyorlar. Bizden yüze alıp üç yüze satıyorlar. Peynir yoğurt uğraştığına değmiyor. Burda tavuk besleyenler vardı. Valla şimdi aşağı (şehre) iniyorlar, marketlerden alıyorlar yumurtaları. Daha ucuza geliyor.

Nasıl daha ucuza geliyor?

Sen de köylü gördün, beni mi sınıyorsun? Cıvıvıdan yumurtlayana kadar tavuk ne yiyor? Sade ekmekle beslesen bile dünyanın masrafı. Sonra ilaçlamak gerekiyor. Hasta olup ölüyorlar. Valla harcadığın kadar para kazanamazsın.

Peki diğerleri nasıl kazanıyor?

Büyük çiftlikler kazanıyor. Bu yakınlarda küçük tavuk çiftlikleri vardı. Hepsi bir bir kapandı. Yani küçük balık oldun mu hep yutarlar evlat.

Siz de küçük balık mısınız şimdi?

Evladım, bizim balıklığımız da kalmadı artık. Çiroz olduk. Evvelden beygir arabalarımız vardı. Tarlayı toplayınca beygir arabalarıyla Beykoz'a götürüyorduk. Ordan motorlarla karşıya hale götürüp orda satıyorduk. Aldığımız para çok değildi ama borç morç da yapmadan pekala geçiniyorduk. O zamanlar bizimki de sağdı. Çocuklar da gelinler de torunlar da o kadar çok çalışmıyorlar. Çoğu gitti buralardan zaten. Geçim olmayınca ne yapacaklar? Aşağıya gittiler.

Peki burada orman da var. Ne yapıyorsunuz?

Evvelden Kasım ayı gelince ormana giderdik. Odunları kesip yol kenarında satardık. Kazancımız oluyordu. Sonradan

makta çıkardılar. Keseceğimiz yer için para veriyoruz muhtara. Okulda ne kadar çocuğun varsa o kadar çok para alıyorlar. Biz geçen yıl otuz milyon verdik. Bize düşen yeri kesemedik, orada sattık. Yüz elli milyon verdiler. Bize yüz yirmi milyon kalmış oldu. Onun da hepsini daha alamadık. Muhtara parayı peşin ödüyoruz. Odunun parasını bazen altı ay sonra ancak alabiliyoruz. Aldığımız odun parasıyla kendi satın aldığımız kesilmiş odunun parasını zor ödüyoruz.

Çok mu az yer düşünüyor o kadara sattınız?

Yer çok da kesmeden satınca öyle. Hem kesmeye kalksan yevmiyeci tutmak lazım, onun parası, sonra kesmek için mazot parası, sonra taşımak için traktöre para, sonra tekrar biçirmek için para, kendin çalışmazsan para kazanamazsın. Böylesi daha kolay oluyor.

Alan nasıl para kazanıyor?

Kendileri çalışıyor, çoluğu çocuğu filan, ordan kazanıyorlar.

Ashında kazandıkları kendi yevmiyeleri, öyle mi?

Ha şunu bileydin!

Anladığım kadarıyla ormandan ancak yakacağınızı sağlıyorsunuz. Süt ve hayvancılık, tavukçuluk para kazandırmadığı, zarar ettirdiği için yapamıyorsunuz. Bir tek bahçe tarımı ile yiyeceklerinizi karşılayıp biraz da para kazanıyorsunuz.

Ya, ya, çok kazanıyoruz!

Ne tür masraflarınız oluyor?

Senin ne tür masrafın oluyorsa benim de o tür masraflarım oluyor. Hep sebze yemiyoruz ya. Kuru gıda alıyoruz, çay alıyoruz. Et ara sıra da olsa çocuklara, torunlara lazım. Sonra elektriğe para veriyoruz, telefona para veriyoruz. Çocuklar (torunlardan söz ediyor) okula gidiyor, onların masrafı oluyor. Ara sıra da hasta oluyoruz. İlaç parası, doktor parası...

Yetiştirebiliyor musunuz?

Yetişir mi hiç evladım?... Söyledik ya iki bucağımız bir araya gelmiyor diye. Evvelden hastaneye giderken muhtardan

kağıt aldık mı para almıyorlardı. Şimdi muhtar filan dinlemiyorlar. Yeşil kart mı ne, bir şey çıkartmışlar, onu da bize vermiyorlar. Özele gitsen de aynı para, Numune'ye gitsen de aynı para, biz de hiç olmazsa sıra beklemeyelim diye özele gidiyoruz bazen. Bak bu torunum, aşağıda çalışıyor. Geçen hastaneye gitmişti, neyse kendisi anlatsın...

(Torunu lafa karışıyor): Vallahi, Paşabahçe SSK'ya gittim. Kimsenin insan yerine koyduğu yok. Niye oluyor, işçisin köylüsün, yani ikinci sınıf vatandaşsın. Çok kötü davranıyorlar. Geçenlerde bir tanıdıkla Tepeüstü'ne (Beykoz Devlet Hastanesi) gitmiştik. Gittiğimiz kişi bir müdür filan. Ona çok iyi davrandılar. Sıra filan beklemeden girdi içeri.

(Hacer Hanım yeniden lafa girer): Yani evladım, köylü oldun mu işin zor. Bir devlet dairesine işin düşse yaptıramazsın. Oracıkta saatlerce bekletirler. Bir şey sorarsın, cevap vermezler. Okumadıysak suç bizim mi yani?

Peki siz çocuklarınızı, özellikle kız çocuklarınızı, okuttunuz mu?

Okutabildiğimiz kadar okuttuk. Bizim torunu, ilkten sonra daha okusun istedik, Fatih'e yolladık, orayı (Yatılı kuran kursunu kasdediyor) da Ecevit kapattı.

Nasıl yani?

Orayı bitirseydi Kuran hocası olacaktı, birkaç cahili eğitecekti, fena mı olurdu yani? Üç beş kuruş da para kazanırdı. Bizim gibi buracıkta sürünmezdi. Hem kısmeti de daha açık olurdu.

Peki niye kapattılar?

Kızım, sen benim başımı belaya sokacaksın herhalde... Bu devirde öyle herşey konuşulmaz.

Niye konuşulmaz?

Niye konuşulmazmış!.. Sen benimle mi eğleniyorsun, yoksa hiç bir şeyden haberin mi yok? Adam şiir okudu diye hapse atıyorlar.

Kim bunlar?

Bu baştakiler, zenginler. Fakiri fukarayı düşünen yok. Şimdi herşey bolluk gibi, ama arkasıyla

parası olana.

Peki sen bunları nereden öğreniyorsun?

Eee.. bizim aklımız yok mu evladım? Görüyoruz, duyuyoruz. Burada halimiz de ortada. Başkalarının da hali ortada. Millet televizyonlarda vur patlasın çal oynasın, biz burada sürünüyoruz.

Televizyon da izliyorsun....

Ben haberlere bakarım bi tek.

Peki bu baştakileri kim seçiyor? Sen seçmiyor musun?

Seçsen ne var be evladım? Oraya gelince, hepsi birbirinin aynı. Buralarda gelip konuşuyorlar, sonra gidip oralarda aynı şeyleri yapıyorlar. Çete mete kuruyorlar...

Susurluk'u duydun herhalde...

Sen duyduğuna göre ben de duydum. Bunların hepsi aynı. Hepsi birden çete. O ona laf diyor, bu buna laf diyor. Öbür taraftan hepsi birden yiyorlar.

Peki bu hükümetin politikaları, IMF, Avrupa Birliği, bu tür konuları izliyor musun?

Televizyonda ne varsa izliyoruz, haberlerde.

Avrupa Birliği hakkında ne düşünüyorsun?

Gavurun damarı ıslık çalar.

Yani?

Bize faydalı bir şey olsa, bizi hiç alırlar mı? Onların işine gelirse seni beni isterler. Yoksa istemezler. Bize de hiç bir faydası olmaz.

Ne olacak peki?

O kadarını bilmem ben. Ne olacaksa olacak. Hem bak, beni lafa tutuyorsun, müşteriler de kaçıyor artık. Kızımın kulağı duymuyor, torunum da işten anlamıyor. Bak bu yazdıklarının hepsini yayınlama. Ne olur, ne olmaz. Senin de başın, benim de başım belaya girmesin.

Peki, teşekkür ederiz, merak etmeyin.

E, şuradan iki kilo domates al da öyle git bari...

Ekonomik durum

Arslan Başer Kafaoğlu

İzlenen politikalar ihracat artışını durdurdu, ithalat patladı.
Son ayların dış ticaret açığı son üç yılın toplam açığından fazla.

Hükümet ve ondan çöplenen aşırı zenginleşmiş çevrelerin beslediği yüksek bürokrat, ekonomi uleması ve goygoycu basın, geçen yıl Aralık ayından bu yana uygulanan sözümler ona ekonomik programla ülke ekonomisinin "İyi yollarda!" olduğuna halkımızı inandırmaya çalışıyor. Oysa iddia ediyorum ki ekonomik durum şimdi, içinde bulunduğumuz zaman parçasında, geçen yıl bu zamanlarda olduğundan daha kötüdür. Bu iddiamı halk tabakaları için kanıtlama gereği bile yok. Çünkü halkımız bunu kendi yaşamından biliyor. Bu yazımız aslında, "bilimsel!" olduğuna inanarak veya aksi durumda çıkarlarının geniş ölçüde bozulacağını bildikleri için bizim aylardır yazdığımız gerçeği yadsıma durumuna girmiş kimselerin insanlarımızı aldatma çabalarını karşılamak içindir.

Önce şunu belirtelim ki, ortada *ekonomik denebilecek bir program* yoktur. Çünkü ülkemizin en büyük ekonomik derdi ve bugünkü hükümetin görmediği derdi *üretimsizlik* etkenidir. Türkiye gibi bu dertle yaralı bir ülkenin ekonomisini düzeltme iddiasında bulunanlar ve onların düzenledikleri belgeler her şeyden önce bu derde bir çare getirme zorundadır. Oysa birazdan ayrıntılarına ineceğimiz ve programın *ana belgeseli* diye düşünülebilecek, IMF Başkanına sunulmuş, 9 Aralık 1999 tarihli Niyet Mektubu içeriğinde üretimin artırılmasıyla ilgili hiç bir kayıt ve belirleme yoktur. Bu nedenle geçen yılın Aralık ayında kamuya duyurulan ekonomik önlemler dizgesinin ekonomik program olduğu savının temeli yoktur.

**NIYET MEKTUBU NEDİR?
MİLLİLİK NİTELİĞİ NEDİR?**

Aralık 1999 tarihli sayılan, IMF'ye verilmiş, adına Türkçe çevirisiyle Niyet Mektubu denen belgenin si-

yasal izleri eski Cumhurbaşkanı Demirel'in geçen yılki demeçlerinde açıkça görülür. Demirel ekonomiyi felce uğratan kamu borçları faizlerinden kurtulmak için *tek çarenin* 15 ila 30 milyar düzeylerinde bir dış kredi sağlama, bu krediyle iç borç yükünü dışardan borçlanarak hafifletme olduğunu sayısız demeçlerinde ifade etmiştir. Hükümetin, ondan daha kralcı, yüksek bürokratların ve iktisat ulemasının üfürükçü temsilcilerinin her türlü temelden yoksun onaycı yazı ve demeçleriyle dolu medyamızın göklere çıkardığı, sözümlerine "program"ın boyutuna tek boyutlu bir yönü vardır.

Hükümet, Cumhurbaşkanı tarafından yarı açık şekilde belirlenmiş bu aracı kullanmak için, dış çevrelere başvurmuş ve bu başvurular uzunca bir zaman şeridinde sonuçsuz kalmıştır. Hükümetlerimizin 1995 yılından bu yana bu niyetini bir IMF desteği ile belgeleme girişimleri Fon tarafından uzun süre sıcak karşılanmamıştır. O zamanlar IMF bugünkü politikaların içinde olsaydı 9 Aralık 1999 günlü Niyet Mektubu eşdeğeri bir "beyaz bayrak" belgesi daha o zamanlarda verilecek idi.

IMF'nin o zamanlardaki soğuk davranışının esaslı nedenleri vardı. Herşeyden önce IMF'ye vücut ve-

ren Bretton Woods anlaşması böyle bir desteği vermeye elverişli değildi. Şimdi herkesin inandırılmaya çalışıldığının aksine IMF'nin her ülkeye ekonomik reçeteler vermeye, onu doğuran ana belgede izin verilmemektedir. Fon'un temel görevi "Dünya dış ticaretinin serbestçe yürüyüşünü aksatacak ödemesizlik dönemlerinde, ödeme aracı kıtlığına uğramış ülkelere çareler" aramaktır. Bretton Woods anlaşmasının metni Fon'a bunun dışında görev ve yetki vermemiştir. Ama Fon politikasına egemen olan emperyalist ülkeler bu şekilci hukuk kısıtlamasını aşmak için Niyet Mektubu mekanizmasını icat etmişlerdir. Bu belge Fon temsilcileri ile sıkıntılı ülkeler arasına etraflı görüşmelerden sonra ana çizgileri (bazan her satırı) Fon temsilcileri tarafından saptanarak hazırlanır; yardım edilen ülkenin tek inisiyatifi bu metni resmi biçime dökererek IMF'ye göndermek, ya da iletmekten ibarettir. Hazineden sorumlu Devlet Bakanı, işte böyle hazırlanan ve sürece sokulan belgeyi "milli" olarak ilan ediyor. Niyet Mektubu aslında IMF'yi bağlayan Bretton Woods anlaşmasını bypass etmek için sonradan bulunan bir hukuk hilesidir. Bu savın en önemli belgesi, ABD kongresine sunulan ve IMF'nin bu gibi reçeteler yazma işlevinin yanlış olduğunu anlatan Özel Komite raporudur. (Amerikan Kongre geleneklerine göre, Özel Komite raporları basına açıklanır.)

Aslında IMF'ye verilen Niyet Mektupları, TBMM'nin serbest iradesini önceden bağladığı için hükümetin bir "yetki gaspı" eylemi olup Anayasamızın metnine ve ruhuna da aykırıdır.

IMF POLİTİKASINDA DEĞİŞME

1999 yılında Türkiye tarihinde sonradan çok sözü edilecek bir gelişme yaşandı. Balkanlar ve Kafkasya'da gelişen durum karşısında,

Türkiye'nin emperyalizm açısından çok işlevsel rollere elverişli olduğu "yeniden keşfolundu!" ABD Başkanı Clinton her yere Türkiye'ye kolaylık gösterilmesi mesajları vermeye başladı. Türk kamuoyunu etkilemek için her fırsatı ve yolu denedi. Bu tılsım o zamana kadar Türkiye'ye kapalı kapıları açmaya başladı. Burada ayrıntıya girmeyeceğiz. O zamana kadar ülkemizin AB aday üyeliğine soğuk bakan Avrupa Birliği Türkiye'ye aday üyelik çağrısı yaptığı gibi, IMF de Türkiye'nin bir Niyet Mektubu çalışması yapmasını sağlayan işbirliğine girdi. İşte IMF'nin Türkiye'ye uzun dönem için dayattığı ve TBMM'nin gelecekteki seçeneklerine ipotek ve sınırlamalar getiren IMF Niyet Mektubu'nun öyküsü böyledir.

IMF Niyet Mektubu'nun TBMM'nin serbest iradesini nasıl sınırladığını kısaca şöyle özetleyebiliriz: Örneğin devletin küçültülmesi ve vergilerin azaltılması veya bazı konularda vergi getirilmesi, bazı devlet sübvansiyonlarının kısıtlanması TBMM'nin doğuş nedeni olan "bütçe yapma hakkı"na sınırlama ve dayatma getirmektedir.

EKONOMİK UYGULAMA NE ALEMDE?

IMF'nin kendi hukukuna ve anayasal hukuk kuruluşlarının hak ve görevlerini belirleyen kurallara aykırı olarak düzenlenen Niyet Mektubu çerçevesinde dokuz aydır uygulanan ekonomik politikaları irdelemeye gelince.

IMF Başkanı'na hitaben yazılan (aslında danışıklı olarak IMF uzmanlarıyla birlikte düzenlenen) Niyet Mektubu'nun daha giriş bölümünün ilk bendinde mektubun ana ilkeleriyle Nisan 1999 seçimleriyle kurulan Ecevit Hükümetinin ekonomik programı arasında bağlantı kuruluyor. Oysa 1999 yılı ekonomi uygulamaları Türkiye ekonomisini savaş yıllarından beter bir ekonomik yıkıma götürmüştür. Ama daha da önemlisi, bu yıkıma neden olan felsefenin bu programda IMF'ce kutsanmış olması ve metnin bu şekilde düzenlenmesine IMF'ce önem verilmiş olmasıdır. Bu kadar başarısız, yıkıcı ekonomi politikalara takınılan bu tavır Hükümetin yürütülebilmesi için zorunlu olsa da gereksiz bir işgüzarlıktır. Giriş metninin sonunda şöyle yazılmıştır:

"5. Sonuç olarak, yüksek enflasyon ortamı, yüksek reel faizler ve istikrarsız büyümeden en fazla zarar görenler yüksek getiri sağlayan varlıklara yatırım yapamayan ve sadece çalışmaları karşılığı elde ettikleri gelirle geçinen toplumun daha düşük gelirli insalarıdır. Enflasyon ve yüksek reel faizlerin azaltılması yalnızca uzun dönemde Türkiye'nin büyüme beklentilerini yükseltmeyecek, aynı zamanda ekonomik kaynakların daha eşit ve etkin olarak dağıtılmasına da öncülük edecektir."

Daha metnin başında önemli eksik saptamalar var:

1) Enflasyon ortamında emekçilerin büyük zarar gördüğü doğru, ancak eksik bir saptamadır. Çok yazık ki küçük ve orta boydaki tarım işletmeleri uygulanan enflasyonist politikadan, hatta emekçilerden de daha büyük ölçüde zarar görmüştür. Niyet Mektubu nüfusumuzun bu büyük kısmının gördüğü zararları metin dışı bırakarak, köylünün ezilmesi politikasının süreceğini aynen kabul etmiştir. Uygulama da öyle olmuştur.

Diğer taraftan büyük satış mağazalarının açılışının hızlanmasıyla küçük esnaf ve zanaat sahiplerinin gelir ve durumları da sarsılmıştır. Mağdurlar arasında bu katman da, bızce kasden unutulmuştur.

2) Ülkemizde yüksek reel faiz politikasından yararlananların başında yüksek gelir elde eden rantiyecilerin yanında bankacılar ve borsa aracıları da unutulmuştur. Aslında yüksek faiz politikasından en çok yarar görenler arasında ve hatta başında dış dünyanın büyük sermaye sahipleri geliyorken, sevgilinin saçlarına dokunmamak için, bu da es geçilmiştir.

Daha önemli noksan, program uygulamasında korunacağı ifade edilen emeğiyle geçinenlerin program uygulamasıyla çok daha mağdur duruma düşmesi, gelir dağılımının düzeleceğine bozulmasıdır. Bu saptamalar, hükümet ya da resmi makamlarca düzenlenen her belgede kabul edilmektedir.

Dokuz aylık yeni program uygulamasıyla ülke yurtseverler içinde acınacak hale düşmüştür. Uygulamaların ülkeyi ne hale getirdiğini herkes biliyor, biz de birer birer saptayacağız. Ama bundan önce hükümet ve goygoycuların olumluluğunu övdükleri gelişmeler üzerinde duralım:

1) Faizlerdeki düşme: Devlet borçlanma faizlerinin abartmalı biçimde yüksek olduğunu hep yazıp söyledik. Bu nedenle bu gelişmeden sevinenlerden biri olmamız gerekir. Ama sevinemiyoruz. Nedenlerimiz, haklı dayanaklarımız var:

a) Faizlerin abartmalı biçimde düşürülmesiyle tüketim harcamaları patlamıştır. Kişisel kredi kartları tutarında ve otomobil kredilerindeki teşviklerle bu artış korkulacak düzey ve tempolara ulaşmıştır. Faizlerin bu ölçüde düşmesiyle tüketim harcamalarının artacağını kestirmek gerek yoktu. Buna göre önlem alınmalı ve tempolu, dereceli bir indirimle gidilmeli, karşılığında ulusal üretimi artıracak yollara başvurulmalıydı.

b) Faizler düşünce döviz birikiminin prim yapacağı kesindi. IMF'nin yeni gözdesi "Döviz Çıpası yöntemi" uygulandı. Bu, yükselen tüketim harcamaları ateşi üzerine benzin dökme etkisi yaptı. Son yedi ayda bu politika nedeniyle ihracat artışı dururken, ithalat patladı. Son aylardaki dış ticaret açığı *son üç yılın toplam açığını* solladı. Yerli sanayi durakladı, sabun ve makarnaya kadar birçok sanayi tesisi ve turist taşıma kuruluş ve hizmetleri yabancıların eline geçti. Bu politikayla ülkemizde iki yılda Türklerin sahip olduğu orta boy sanayi işletmesi kalmayabilir. Büyükler ise zaten yabancı sermaye ortağı olarak çalışıyor.

2) Enflasyonda düşüş: Aslında bu düşüş görünüşü, istatistiklerdeki hatalı düzenlemenin sonucu. Halkımızın büyük kısmının tüketip kullandığı mal ve hizmetlerde azalma yoktur. Hatta resmi rakamlardaki bu düşüş de SSK ve Emekli Sandığı'nın tedavi harcamalarındaki yeni uygulamaları ile silinmiş bulunuyor.

Kaldı ki eğer fiyatlar bugünkü düzeyde kalmışsa bunu bol ithalata borçluyuz. Eğer ithalat geçen yıldaki düzeyinde kalsaydı, enflasyon şimdiden, yedi ayda yüzde altmışları aşardı. Dış ticaretteki roket hızıyla artışın şimdiden görülen bedelini belirtmiştik. Uzun vadedeki maliyet bunun da üzerinde olacaktır.

Yirminci yılında 12 Eylül

Yavuz Alogan

Demirel'in, Turgut Özal'a, "Askerlere yardımcı olmalıyız, kardişim", dediğini gören cuntanın özgüveni arttı ve topluma nizam verilmeye başlandı.

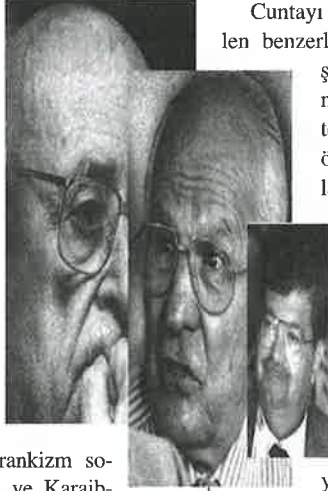
Ikinci Soğuk Savaş 1970'lerin ortasında başladı. OPEC'in petrol fiyatlarını yükseltmesi, Vietnam Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan ABD'nin uluslararası hâkimiyetini biraz daha zayıflatmış, 1960'ların ortasında SSCB'de keşfedilen yeni petrol ve doğal gaz yatakları, bu ülkenin enerji rezervlerinin uluslararası piyasa değerini bir anda dörde katlamıştı. Dünya kapitalizminin Altın Çağı bu yıllarda sona ermiş ve yeni bir devrimci dalga dünyanın büyük bir kısmını kaplamıştı. Portekiz'de Salazar rejimi çökmüş, Etyopya'daki devrim Afrika'daki güçler dengesini değiştirmiş, Yunanistan'daki Albaylar Cuntası yıkılmış, İspanya'da Frankizm sona ermişti. Aynı dönemde Orta Amerika ve Karaibler sola doğru yön değiştirmiş, Nikaragua'da devrim olmuş, El Salvador'da iç savaş çıkmıştı.

1970'lerin başından beri bütün mücadele alanlarında en sağcı, faşist ve militer güçlerle ittifak kuran ABD, kendisini kısa sürede kaybedenlerin safında buldu. Nükleer gücünü sürekli geliştiren SSCB ise kazananların safındaydı. 1979'da Sovyet birliklerinin II.Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez kendi sınırlarının dışına çıkarak Afganistan'a girmesi ve İran'da Şah'ın devrilmesi, İkinci Soğuk Savaş'ın en yüksek noktasıydı.

12 Eylül askeri darbesi, böyle bir dünyada, Amerikan yönetiminin askeri danışmanlarının Ortadoğu'daki ABD kalesini tahkim etme arzularının bir ürünü olarak gerçekleştirildi. 24 Ocak Kararları'nın öngördüğü yeni sermaye birikim modelinin mevcut anayasal ve sendikalar hakları nedeniyle uygulanamayacağını gören Türkiye burjuvazisi, parlamentodaki siyasal partilere cephe almış ve askerlerin önüne çoktan kırımızı kadife hahları sermiş, bekliyordu.

Özetle, 12 Eylül darbesi, "yükselen sol dalga"yı durdurmak ya da iç savaş tehlikesini önlemek için değil, ABD dış siyasetinin ve yeni bir iktisadi modelin gereğini yapmak için gerçekleştirildi. 1977'nin kanlı 1 Mayıs'ından sonra "sol dalga" inişe geçmiş ve rejime yönelik bir "tehdit" olmaktan çıkmıştı. Aralık 1978'de yaşanan Kahramanmaraş katliamının ardından ilân edilen sıkıyönetim, bütün 12 Eylül araştırmalarının ortaya koyduğu gibi, potansiyel iç savaş ortamının kontrollü biçimde sürmesini sağlamıştı.

12 Eylül cuntası, sınırlarını ABD'nin çizdiği stratejiyi, çok temkinli ve dikkatli adımlarla uygulamıştır. Tarih baskısıyla işçi sınıfının, Fatsa baskısıyla sol grupların direniş potansiyelini ölçmüş ve önündeki yolun açık olduğunu görmüştür. Darbeden hemen sonra DİSK'i ve MİSK'i kapatmış, ancak Türk-İş Genel Sekreteri'ni bakan yapmıştır. Siyasal partileri kapatmak için tam bir sene beklemiştir.

Cuntayı oluşturan generaller, yakın ve uzak tarihte görülen benzerlerine kıyasla, oldukça temkinli, dar görüşlü, düşünsel ufku kışla nizamı ve NATO konseptiyle sınırlı basit karargâh subaylarıydı. Sendikacıların teslim olmak için başvurdukları Selimiye Kışlası önünde oluşturdukları uzun kuyrukları; binlerce silahlı sol militanın "kurtarılmış" olduğu iddia edilen bölgelerde ciddi bir direniş örgütleyebilecek kite bağlarına ve kapasiteye sahip olmadıklarını; Demirel'in gözaltındayken, Turgut Özal'a telefon edip, "Askerlere yardımcı olmalıyız, kardişim", dediğini gördükçe, özgüvenleri arttı ve topluma nizam vermeye başladılar. O sırada Pentagon uzmanlarının geliştirdiği "yeşil kuşak"la komünizmi kuşatma stratejisini abartarak, Türk-İslam sentezine yol verdiler, Suudi sermayesine yaklaştılar, halkın önüne çıkıp Kuran'dan ayet okumaya başladılar. 1983'e gelindiğinde görev sürelerini tamamlamışlar ve toplumu düzlemişlerdi. Yerlerini, her türlü ideolojik "sentez"i çürüten dizginsiz bir liberalizme ve vahşi bir kapitalizme bırakarak kışlalarına çekildiler. Yaratıkları ucube kendi ideolojik ve tarihsel varlıklarını sorgulayana kadar, yani 28 Şubat'a kadar, seslerini çıkarmadılar.

12 Eylül sosyalist solun zaafalarını ortaya çıkardı. Bu zaafaların en önemlisi "özgün siyasal çözümleme" yeteneksizliğidir. Tarihsel analogilerle oluşturulan "devrim stratejileri", işçi sınıfı fetişizmi, kısmi başarıların abartılmasıyla ulaşılan muhayyel iç savaş ve direniş saptamaları, gidişatın (ya da sevk edilmiş) yönünü karartmaktan başka bir işe yaramadı. Oysa Marksizm'in üstünlüğü, geleceği öngörebilmesinde, çelişkili bir toplumsal gerçekliğin öğelerini bütünleştirebilmesinde yatar.

"Eğer" ya da "keşke" sözcükleriyle tarih yorumu yapılmaz. Ama gene de insanın aklına çeşitli sorular geliyor. Sosyalist sol, bütün zaafalarına rağmen cuntaya topluca direnebilecek imkânlardan tamamen yoksun muydu? Ya da hapisane dışında direnebilecek yer kalmamış mıydı? Direnilseydi ya da eldeki bütün imkânlar, birbirinden kopuk ve sistemsiz de olsa direniş için harekete geçirilebilseydi; generaller, sosyalistlerin, işçilerin ve sendikacıların barikatlarını kırarak zaferlerini kazanmış olsalardı, bugün sosyalist sol ve sendikalar bu halde olur muydu? Solun ve sosyalizmin, kendi sorunlarına bile yabancılaşmış halkın belleğindeki ve vicdanındaki yeri bu kadar zayıf olur muydu? Ağzımızdan ya da kalemimizden çıkan sözcükler, kurduğumuz partiler, "muhalif söylemler"imiz biraz daha inandırıcı olmaz mıydı?

12 Eylül darbesinin tarihi, sosyalist solun hapisaneler dışında direnemeyişinin, bugüne de ışık tutacak derslerle dolu tarihi olarak henüz yazılmamıştır.

12 Eylül ve toplum psikolojisi

M. Turgay Yerlikaya

Travmaya uğratılan toplum ve birey tarihsel ve toplumsal süreçte kazandığı değerleri yitirir, ilkelleşir.

Bu 12 Eylülde "12 Eylül" ün yirminci yılını dolduruyoruz. Yirmi yıl önceki tartışmalara gidiyoruz. "Bu darbe mücadeleyi en az on yıl gerilettili... Hayır, yirmi yıl gerilettili." Ne kadar karamsar gelirdi bu yaklaşımlar o zamanlar! Ne demek yirmi yıl geriletmek? Olur mu öyle şey? Üç beş yıl geriletebilir o kadar. Beş altı yıl içinde yeniden toparlanır...

Oysa gördük ki geriletme yirmi yılla da sınırlı değil.

Bu gerilemenin bir çok boyutu ve bir çok görüngüsü var. Belki bazı görüngüler açısından iyimser olanları bile vardır. Sol artık daha fazla birlikten yana, daha az fraksiyon var, daha gerçekçi politikalar, daha bağımsız politikalar üretebiliyor, vs. vs. görüşünde olanlar da var elbette.

Bu yazıda 12 Eylülün işçi hareketi, sendikal hareket, sol örgütler, ideoloji, kültür, vs. üzerine etkilerinden uzun uzadıya söz edilmeyecek. Yalnızca toplum psikolojisini nasıl etkilediği ve bunun sonuçlarının ne olduğuna değinilecek.

12 EYLÜL NASIL GENEL RIZA GÖRDÜ?

Bu sorunun cevabı sol açısından çok da net ve doğru olarak verilmiyor genellikle. Her şeyden önce, genel rıza gördüğünü sol çoğunlukla reddetti. Oysa elimizde kriter olarak alabileceğimiz bir iki olgu var. Birincisi, ilk tepki ya da tepkisizlik. Dişe dokunur reflekslerin olmayışı. İkincisi ise 1982 anayasa oylaması. Tüm bunlar için haklı (!) gerekçeler bulunabilir. Bulundu da. Bu arada "O gerekçeler aslında gerçeği yansıtmıyor, insanlar gerçek fikirlerini sandığa yansıtmadılar," diye siyasetin mantığına ve kendisine ters düşen açıklamalar da bolca yapıldı. Siyaset tarihsel ve toplumsal akışa müdahalenin kendisi ise bu müdahalenin ne yönde yapıldığı siyasi eyleminin (yani insanların) bu akıştaki konumunu belirler. Bu akışın kendisi de tüm bu müdahalelerin bileşkesiyle yön ve ivme kazanır. Dolayısıyla, öyle ol-

duğunu varsaydığımız niyetlerin ya da asli düşüncelerin değil, eylenen, yani eylemde somutlanan fikrin önemi vardır.

Öyleyse 12 Eylül'e toplum razı olmuştur.

Peki ama neden razı olmuştu? Solcuların da bir kısmı razı olmuş mudur? Bence evet. Toplumun rızası ile solcuların rızasının nedenlerinin tamamen aynı

olduğunu söylemek haksızlık olur. Ancak solcuları da etkileyen en önemli toplumsal rıza nedeni tüm toplumun travmatize edilmesidir. Ağır bir biçimde yaralanmasıdır. Hani şu depremle birlikte yaşadığımız, bastığımız yere güvenememe, ayaklarımızın altındaki zeminin kaymakta olduğu ve her an her şeyi yitirebileceğimiz duygusu var ya, işte öyle bir şey.

Bin dokuz yüz yetmişlerden itibaren ciddi olarak tirmandırılan cinayetler 80 yılına yaklaştığında artık her an her yerde ve herkesi tehdit eden bir durum almıştı. Üniversitede öğrencilerin üzerine bomba atılıyor ve yedi kişi ölüyor, evlerinde oturan kişiler gece yarısı baskına uğruyor ve teker teker telle boğularak öldürülüyor. (Sonradan kaatillerin kimi trafik kazalarında ölümler kimileri şu ara özel af bekliyor!) Bazen sıradan kişiler, bazen toplumun tanıdığı kişiler. Bazen aydınlar, bazen yoldan rastgele geçenler. Yani ölüm her zaman, her yerde. Tıpkı deprem bölgesinde her an tetikte bekleyen insanlar gibi, her an bir artçı şok ya da yeni bir deprem beklentisi gibi, her an kör (ya da adresini bilen) bir kurşuna ya da bombaya kurban gitmek olası.

İnsanın varoluşunu böylesine tehdit altında hissetmesi bireysel ve toplumsal kişiliğini bir biçimde esir eder. Artık beyindeki en ilkel merkezler alarma geçip temel varoluşu, salt biyolojik varoluşu garanti edecek bir durumu aramaya yönelecektir. İnsanda ve toplumda farklılaşarak ve gelişerek oluşan değerler silinecek, ilkel çağlara geri dönecektir. Bireysel olarak da yetişkinden bebekliğe bir gerileme, salt biyolojik uyarılara cevap veren bir psiko-fizyolojik duruma geçiş meydana gelecektir. İnsanın bireysel ya da toplumsal referansları yavaş yavaş değişmeye

ya da, başka bir deyişle, insan ilkelleşmeye başlayacaktır.

Bu durum bir cins kanserleşme olarak da ifade edilebilir. Farklılaşmış ve o işe özelleşmiş bir vücut hücresi, örneğin bir deri hücresi kanserleştiği zaman, deri hücresi olarak tanımlayacağımız tüm farklılıklarını yitirmeye başlar ve daha ilkel bir evreye geçer. Kanserleşmenin en ileri olduğu hücre tüm farklılıklarını yitirmiş, en ilkel hücre halini almıştır. İşte böyle bir travma sonrası toplum ve birey tarihsel ve toplumsal süreçte kazanılan değerleri yavaş yavaş yitirip ilkel hale dönmeye başlar. Ölüm korkusunun oluşmuş değerleri sildiği bir toplumu yönetmek ya da gütmek çok kolaydır. Çok açık bir güven ya da özgüven kaybından dolayı toplum artık kendisi karar veremez, sorgusuz sualsiz itaat eder. Bu süreçte eğitim ve öğrenim düzeyinin de çok büyük bir önemi yoktur. En eğitilmiş profesörler YÖK denen bir çeşit güdücüyü pekala benimседiler, hala benimseyebiliyorlar.

12 Eylül'e kadar tüm toplumu ruhsal travmaya uğratabilecek ortamı yaratanlar, artık ilkelleşmiş, değerlerini ve kişiliğini önemli ölçüde yitirmiş bu toplumu çok rahat denetim altına alabildiler. Bundan sonra sıra ikinci adıma geldi. Travmanın etkisi azaldıktan, yani akut tehdit geçtikten sonra insanlar yavaş yavaş eski hallerine dönerlerse ne olacaktı? Bunun için darbe sonrası tehditin bir süre daha devam etmesi gerekirdi. Aman, 12 Eylül öncesine döneriz! Her an 12 Eylül öncesine dönme korkusu canlı tutuldu. Tehdit sürdüğü müddetçe travma da sürer. Peki hep böyle mi olacak? Hayır. Teslim alınmış beyinler ve kişilikler yeni bir kalıba dökülecek. İşte bu kalıba dökme işlemi çok yönlü ve çok kollu yürütüldü.

Neydi bunlar? Günlük ekonomik hayatın örgütlenişiydi birincisi. Gündelik hayatın kendi akışından daha etkili bir ideoloji ya da değer taşıyıcısı olamaz. O hayat "köşe dönme", "iş bitirme", "uyanık olma", "akıllı olma (!)" üzerinden kurgulandı. Bırakınız yap-sınlar, bırakınız geçsinler ekonomisi herşeyin biraz daha fazla rahat alınır satılır olduğu bir toplum yarattı. Ekonomik hayatın böyle örgütlenmesinin beyinlerde yarattığı yeniden yapılanma medyayla, arabeskle, popla, ders kitaplarıyla, kuran kurslarıyla, futbolle, yeni tip eğlence ve tüketim tarzıyla, siyasi partileriyle, vs. ile desteklendi ve oturtuldu.

Teslim alınmış, tüm değerleri silinmiş beyinler yeniden şekillenmeye başladılar. Bu şekillenmenin kendisi, 12 Eylül öncesi toplumun ve bireylerin tarihsel süreçte oluşturduğu değerlerden, bırakın yılları, yüzyılla ifade edilecek bir zaman dilimi kadar geriliği ifade ediyor.

Böylesi bir gerilemenin, geriye çekilmenin, daha ilkel bireysel ya da toplumsal bir düzeye düşüşün görüngülerini hayatın tüm alanlarında görmek mümkün. İdeolojik olarak milliyetçiliğin ve dinsel karanlığın çoğalması ve insanlığın oluşturduğu tüm çağsal kültürel değerler açısından daha geri bir düzeyi ifade eden müzik yapıtları, başa çıkılamaz bir dış dünyadan kendi kabuğuna çekilme, daha diken üstünde ve daha saldırgan olma... Oluşmuş değerlerini ve birikimlerini unutan bir bireyin ve bir toplumun ortaya çıkması.

PEKİ SOL NASIL ETKİLENDİ?

Tüm bu yaşananlar tüm toplumu olduğu gibi solu da etkilerken sol ayrıca en büyük silahı olan "bilimsel olan"a karşı zaafiyeti yüzünden de zarar gördü. Sermaye her alanda olduğu gibi bilimde de iktidar olunca, bilim kurumları ve bilim insanları tarafından sermayenin tezlerinin haklı olduğu fikri topluma egemen olmaya başladı. Sol da bundan etkilendi. Savunduğu fikirlerin eskimiş olduğu fikrine kapıldı. Örneğin özelleştirmelere karşı çıkar-sa "dinazor" olacağı korkusunu yaşamaya başladı. Özgü-

vensizlik bilimsel yöntemi kullanmayla ve bilgisizlikle birleşince, sermayenin yaydıklarını bilimin gereğiymiş gibi benimse-

meye ya da bunlara açıktan karşı çıkmamaya başladı. Referanslarımızı ve değerlerimizi yitirdik.Yalnız ta rihi değil, bugünüde unuttuk

ŞİMDİ?

Buradan bakıldığında yapılması gerekenler kendiliğinden ortaya çıkıyor. Solun kendine güvenini kazanması gerekiyor. Bunun için önce kendi tarihini , sonra tüm sınıf savaşları tarihini hatırlaması gerekiyor. Çünkü öz güvenini yeniden bulacağı en önemli alan orasıdır. Ardından, 12 Eylül sürecini yeniden tanımlaması gerekiyor. Yaşananlar kendisi için de, ülke insanları için de neydi? Hayatın yeni akışını ve yönünü tanımlaması gerekiyor. Ancak böylelikle bir referans odağı haline gelebilir ve kabuğunu yırtabilir.

Bunun için yeterince kaynağımız ve umutlu olmak için yeterince nedenimiz var.

Türkiye’de işkence var mı?

Gerçekler, işkencenin “tek tek” saymakla bitmeyeceğini, yani pekala sistematik olduğunu gösteriyor.

Türkiye’de işkencenin olup olmadığı son yıllarda pek tartışılmıyor. Halk zaten bunu tartışmaz, bilirdi. Sebepsiz değil, Türkçe sözlüklerde “ifade almanın” bir karşılığının “tepelemek, kıyasıya dövmek” olması... Gündemden hiç çıkmayan işkence ile ilgili asıl tartışma, işkencenin sistematik olup olmadığı ve bu insanlık suçunun nasıl engelleneceği. Yoksa işkenceyi kanıtlamak için Küçükköy karakolunda bulunan filistin askısına, Hortum Süleyman’ın “görev sırasındaki” çekimlerine gerek yok. Sık sık televizyonlarda izlenen, gösteri dağıtarken yapılanlar bile, kapalı kapılar ardında yapılabileceklerin teminatı...

Son aylarda konuyla ilgili araştırmalar yürüten TBMM İnsan Hakları Komisyonunun Başkanı Sema Pişkinsüt, “Türkiye’de işkencenin münferit, ama yaygın olduğunu, ancak net olarak sistematik denilebilecek bir tablo olmadığını” söyledi. Tıpkı İstanbul Valisinin, “Bir sopa bulmuşlar, büyütmeyle, bunlar münferit şeyler,” demesi gibi. Burada “münferit”ten kasıt “birbirine bağlantısı yok” olsa gerek... Birbirine bağlantısı yoksa, yani sistematik değilse, orda burda bulunan sopa, filistin askısı, elektrik manyetosu gibi aletler ne oluyor? Onlar “münferit” kişilerin babalarının malı mı?

Gerçekler, işkencenin “tek, tek” saymakla bitmeyeceğini gösteriyor: Türkiye İnsan Hakları Vakfına (TİHV) son 8,5 yılda beş bin kişi işkence kurbanı olarak başvurmuş, Vakıf uzmanları Türkiye’deki mevcut mağdur sayısının bir milyon olduğunu söylüyor. Resmi kaynaklar da bunları doğruluyor: Hükümetin Şubat 1999’da Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesine gönderdiği yanıtta, 1995-1998 arası 543 güvenlik görevlisi hakkında adli süreç işletildiği, 396’sına TCK’nın işkenceyle ilgili maddesinden (Md. 243) dava, 7204 görevli hakkında da kötü muameleden (Md. 534) adli veya idari soruşturma açıldığı bil-

diriliyor (Bu elbette “şecaat arzederken...” misali, yoksa Manisa’da liseli gençlere yapılan işkencenin sorumlusu müdürün sonra Ankara Emniyet Müdürlüğüne atanması, yıllarca yılan hikayesine dönen Göktepe davası devletin bu konudaki “kararlılığını” gösteriyor). Öbür yanda aynı işkence yöntemlerinin kullanılmasına ve işkencecilerin kollanmasına dikkat çekerek işkencenin sistematik olduğunu belirten TİHV İzmir Şubesinden Prof.Dr. Veli Lök “bir dava sürerken görüş açıklamaktan” Haziran ayında hüküm giyiyor. Bir başka cezaevinde (Burdur’da) işkenceyi fotoğraflarla belgeleyen tutuklular cezaevinin itibarına kastettikleri gerekçesiyle disiplin cezasına çarptırılıyorlar!

ULUCANLAR’DA OLANLAR

Bazı “münferit” olaylar o kadar dehşet verici ki, aslında orada söz de bitiyor: Başkent Ankara’da, öyle idarenin uzanmadığı ücra bir köşede değil, Ulucanlar Cezaevinde, 26 Eylül 1999’da öldürülen 10 tutuklu ve hükümlüden bazılarının “işkence ve öldürme amaçlı saldırı sonucu” yaşamını yitirdiği TBMM Komisyonunun tuttuğu bilirkişilerin raporuyla belgeleniyor. Raporda “kastı aşan çok fazla şiddet”ten söz edilmiş. “Kast” herhalde yalnız biraz dövmek, sindirmek olsa gerek, “vur deyince öldürmek” değil (gerçi tutukluların ifadelerinde bazı kişilerin ismen bilinerek vurulduğu da belirtiliyor, yani “kast”ın ne olduğu da kuşkulu).

Türkiye bilindiği gibi, 1987’de yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler ile Avrupa Konseyi’nin “İşkenceye ve Öteki Zalimce, İnsanlıkdışı ya da Aşağılayıcı Cezalandırma ve Muameleye Karşı Sözleşme”lerine taraf. Bu sözleşmeler, taraf devletlerden, bilgi almak, cezalandırmak için resmi görevlilerce uygulanan maddi ve manevi (ki tedavisi en zoru ruhsal bozukluklar oluyor) işkence ile kötü muamelenin engellenmesi için etkin yasal ve idari önlemleri almasını istiyor. Ayrıca ne savaş durumu,

iç istikrarsızlık gibi bir istisna tanıyor, ne de emrin yukarıdan gelmesini mazeret olarak kabul ediyor.

NELER YAPILABİLİR?

Elbette bugün bilinen 47 çeşit işkenceyi ve yaygın kötü muameleyi engellemek için gözaltı süresinin kısaltılması, kişinin tutuklandığı andan itibaren haklarını bilmesi ve avukatıyla görüşebilmesi, gözaltından önce ve sonra doktor muayenesi, izleri saptayan doktorlara baskı yapılmaması, işkencecileri korumak için yalan rapor veren doktorların teşhir edilmesi, cezaevlerindeki koşulların düzeltilmesi (elbette F-tipi gibi ruhsal sorunları artırıcı ve baskıyı kolaylaştırıcı yönde değil), işkence suçlu işleyenlerin kararlılıkla ortaya çıkarılarak (25.6.00 tarihli Hürriyet’te bahsedilen “profesyonelce” teknoloji kullanarak, mesela özel bir jelle elektrik vererek iz bırakmamayı öğreten merkezler dahil) ağır bir biçimde cezalandırılması gibi önlemler de gerekli. (Bu meyanda, sözgelimi, herhangi bir karakolunda ya da soru mahallinde bir işkence aleti ele geçirilen illerin emniyet müdürleriyle valilerine iki müfettiş raporuyla işten ve meslekten hayat boyu el çektilmesi de düşünülebilir!!)

Konunun bir başka yönünü ise Haziran ayında yayınlanan Eğitim-Sen’in 6-14 yaş grubunda çalışan 4 milyon çocukla ilgili olarak 400 çırakla yaptığı bir anket sergiliyor: Çocukların %68’i “çalışırken şiddete maruz kaldığını” belirtiyor... Buna, kadınlara ve çocuklara evlerde uygulanan kötü muamele ile medyanın hergün izlettiği şiddet de eklendiğinde, işkence ve kötü muamelelerin toplumsal boyutu ortaya çıkıyor. Ne ki bu başlı başına ayrı bir konu. “Toplumsal boyut”, sık sık ileri sürüldüğü gibi gelenek ya da yerleşik kültürden çok, mevcut sömürü düzeni ve onun özgül ekonomik belirlenimleriyle doğrudan bağlantılıdır.. Şiddetin “toplumsal boyut”unu irdeleyeceğiz.

Mikro-Auschwitz ya da antro-po-teknoloji

Serol Teber

Eğitim yerine üretme, politika yerine biyoloji, sınıf yerine “geliştirilmiş (islah edilmiş) ırk”, yani “üstün insan”...

Geçtiğimiz yazın 6 Ağustos günü Hiroşima'ya atom bombası atılmasının 55. yıldönümüydü. 2. Dünya Savaşının bitmiş olmasına, Japonya'nın kayıtsız koşulsuz teslim olmasına karşın, salt ulaşılan teknik güçle bütün dünyaya gözdağı vermek için, 6 Ağustos 1945 günü Hiroşima üzerinde atom bombası patlatıldı. Ardından da Nagazaki üzerinde. Yüz binlerce insan öldü. Çok daha fazlası hastalandı, sakat kaldı. Oralarda bu büyük travmayı yaşayanların torunlarında bugün bile ağır bedensel ve ruhsal rahatsızlıklar tesbit ediliyor. İşin daha da trajik yanı, hiç bir sağlık sigortası bu insanların giderlerini ödemek istemiyor!

Birkaç on yıl önce, bir barış toplantısında, adını şimdi yazık ki anımsayamadığım bir din adamı, dünyanın tümünün Auschwitz Toplama Kampı'na dönüştüğünü...insanların makro ve mikro düzeyde iki kademeli denetim (kontrol) altında tutulduğunu söylediği zaman ne demek istediğini pek anlayamamıştık.

Konuşmacı düşüncesini sonra açıkladı: “Öncelikle, dedi, bugünün dünyası tümüyle bir toplama kampı niteliğinde ve nükleer başlıklı füzeler tüm dünyayı denetlemekte...Sonra, laboratuvarlarda orta boy bilgisayar büyüklüğünde aygıtlarla tüm dünyanın seleksiyona, ayıklanmaya taabi tutulması üzerinde çalışılmakta. Bu laboratuvarların nitelikleri mikro-Auschwitz'den farklı değil. Buralarda yarının üstün ya da yeteneksiz insanların ayıklanarak tespit edilmesi gerçekleştirilecek...Göreceksiniz...”

Dünyanın büyük bir nükleer tehdit altında yaşamasına neredeyse alışmıştık. Şimdi son günlerin güncellenen antro-po-teknolojisi'ne uyum sağlamak üzereyiz. Antro-po-teknoloji, insanın

evrimini kendi eline almasını amaçlıyor. Böylece, özlenen üstün insanlar (Hint-Avrupa ya da Âri kökenli ırk) seri olarak üretilebilecek. Gen haritaları böylesine ayrıntılı çözüldükten sonra artık “her şey yapılabilir” hale geldi. Geleceğin insanını üretecek laboratuvarlar hemen hemen hazır. ABD'de biyologlar kolları sıvamış, her an işe koyulmayı bekliyorlar. Psiko-farmakoloji yardımıyla birkaç ilaç karışımı bir kokteyl bu yeni insanın ruhsal dünyasını ayarlayabilecek.

Duygular, düşünceler, davranışlar denetim altına alınabilecek. Bundan sonra alkolizm, uyuşturucu kullanımı, kriminal davranışlar, tembellik, yoksulluk, asilik, başkaldırı yok... Laboratuvar görevlileri, disiplinli, çalışkan, uzun boylu -göz rengi isteğe göre boyanabilecek- savaştan, bitirim, teknolojiye tam inançlı, kararlı, verilen her işin üstesinden gelebilir, kurulu düzeni sorgulamayı hiç aklına getirmeyen, biraz dindar, ara sıra tanrıya bile inanır insanlar üretebileceklerini söylüyorlar.

Bio-fizikçi Gregory Stock'un dediği gibi, şu anda bu teknolojik gelişmeyi durdurabilecek hiç bir politik güç ya da etik yok. Olamaz, olmalı...Atomun bölünmesinden, parçalanmasından sonra en büyük gelişmenin bu yeni Antro-po-teknoloji olduğu

söyleniyor. Bu sayede, Platon'dan beri tüm gerici ütö-pistlerin düşünü gördükleri “üstün insan” ya da Nietzsche'nin daha somut ifadesiyle “sarışın vahşiler”in seri üretimine geçilebilir.

Bir yandan Amerika Birleşik Devletleri, öte yandan Almanya'nın önderliğinde Avrupa Birliği, Nazilerin öngördüklerinden de daha güçlü, planlı geliştirdikleri politik-ekonomik yapılanmalarına ek olarak, şimdi “üstün insan” üretimini başlatma hazırlığı içindeler. Önceleri salt Auschwitz toplama kampı ve diğerleri çevresinde uygulanan soykırımlar şimdi gezegen boyu ayıklamalara, elemelere dönüşmek üzere. Burada artık eğitim yerine üretme, politika yerine biyoloji, sınıf yerine “geliştirilmiş (islah edilmiş) ırk”, yani “üstün insan” sözkonusu.

Konu son günlerde Almanya'da biraz daha ete kemiğe büründü ve güncelleşti. Sağlık sigortası şirketleri ortaya attıkları bir öneri ile bundan sonra genetik haritasını bilmedikleri insanların/müşterilerini üye yapamayacaklarını açıkladılar. Örnek olarak da “Kimse çarşıdan iyisi varken kötü domates almak istemez,” diyerek savlarını somutlaştırdılar. Şimdiden, politikacılar ve hukukçular ciddi bir açmazdalar. Elleri sağık sigortalarnı zorlayacak hiç bir yasal müeyyide ve gerekçe olmadığı söyleniyor. Gen haritasını, şifresini gösteremeyen, iyi bir sigorta şirketi tarafından sigortalanamayacak.

Peki geri kalanlar ne olacak? Şimdi bu yeni duruma uyan ve uygun bir “insani” formül aranıyor...

Belki de en doğrusu, bizdeki kimi politikacıların öngördükleri gibi, bizim genetik şifremizi hiç olmazsa şimdilik kaydıyla kasaya koyup saklamak. İlerde belki antropoloji müzeleri talip olurlar!

Genetik teknolojisi ve tarım

Dr. Can Kayabal

Genetik teknolojisine yoğun yatırım yapan ABD sermayesi Avrupa Birliği Komisyonu ile işbirliği yaparak Avrupa çiftçisini de tehdit ediyor.

Günlük basının sayfalarına yansıyan ayrıntılar, genetik bilgisinde son birkaç onyıldır yaşanan hızlı ilerlemeye dayalı yeni üretim teknolojilerini ve toplumsal hayatın yeni örgütlenme biçimlerini gündemimize taşıdı. Düşünürler, sosyologlar, ekonomistler, politikacılar ve sokaktaki emekçiler olarak hepimiz, dışımızda gelişen bu yeni "devrim'i yorumlamaya ve anlamaya çabalıyoruz.

Foucault günümüzün egemen iktidar biçimini "biyoteknik iktidar" olarak tarif ederken hayatın mekanizmalarına ilişkin bilgi-güçlünün insan hayatının dönüştürülmesinin bir aracı olması üzerinde durmuştu. Geçmişte insan bedeninin disipline edilmesine yönelik anatomo-politik uygulama ve bilgiler ile toplumu düzenlemeyi öngören bilgiler ve uygulamalar arasında kutuplaşan biyoteknik uygulamaları ve dersleri, artık yeni bazı güç odakları tarafından temsil edilmeye başlanıyor.* İnsan Genom Projesi, genetik teknolojisi yöntemleriyle tarımın, sigortacılığın, sağlık hizmetlerinin yeniden düzenlenmesine yönelik çalışan biyoteknoloji endüstrisi, bu yeni güç odaklarına örnek oluşturuyor.

Foucault'nun "biyoteknik iktidar" kavramı aslında fantastik ve yeni bir egemen güce işaret etmiyor. Biyoteknik bilgi mülkiyetini tekeline almaya çalışan büyük sermaye şirketleri, bu iktidarın maddi temellerini oluşturuyor. Kapitalizm, kendi tarihsel gelişimi boyunca, kısa erimde azami artı-değer arayışı peşinde şekillenen teknolojik merhaleleri katetti. Buhar enerjisi, elektrik, demiryolu, nükleer enerji, bilgi işlem, internet, biyo-genetik teknoloji bu merhalelerin örnekleriydi. Her ye-

ni teknolojik aşama, sermayenin yeni bir pazara açılımının aracı oldu. Kapitalizmin kanatları altında yaşanan her teknolojik gelişme sermaye sahiplerinin açgözlü çıkarlarına hizmet etti. Özel mülkiyetin egemenliği koşullarında, teknolojik ilerlemenin her yeni dalgası, sermaye sahibi azınlığın zenginleşmesiyle birlikte, emek ve bilgi üreticisi çoğunluğun yoksullaşması, mülksüzleşmesi, özel mülkiyetin çıkarları tarafından belirlenmiş risklere, tehlikelere maruz kalması ile sonuçlandı. "Genetik devrimi" denen merhale bu bakımdan kesinlikle bir istisna oluşturmuyor.

ÖZEL MÜLKİYET VE BİYOTEKNOLOJİ

Biyoteknolojideki gelişmelerin büyük sermaye tekelleri güdümünde yaşanmasının aliteriyle ve bilgisiyle hayatını yeniden üretebilen emekçiler alayhine sonuçları, toplumsal bir sorgulamayı kaçınılmaz kılıyor. İngiltere'de başgösteren "Deli Dana hastalığı" sırasında yaşananlar buna örnektir. İngiliz hükümetinin "deli dana" krizi sırasında besi hayvanlarının etinin güvenilirliğine ilişkin -Türk hükümetlerinin Çernobil krizi sırasında çayın güvenilirliğine ilişkin açıklamalarına benzeyen- tavrı, sermayenin ve çalışan halkın çıkarlarının geliştiğine işaret etmektedir. Büyük sermaye, kamuoyunu yanıltıcı halkla ilişkiler taktiklerine başvurmadan hiç bir zaman çekinmemiştir. 1968-1992 arasında, tarımsal biyoteknoloji araştırmalarının büyük bölümü, bir firmanın kimyasal tarım ilaçlarına direnç problemini aşmaya hasredilmiştir. Böylece örneğin glufosinat satışlarının 200 milyon dolar artışının sağlandığı tahmin edilmektedir.**

Biyoteknolojik uygulamaların bir başka önemli boyutu "gen patentleme"dir ki, o da doğal biyolojik mirasın genetik bilgisinin "patentleme" yoluyla özel mülkiyet kapsamına alınması ve birçok bakımdan yeni bir sömürgeci saldırı örneğidir. Mesela, tropik bölgeler 1500'lerde yaşanan benzer bir saldırıya maruz kalmaktadır.

GENETİK KİRLİLİK

Biyoteknolojinin sermaye denetimindeki uygulamaları, "genetik kirlilik" riskini doğurmaktadır. Genetik kirliliğin kalıcılık ihtimali bakımından nükleer kirlilikten bile daha tehlikeli ve denetlenemez olduğu düşünülmektedir. Çapraz tohumlama yoluyla "organik tarım" kalıcı ve geri dönüşsüz etkilenme riski altındadır. Genetik yapısı değiştirilmiş tarımsal ürünlerin zararlı virüslerin yayılmasına yol açabilme riski nedeniyle bugünden öngörülemez ve önü alınamayacak tehlikeleri, sermayenin kısa-ya da uzun-erimli kâr hırsının gölgesinde kalmaktadır. Biyoteknolojik uygulamaların olası riskleri yeterince araştırılmadan ve denetlenmeden göze alınmaktadır. Önde gelen kapitalist ülkelerde, biyoteknolojik uygulamaların tehlikelerini araştırmakla ve denetlemekle yükümlü kurullar yetersizdir, denetim kurumları ise şirketlerle doğrudan ya da dolaylı çıkar ortaklığı içindedir.

SÖMÜRÜ VE BAĞIMLILIK

Yeni tarımsal üretim teknolojileri, dünya kırsal geleneksel çiftçiyi tarımdan uzaklaştırıp yoketmekte, çiftçiyi uluslararası sermayenin bağımlısı haline getiren ticari mekanizmaların yerini almaktadır.

Örneğin, dar ve kalabalık me- kanlarda beslenen tavuklar has- talanmamaları için her gün anti- biyotik enjeksiyonlarına maruz bı- rakılmakta, besi hayvanlarının bü- yümesi kanser yapıcı etkisi oldu- ğu düşünülen büyüme hormonu ile sağlanmakta, genetik teknolo- jiyle üretilmiş ve bir üretim mev- simi bitiminde üretkenliği yoko- lan tohumlar kullanıma sokulmak- tadır. Bugün dünya ilaç arzının tüketiminde et endüstrisinin payı %40'a varmaktadır.

Ayrıca, düşük depo alanına, düşük ücretli aç işçi kullanımına, en az emekle en çok kesim ve bakıma ve kalifiye veteriner eme- ğinden fedakarlığa dayanan hay- vancılık ve mezbahacılık gittikçe ağır basmaktadır.

EKOLOJİK TEHDİT

Yoğunlaştırılmış tarım, hayvancı- lık ve balıkçılık teknolojileri, bir yandan emekçilerin yoksullaşma- sını arttırırken, öte yandan ekolo- jik tahribatı ilerletmektedir. ABD'de toprak erozyonunun kriz noktasına varması bu tahribatın boyutlarına işaret ediyor, aza- mileştirilmiş artı-değer uğruna do- ğal kaynakların tüketilmesi ve canlı türlerin yokolması süreci yaşanıyor.

TÜKETİCİ HAKLARI İHLALİ

Genetik teknolojiyle üretilmiş bes- sinlerin bu özelliklerinin ticari etiket bilgilerinde yer almasına il- gili firmalar karşı çıkmakta ve

tüketicinin bu konuda bilgilene- me hakkını çiğneyerek muarız ve eleştirici çiftçi ve ekolojistlere karşı "militan" ve "yurtici" bir mücadele yürütmektedir. Monsan- to firmasının çiftçileri dava etme- si, ekolojist çevreler aleyhine tez- virat ve istihbarat ağırlıklı çabaları buna örnektir. Genetik teknolojisine yoğun yatırım yapan ABD sermayesi, Avrupa Birliği Komisyonu ile işbirliği yaparak Avrupa çiftçisini tehdit ediyor. Bu da, bildiği gibi, Avrupa'da büyük tepki topluyor.

GENETİK TEKNOLOJİSİ VE SOSYALİSTLER

Üretim teknolojilerindeki her aşama gibi genetik teknolojisi de toplumsal yarara uygun değeren- dirilebilir. Bunun ön-koşulu ise teknolojik gelişimin kamusal kurumlar eliyle geliştirilmesi, finanse edilmesi ve kamusal denetim altında uygulanmasıdır.

Sosyalistler, yoksul çiftçilerin kullanımına açık -mevsimlik değil, sürekli ve yeniden kul- lanılabilir- tohumluk teknolojisi, güvenilir, sağlıklı, çevreye uyum- lu ve ucuz, bağımsızlığı teşvik eden, toplumsal ihtiyaçların kar- şılanmasına uygun sürdürülebilir tarımsal üretim ve besicilik poli- tikalarını, teknolojik gelişimin yoksul ve açlıkla yüzyüze halk- lara hizmet etmesini, teknolojik gelişimin sağlığa ve ekolojiye ilişkin risklerinin olası boyut- larının kamusal denetim altına alınmasını savunmalı ve savun- duklarını herkese göstermelidir.

Bu amaçların genetik tek- nolojisinin kamusal denetim altına alınmasını, ulusal politikalarla desteklenmesini, uygulamada sözün, yetkinin ve kararın üreti- cilere devrini, ürün dağılımını eşitleştirici politikaları, tüketicinin açık ve saydam bir bilgilene- me hakkını varsaydığını burda tekrar- lamakta yarar var.

* Rabinow Paul, *Artificiality and Enlightenment, Incorporations, Zone, 1992.* s.234

** Anderson Luke, *Red Pep- per dergisi, 1998/11.* s.19

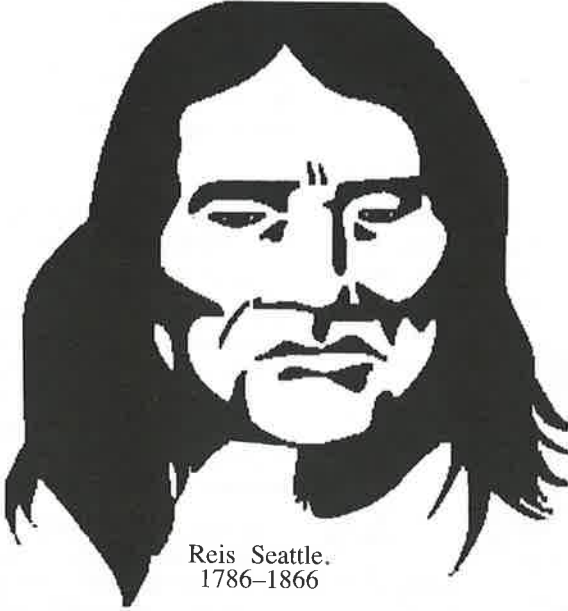
"Akıl uyursa.."

F. Goya

21. Yüzyıl Seattle'da başladı

Edgar Morin

Aşağıda okuyacağınız yazı Almanya'da yayınlanan "Yeni Zamanlar" dergisinin Haziran 2000 sayısından alındı. Çeviri: Yalçın Yusufoglu.

Reis Seattle.
1786-1866

Seattle, devrin ABD başkanına ünlü mektubuyla insanlık ve doğa tarihine geçen Kızılderili Reisi'nin adıydı. O mektuptan nice zaman sonra -o mektubun yazarının adıyla anılan- bir Kuzey Amerika kenti bir başka ABD Başkanı'nın yöneticiliğinde yapılan ve ABD önderliğindeki kapitalizmin Yüzyıl sonu küreselleşme utkusunu taçlandırmayı amaçlayan uluslararası konferansa sahne oldu. Ve Reis Seattle 1999 yılı sonunda geri geliverdi. Bu okuyacağınız makale 4 Ocak 2000 tarihli "Le Monde"da yayınlanmıştı. Göreceğiniz gibi, pek çoğumuz için yazıda yeni bir şey yok. Eksiği var, fazlası yok. Asıl eksikliği, yazarın "ikinci küresel hareket" diye nitelendirdiği - kapitalistlerinkine karşıt- küreselleşmenin öznesinin gösterilmemesi, yani dünyanın metalaştırılmasına ve insan yaşamının nerdeyse tüm alanlarının ticarileştirilmesine karşı geliştirilecek topyekun bir hareketi yeryüzünde hangi sosyal kuvvetlerin götüreceğinin öngörülmemesi, bu nedenle, yazının hoş bir iyimserlikten ibaret kalması. Üstelik de kapitalizmin asıl muhaliflerinden kaçılması.

Makaleyi "Yeni Zamanlar" okurlarından çok, "insan ögesi"ni hiç mi hiç düşünmeyen, insanı basit bir ekonomik nesneye indirgeyen, onu salt üreten-tüketen, ama öz dünyası olmayan bir biyotik yaratık gibi gören Avrupa-merkezci medyacılarımız, kapitalizm ve teknoloji tapınucılarımız için çevirdim. Bu gibileri, benzer karşı çıkışları biz dile getirdiğimizde, "Bunlar eski Marksistlerin nafile direnmeleri" diye düşünürlükler. Asıl özellikleri Batı hayranlığı olduğundan, onları Batı'dan bir kalemle dürtmekte yarar var. Daha doğrusu, yarar yok da - zira ruhlarını ve beyinlerini paraya, mevkiye, tünedikleri gazete sütunlarıyla kanal ekranlarına satmışlardır- ama gene de bu tür bir yazıyı "Alın işte, Batı'da böylesi de var!" diye gözlerine sokmak gerekiyor. Y.Y.

İşte nihayet bir tartışma, nihayet bir başlangıç. Geçtiğimiz Kasım ayına dek teknolojik-ekonomik-ticari küreselcilerin başını çekenlerin tümüne karşı bir polemik vardı. Yeni tartışma bu donuk karşı çıkışın yerini aldı. Seattle'da hiç beklenmedik biçimde olup biten olaylara yol açan bilinçlilik, küreselleşmeyi dünya çapında kontrol altına almanın mümkün olamayacağını gösterdi. Pazar küreselliğinden başka tipte bir küreselliğin daha bulunduğunu ortaya koydu. Olay küresel hükümlerlik kavramını içeriyordu, ama onu aşarak içeriyordu. Sosyal demokratlar tarafından Avrupalılık içinde eğilip bükülen ya da komünizmin can çekişme evresinde milliyetçi bir kılıfa dönüştürülen sosyalizmin enternasyonalist geleneğinden geriye ne kaldığını sık sık merak edip duruyordum.

Yerkürenin yaşam alanını (biyosferi) tehdit eden tehlikeler karşısında bilincin uyanmasından, Sınırlarötesi Hekimler (Medicins Sans Frontiers), Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), Doğal Yaşamı Koruma Hareketi (Survival International) gibi hareketlerin ve sayısız Devlet Dışı Kuruluş'un (Non Governmental Organisation-NGO) ortaya çıkmasından bu yana yerküre yurtdaşlığının çeşitli embriyonları da var olmaya başlamıştı. Tobin vergisine karşı Attac gruplarınca yürütülen mukabil saldırı vardı. Kötü beslenmenin yaygınlaşmasına karşı Dünya Gıda Örgütlerini hedef

alan yerel direnmeler sözkonusuydu. Zihinsel ve kültürel bir-örneleşmeye (homojenizasyon'a) özellikle yerel ve ulusal düzeylerde karşı koyuşlar bulunuyordu. Dünya pazarı üzerinde denetimlerin kurulması gerektiği, çünkü bu pazarın genişlemesinin gerçekte kapitalizmin yeni bir yayılma dalgası olduğu konusundaki bilinçlilik giderek yükselmekteydi. Sayıları fazla olmayan bir grup aydındaki evrenselci ve insancıl anlayış gezegensel ya da yerküresel diye adlandırabileceğimiz tarzda somutlaşarak kökleşmekteydi. İşte, dağınık haldeki tüm bu hareketler Seattle'da birdenbire bir araya geliverdiler. Ekranlarda gördüğümüz bıyıklı bir Fransız köylüsü, tam tamına Asterix'in canlanmış hali gibiydi ve bunu sağlayan kataliztör, Seattle'daki dünya konferansı olmuştu. Olay hemen hemen kendiliğinden gelme (spontane) bir hareketti, devlet-dışı kuruluşlardan (NGO) ve yerel deneyimlerden yola çıkılarak siyasal partilerin de dışında uluslararası bir yurttaş hareketi ortaya çıkıvermişti.*

Hareket, Troçkistler, özgürlükçüler (liberter'ler) ve komünistler tarafından istismar edildi, adı geçen bu sektörler arasında yarın çıkabilecek çatışki ve bölünmelerin tohumları, hareketin deforme ve tahrip edilme tehlikesi olarak belirdiler. Buna rağmen hareket, tartışmanın can alıcı noktasını oluşturacak bir cümleyi de bulup çıkarıvermişti: "Dünya bir ticaret metai değildir." Bu cümleyle ortaya atılan formül, gerçekte her şeyin, canlılar ve insanlar dahil her şeyin giderek metalaşacağına dair Marx'ın dile getirmiş olduğu kehanetin yeniden gün ışığına çıkarılmasından başka bir şey değildi. Bu formül teknokratların ve ekonokratların ruhlarına hükmeden başarı zihniyetinin bizzat insanların varoluşlarına, mutluluk ya da mutsuzluklarına gözlerini kapadığını açık seçik ilan ediyordu. Bu formül dünyanın nihayet kendi yazgısını kendi ellerine alacağını müjdeliyordu.

Hiç kuşkusuz, ayrı ayrı varolan bilinçlenme parçaları Seattle'da biraraya gelmişler ve küreselleşmişlerdi. Aslına bakılırsa, 90'lı yıllardaki teknolojik ve ekonomik küreselleşme, 16.yy.'da Amerika'nın fethiyle başlayan, gezegenimizin Avrupalı Batı tarafından sömürgeleştirilmesiyle devam eden, sömürgecilik sona erdikten sonra da ABD'nin hegemonyasına boyun eğmeye varan sürecin yeni bir evresinden başka bir şey değildi. Bir yazımda değindiğim gibi, bu süreç, ona karşı çıkan, fakat daima azınlıkta kalan ve Amerikalı yerlilerin insan haklarını (Bartolome de Las Casas) ya da Avrupalı olmayan uygarlıkların meşruiyetlerini (Montaigne'den Voltaire'e) savunmakla başlamış olan diğer bir sürecin eşliğinde yürümüştü.

Sözünü ettiğim bu ikinci tür küreselleşme, hümanistlerin ve evrenselcilerin (üniversalistlerin) fikirlerinin yaygınlaşmasıyla devam etmiş, Fransız Devrimi ile sıçrama kaydetmiş, enternasyonalist görüşler ve ABD'nin başlangıç evrelerindeki ümitler onları izlemişti (Victor Hugo).

20. yy.'ın ikinci yarısında enternasyonalizmin çözülmesine ve yozlaşmasına rağmen, milliyetçi azıtmalara ve dinsel bağnazlıklara rağmen, bir yerküre yurttaşlığının çeşitli filizlerinin uç verdiğine tanık oluyoruz. Bir "Yerküre anayurt" bilinçliliği, ayrı ayrı ulusal vatanlara değin duyarlılıkları yok etmeksizin yeşermeye başlamış bulunuyor. Sözkonusu bilinç, insan türüne ait dağınık öğeleri artık sadece teknolojik ve ekonomik bakımdan değil, özellikle zihinsel, manevi ve duygusal bakımdan da birbirleriyle bağlantılandırmayı öngörüyor. Önüne geçilmez teknolojik-ekonomik küreselleşme için düzenlenen Seattle konferansı küresel ölçekte ve boyutta bir başka yeni hareketin doğuşuna tanık oluyor. Manevi değerlerin, kültürün ve uygarlığın üstünlüğüyle bağıntılı olan (ulusal devleti taniyan, ama milliyetçi devlet-

çiliği yadsıyan) bu yeni hareket gerçek anlamda bir küresel bilinci temsil ediyor, niceliğin, verimliliğin, kârın ve azamiyetçiliğin oluşturduğu hegemonya tarafından önümüze sürülmüş tehdide karşı, küresel sorunlarda yeni bir iradeyle davranmayı öngörüyor.

Bu hareket, dar bir anti-Amerikancılığa düşerek ABD'yi dışarlamaksızın, onun çiftçileri ve tüketicileri ile Arupalı çiftçi ve tüketiciler arasında işbirliğini içeriyor. Öte yandan Jose Bove'nin vur-guladığı gibi, diğer kıtalardaki sorunları ve gereksinimleri de kapsıyor. "Gelişmekte olan ülkeler" diye anılan ve insanlığın muazzam bir bölümünü barındıran o ülkelerin ihracat kapasiteleri yoktur, oralarda işgücü yok bahasıdır, çalışanlar sendikal haklardan yoksundurlar; Afrika dünyası Batı'dan ithal edilmiş tek tip tarımlarla yoksullaşmıştır, kendi temel beslenme gereksinimleri için yapageldikleri tarım türleri yok edilmiş olan insanlar, kırlardan koparılarak kent varoşlarındaki gece-kondulara atılmışlardır.

İşte bu ikinci küresellik tüm yerkürenin sorumluluğunu üstlenmek durumundadır. Farklı çıkarlara sahip üç-dört ortağın arasındaki problemin çabucak çözüme kavuşturulması elbette beklenemez, yeni hareket de zaten belli uzlaşmalar içeren bir rota izlemeyi öngörmektedir. 1999 yılının Aralık ayında, sisler arasından yeni bir dünya doğmaktadır.

Bir yandan, bilim, teknoloji ve kapitalizmdeki çeşitli gelişmelerin, aynı zamanda gen teknolojisindeki müthiş buluşların peydahladığı yedi başlı ejderha karşımızdadır. Kâr hırsıyla, azamiyetçilik ve verimlilik güdüsüyle belirlenen tüm bu gelişmeler hesap-kitaba dayalı determinist bir mantığa bağımlıdır. Yapay makinelerin imalatı ve kullanılması üzerine kurulu bu mantık insan yaşamının tüm alanlarına yayılmaktadır. Ama düşünman, rekabetçi ekonomiyi vazgeçilmez gören kapitalizmden ibaret

değildir. Canavar, olayların akışını değiştirebilecek öğeleri de bağrında içermektedir. Buna karşı çok sayıda bilim dalı geçtiğimiz Yüzyılın basitlemeci ve indirgemeci akışına karşıt bir bilinci geliştirecek biçimde buluşmakta ve gelişmektedir. Ekoloji başta olmak üzere önemleri giderek artan bu bilim alanları, öteki bilimlerin kâr ekonomisiyle gitgide daha fazla bütünleşmelerinin tersine, yukarıda sözünü ettiğimiz ikinci tür küreselleşmenin yolunu aydınlatmaktadır.

İnternet türü enformasyon, bilgisayar ve iletişim teknikleri dahil tüm benzeri teknolojiler bir yandan köleleştirici, öte yandan özgürleştirici potansiyelleri yan yana barındırıyorlar. Nitekim, Seattle'da ortaya konulan ve tüm gezegenimizi kapsar bir karakter taşıyan hareketin oluşturulmasını ve kuvveden fiile çıkarılmasını sağlayan da iletişimdeki küreselleşme olmuştur. Bununla birlikte, sözkonusu yapay mantığa ve kâr güdüsüne körü körüne itaat uyguladığımız için büyük bir tehdit, insanlık için ciddi bir tehlike oluşturmaya devam etmektedir: Nükleer silahlanma, genetikle oynama ve ekolojik bozulma bilim-teknoloji-sanayi üçlüsünün sağladığı gelişmenin üç çocuğudur.

Bizler ise tüm bu gelişmelerin etkilerinin tanıklarıyız. Burada sözünü edeceğim birinci zincir, kendi üzerine bükülerek kısır bir döngü oluşturmakta; entansif tarım, Dünya Gıda Örgütü, tarım ve ekonomide dayatılan verimlilik, besin kalitesinin bozulması, yaşam türlerinin bir-örnekleştirilmesi, doğal ortamların bozulması, kent ortamlarının kötüleşmesi, biyolojik ve toplumsal yaşam alanlarının (biyosfer ve sosyosfer'in) bozulması, değişik biyolojik kültürlerin bozulması, politikadan ekonomiye kadar çeşitli toplumsal alanlardaki olumsuzlaşmalar, iş güvencesinin azalması, çeşitli sosyal güvenlik olanaklarının sarsılması, birbirleriyle bağlantılı temel sorunlar ile küresel sorunlar

konusunda vizyonun yitmesi sözkonusu kısır döngünün belli başlı öğeleridir.

İkinci zincir ise birincisinin tersine bir erdemler döngüsü oluşturabilir; biyolojik tarımı rasyonel tarımla bağlantılandırır, sadece ve sadece daha iyiyi arar, niteliği niceliğin önüne koyar, varolmayı sahip olmanın üstünde tutar, yaşamın zenginliklerinden yararlanmayı amaçlar, biyolojik ve kültürel farklılıkların korunmasını ister, biyosferin yeniden canlandırılmasını, kentin uygarlaştırılmasını, kıra tekrar hayatıyet kazandırılmasını hedefler... Bütün bu saydıklarımızı kucaklayacak bir uygarlık politikasının formüleştirilmesi insan türünün küresel ve temel sorunlarının bilince çıkartılmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu formül, biricik yerkürenin hepimizin anayurdu olduğu, bizlerin de bu yurdun yurtdaşları olduğumuz anlamına gelir. Dolayısıyla, böyle bir yerküre yurtseverliğinin kökleşmesi ve serpilip gelişmesi ikinci küreselleşmenin ruhunu oluşturacak, kimbilir belki de bir gün ikincisi birincinin yerini alarak yerküremizi uygarlaştıracaktır.

Durum esas olarak karmaşıktır. Yukarıda söylediğimiz gibi, birinci tür küreselleşme içindeki olumsuz gelişmelerin yanısıra onlara karşı olumlu gelişmeleri de bünyesinde barındırmaktadır. Mücadele sadece birinci küreselliğin resmi konferansı ile ikinci küreselliğin kendini ortaya koymuş olması arasında geçmemektedir. Bizzat konferansın kendi içinde de, Avrupa ile ABD arasında, Kuzey ile Güney, varlıklı uluslarla yoksul uluslar arasında da mücadele geçmiştir. İkinci küresellik, ulusal egemenlikler ile yerküre yurtdaşlığının uluslararası hükümlerliği arasında varolması gereken ittifakları kurmak zorundadır. Fakat bu küreselleşme Marksizm-Leninizmin nostaljik özlemcileri tarafından istismar edilme ve çarpıtılma ihtimalini de taşımaktadır.

Öte yandan, ikinci küreselliğin

de pek çok basitlemesi var, ama bunlar öteki kampın her şeyi ekonomiye indirgeyen basitlemelerinden farklı. Cepheleler artık karşı karşıya gelmişler ve birbirlerine doğru at sürmekte. Yukarıda saydıklarımız ise mevcut zorlukların ve karmaşıkların ta kendisi; çıkar yolu bulmak için onlardan kaçmak değil, onlarla yüzyüze gelmek gerekiyor.

İşte böyle. Henüz nihai kavga değil bu kuşkusuz. Yeni Yüzyılla birlikte gelen, mücadelenin başlangıç evresi.Yüzyılın çehresini insan ölçeğinde, gezegenimiz ölçeğinde bu evre belirleyecek. 7 Aralık 1999.

* (Çevirenin notu) "Sivil toplum" terimi dilimize ne yazık ki muğlak bir içerikle yerleşti. Bu muğlaklıkta terimin de payı var. Çünkü "sivil" sözcüğü bizde, a) askeri olmayan anlamına gelir, b) argoda "çıplak"lığı ifade eder. Üçüncü bir kullanılışı yoktur.

Her uluslararası terimin illaki Türkçe karşılığının bulunup yerleştirilmesi savunmuyorum; sözcüklerin, temsil ettikleri kavramları en iyi ifade etmelerinden yanayım, kökenleri ne olursa olsun...Ama burada kavramın enfes bir Türçe karşılığı var. Sivil sözcüğü Latince'de "kent" anlamındaki Civitas'tan gelir. Halkın yurttaşlaşması Avrupa'da kentle (bourg) başladığı ve "burjuva" devrimiyle gerçekleştiği için Latin kökenli dillerde ve İngilizce'de yurttaş Civitas'tan türemiştir (nitekim Almanca'da da "Bürger"dir).

Şu halde, bizde belirsizlik içinde olan "sivil toplum" teriminin hem anlam ve içerik, hem de söylem olarak doyurucu ve vurucu (militan), son derece muhtevalı, herkesce anlaşılır karşılığı YURTTAŞ TOPLUMU olmalıdır. 80'lerde askeri rejim altında "çok iş gören" ve tabii yanlış anlaşılan (asker karşıtı diye algılanan) sivil toplum deyimine karşı bu uyarımı bir yazıda yapmıştım ve o günden beri de "yurttaş toplumu"nu kullanıyorum. Öte yandan, artık sokaktaki insanımızın bile diline giren -ama anlamını asla yerli yerine oturtmadığı- "sivil toplum örgütleri" lafının da doğru karşılığı "yurttaş örgütleri"dir, yani devletten bağımsız, yukarıdan âzade.Yurttaş'a özgü...

Donkişot bir gün çıkıp gelebilir

Hüseyin Hasançebi

“Özgürleşme” kapitalizme emanet edilemeyecek kadar derin bir sorundur. Temel düzeni sömürüye dayalı bir toplumda, o toplumun işleyiş ilkesi ile “somut insan” arasındaki çelişkiyi ne ortadan kaldırmak olanaklıdır, ne de gizlemek.

Insan'ın özgürlük arayan bir varlık olduğu söylenmiştir. Ama “insan” ve “özgürlük” soyuta kaçan kavramlardır. Somut insandan ve somut özgürlükten söz etmedikçe ne insan anlaşılmış olur, ne de özgürlük.

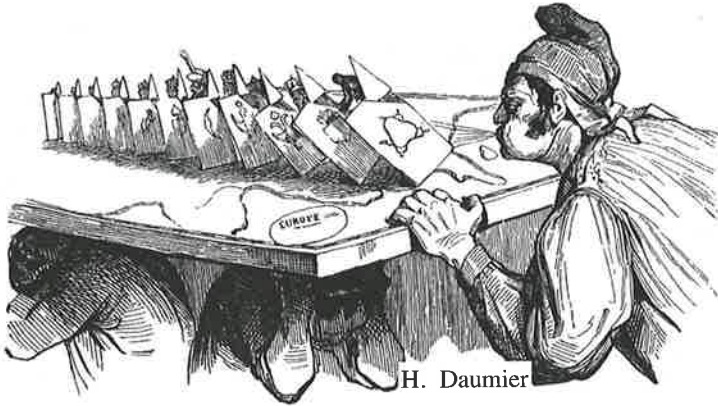
İnsanın özgürlük aradığını somut her hangi bir insana bakarak da göremeyiz. Zaten bizim görme kabiliyetimize işi bırakmadan, insanın bizzat kendisi, tarih içindeki eylemi ile bize özgürlük arayan bir varlık olduğunu göstermektedir.

“Kaçarken bile ‘hayır’ diyebilme” özelliği insanın özgürlük aradığının kanıtı olarak gösterilmiştir. Benzer başka kanıtlar da aranırса bulunur. İnsan sürekli başkaldırı halinde olan bir varlıktır.

İnsanın başkaldırı halinde bir varlık olduğunun anlaşılması, maalesef bir parça zeka gelişkinliğini gerektirmektedir. Aksi halde, çıplak gözümüzle baktığımız zaman korkan, boyun eğen, ağlayan, teslim olan, bilincini ve emeğini yeri geldikçe ve imkan buldukça satan bir varlık görmekteyiz. Bunun neresi başkaldırıdır?

Ama bir de topluca ve tarihi ile birlikte bakıldığında zaman, şaşırtıcı bir somut insan ile karşılaşırız. Sıradan insanların toptan ayağa kalkıp yürüdükleri, maddi ve manevi bütün putları ayakları altına alıp çiğnedikleri, kurulu her şeyi yakıp yıktıkları sahneler o kadar çoktur ki. Bu sahneleri birleştirdiğiniz zaman, başkaldıran insanı görebilirsiniz.

Bu kadar bir zihin zahmetine katlanmak istemeyenler için de insanı anlamamanın bir yolu vardır. Korkan, boyun eğen, emeğini ve hatta ruhunu bile “zorda kaldıkça” satan insan, bunları yaparken ve yaşarken bile başkaldırı halindedir. Burdaki “başkaldırı” durumuna bizi götürecek anahtar kavram, “zorda kaldıkça”dır. İnsan koşullarının ürünüdür ve her koşulda varlığını sürdürmenin yolunu bularak kendini bir çok bin yıldan beri sürekli kılabilmiştir.

H. Daumier

Bugünkü dünyanın koşullarına ve bu koşulların ürünü olan insana genel olarak baktığımızda, onun özgürlük aradığından ve başkaldırabileceğinden kuşku duyabilirsiniz. Hele bugünkü durumu 19. Yüzyılın ikinci yarısı ve 20. Yüzyıl başlarındaki dünya-insan gerçekliği ile kıyas-

layacak olursanız, başkaldırı geleneğinin tarihe gömüldüğünü bile düşünürsünüz.

BAŞKALDIRI ARTIK OLMAYACAK MI?

Başkaldırı geleneğini tarihe gömecek olan, somut insan ve insanın somut yaşamı açısından her şeyin artık eskisi gibi olmadığı, insanın kendini insan olarak hissettiği bir dünyanın oluşmasıdır. Artık başkaldırıya gerek kalmadığını ileri sürenler böyle bir dünya gösteremiyorlar ama şunu söylüyorlar: Bu dünyanın neresi kötü? “İlerme” yi görmüyor musunuz? Her gün “biraz” daha düzeliyor ya dünya! Zaten “başkaldırı” geleneğini tarihe gömen de, dünyanın kusursuz bir dünya ütopyasına doğru, yavaş, hatta belki çok yavaş ama, şaşmaz bir mantıkla ilerliyor olmasının kanıtlanması değil midir? Marx da zaten toplumsal evrimi, tıpkı burjuva ideolojisinde olduğu gibi, önu kesilemez bir “ilerleme” olarak görmemiş miydi?

Siz eğer, bu söylenenlere rağmen dünyanın gerçekten kötüye gittiği görüşündeseyiz, bu görüşünüzü temellendirmeniz gerekir. Yüz milyonlarca, milyarlarca insan açısından dünyanın, onların yaşam gerçekliğine yansıdığı biçimiyle kötüye gittiğini söylemeniz yetmez; herkes için kötüye gittiğini de kanıtlamanız ve tüm dünyanın, yaşanmışların hepsinden daha büyük, daha derin, daha yıkıcı bir devrime gereksinmesi olduğunu kanıtlamanız gerekir.

Kanıt gene insandır. Bilim, teknoloji, yaratıcılık nerden nereye gelmiş olursa olsun, bütün bunların somut insan üzerindeki sonuçlarıdır önemli olan; buna bakılmalıdır.

Bakalım. Marx'ın, kapitalizme, kapitalizm gününü doldurduğu ölçüde karşı çıktığı, gününü doldurmadığı yerde ve ölçüde, dönüştürücü tarihsel eyleminin hakkını verdiği söylenmiştir. Bunu nasıl anlamalı ve kapitalizme karşı Marksist bir tutum alınacaksa, bu ne olmalı? Marx kapitalizmin, dünyayı kökünden değiştirdiğini söylerken bile ona karşı çıkıyordu. Kapitalizmde Marx'ın "olumlu" bulduğu tek şey, vaktindeki "özgürleştirici" rolü olmuştur. Ama Marx kapitalizmi, değil, insanın geleceği için kapitalizmi de yıkacak olan tarihsel gücü ortaya çıkardığı için "olumlu" buluyordu. Örneğin kapitalist sömürgecilerin Hindistan'daki eyleminin "yıkıcı" yüzünde gördüğü şey, bu yıkıntı içinden çıkıp geleceğini düşündüğü kapitalizm sonrası gelecekti. Marx'ın aksini düşünmesi olanaksızdı. Kapitalizm kimi nerden özgürleştiriyordu? Yığınları toprağa bağlı kölelikten ve bilinci kiliseye tabi esaretten. Kapitalizmde karşı çıktığı şey ne idi? Yeni kölelik. Çünkü kapitalizm özgürleştirdiği herkesi ve her şeyi kendi tarihsel temelini oluşturmak için "özgürleştiriyordu". Yani kendine gerekli "yeni köle"yi oluşturmak için "eski köle"yi ortadan kaldırıyor. Kölelik denilen şeyin kendisi daha da pekişiyordu. En özgürlükçü varsayıldığı ilk döneminde bile kapitalizm özgürlükçü olamazdı. Çünkü özgürleştirdiği her şey dönüp kendisine karşı ayaklanıyordu. Bunun en açık örneği, "özgür emek" olarak topraktan çözüp "özgürleştirdiği" insandı. Kapitalizmin gelişmesine ayak bağı olan tüm tarihsel olgular ve toplumsal kategoriler sermaye sınıfı tarafından bir bir yıkılırken, yani burjuva sınıf her şeyi ve herkesi geçmişin egemenliğinden koparıp kendi egemenliği altına alırken aynı anda "hem "özgürleştirme", hem de "köleleştirme" olan bir süreç yaşıyordu. Kapitalizmin tarihi bu nedenle, "özgürleştirdiği" her şeyi dönüp bastırması, acımasızca ezmesi olmuştur. Kapitalizmi de zaten dün olduğu gibi yarın için de, yarattığı bu çelişki karakterize ediyordu.

KAPİTALİZM YARATTIĞI ÇELİŞKİYİ ÇÖZEBİLDİ Mİ?

Marksist dünya görüşü ve tarih kavrayışı kapitalizmi bu temel çelişkisinden yakalar, onun er veya geç yıkılacağını öngörür. Bu öngörünün doğru çıkmadığı, kapitalizmin kendi çelişkilerini çözebilecek bir iç dinamizme sahip olduğunun kanıtlandığı söylenmektedir. Eğer gerçekten de kapitalizm kendi temel çelişkilerini çözerek ilerleyen bir dinamizme sahipse, onu aşan her düzen ve dünya tasarımı (sosyalizm, eşitlik ve özgürlük ve ebedi barış vb.) ya gereksizdir, ya da kapitalizmin devinim süreçlerinden çıkacak bir aşamadır. Hal böyle ise, dünya, bizzat kapitalizm karşıtları tarafından tepe tepe kullanması için kapitalizme sunulmaktadır.

Halbuki "sorun" olan şey tarihsel olarak doğru kavranmışsa "özgürleşme"nin kapitalizme emanet edilemeyecek kadar derin bir sorun olduğu da kabul edilecektir. Herhangi bir sınıflı toplumda, yani sömürü aracılığıyla temel düzenini işletmekte olan bir toplumda, o toplumun işleyiş ilkesi ile "somut insan"

arasındaki çelişkiyi ne ortadan kaldırmak olanaklıdır, ne de gizlemek. Bu çelişki, insan varoluşunun bütün alanlarında ve biçimlerinde kendini mutlaka gösterir. Kendisi ile insan arasındaki çelişkiyi çözmekte olduğu varsayılan bugünkü kapitalizmi de bu açıdan gözlemek, izlemek ve anlamak gerekir.

BAŞKALDIRI NEREYE GİTTİ?

Kapitalizmin insan tarafından örgütlenmiş gayri insani bir toplumsal düzen olduğunu benliğinde hissetmeyen tek bir insan bile yoktur. Ama kapitalizmin seçeneğini arama çabası da iyiden iyiye sönümlenmiş gibidir. Bu da insanın kendi içindeki çelişkisidir.

Kapitalizmin seçeneği olacak özgürlükçü ve adaletçi bir düzenin, yani insanın insan yönü tarafından denetlenebilir bir düzenin oluşturulması çabasını sönümlendirmiş gibi gösteren, kapitalizmin yüksek ikna gücü değil insanın zayıf yönüdür. Çaresiz insan zayıftır ve bugünkü insan neden çaresizdir?

Şundan çaresizdir: Kapitalizmden kurtulmak için denenmiş bir başkaldırı modeli yaşanmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu genel bir tesbittir ve çıplak kanıtlara dayanmaktadır. Doğrudur da. Tarihin en uzun süre ayakta kalabilmiş bir özgürleşme denemesi "yarım" kalmıştır. Ama bu tesbite dayanılarak denilmektedir ki, kapitalizm de zaten, o başkaldırıya (20. Yüzyıldaki proleter ve emekçi halk devrimleri) kaynaklık eden kapitalizm olmaktan çıkmış, kendini değiştirmiş, kendisine karşı olan ve olacak olan başkaldırının gerekçelerini kendi içinde çözerek ortadan kaldırmış ve Marksist anlamda bir özgürleşme devriminin kaynaklarını kurutmuştur.

Ayrıca, bu genel tesbit üzerinden yürüten "genel bilinç"e göre, "başkaldırı"nın kendisi de zaten, "zorunlu" olduğu zamanda bile "sorunlu" bir tarihsel olaydır. Hiç bir başkaldırı kendi ilkesine sadık kalamamıştır. Çünkü başkaldıranlar, şaşmaz bir kural olarak, ezilmiş yoksul emekçiler veya onlar adına ayağa kalkan entelektüel vicdan olmuştur. Bunlar da zaten "çaresiz", yani güçsüz kaldıkları için ayaklanmışlardır. Güçsüzlerin ayaklanmasının işleyen dünya düzenini değiştiremeyeceği, belki sadece aksatıp kesintiye uğratacağı besbellidir. Demek ki toplumsal hayatın bambaşka olan ilerleme ve gelişme mantığı karşısında, tüm başkaldırıları, birer "toplumsal cinnet durumu" olmaktan ileri geçememişlerdir. Böyle olunca da "umutsuzluk"tan doğan başkaldırının kendisi "umutsuzluk" kaynağı olmuştur.

Böyle demekle o "genel bilinç" ve sözünü şöyle sürdürmekte: Marx'ın kapitalizme karşı gelişeceğini öngördüğü başkaldırı açısından artık dünyanın çehresi değişmiştir. Marx işçilerin başkaldıracağını söylemişti. Artık işçiler azınlıktadır. Kapitalizm bir kesimi sürekli yoksullaştırıyor, yoksulların sayısını artırıyor; bu süreç de tersine dönmüştür. Kapitalizmi yıkanca tarihsel devrimin boşluğa düştüğü ve bizzat yıkan güçlerin de zorunlu olarak kapitalizme yöneldikleri kanıtlanmıştır. Bütün bunlardan ve tüm başkaldırı

rıların insana acıdan başka bir şey veremediği kesin olarak anlaşıldıktan sonra elbette "başkaldırı" anlamsızdır ve insanlığın gündeminden çıkmıştır. Dünyanın yeni gelişme vizyonunda "başkaldırı", olsa olsa, acınası bir Donkişotluktur.

DONKİŞOT MESELESİ

Yanlışlık şurada. "Sadece yoksullar ayaklanırlar." Doğru değil. Ama diyelim öyle. Yoksulların ayaklanması nedendir ve ne sonuç verir? Başkaldırının bu tükenmez kaynağından bize ne kalmıştır?

Burada Engels'ten yapılacak şöyle bir alıntı sanırız hiç fena durmayacak: "Dini bir kılığa bürünen bütün Ortaçağ kıyıamlarına, çağımızda da bütün proleter hareketlerinin başlangıç aşamalarına özgü çilekeş bir hayat anlayışına, daha o zamandan rastlamaktayız. Bu çilekeş ahlak anlayışı, hayatın her türlü tadından, eğlencesinden uzak durma çağırısı, bir yandan İsparta tarzı bir eşitlik ilkesiyle hakim sınıfların karşısına dikilirken, bir yandan da zorunlu bir geçiş aşamasıdır. Bu aşamadan geçilmek-sizin, toplumun en alt tabakasının kendini harekete geçirmesi imkansızdır. Devrimci şevklerini geliştirmeleri, toplumun bütün diğer unsurları karşısında kendi düşmanca tutumlarının bilincine varmaları, bir sınıf olarak sınıksız kenetlenilebilmeleri için, toplumun en alt tabakaları önce onları mevcut sosyal düzenle bağdaştırabilecek her bir şeyden sıyrılmak zorundadırlar, feci durumlarını o an için azıcık da olsa dayanılabilir kılan, en sert baskının dahi ellerinden alamayacağı son bir kaç hazı da tepmelidirler. Bu plep ve proleter kanaatkarlığı, taşkın bağnaz biçimiyle olsun, özünde olsun, Lütther'ci şehirli ahlakının ve (...) İngiliz Püritenlerinin bütün sırrı burjuva eli-sıkılığından ibaret burjuva kanaatkarlığından apayrı bir şeydir. Çağdaş üretim güçlerinin gelişmesi refahı son derece artırarak İsparta tarzı eşitliğin gereğini ortadan kaldırdıkça ve proletaryanın toplum içindeki yeri, dolayısıyla proleter kendisi gitgide daha devrimci oldukça bu plep-proleter kanaatkarlığının devrimci niteliğini yitirmeye yüz tutması anlaşılır bir şeydir. Çilekeş hayat tarzı yığımlar arasında zamanla silinir gider, onun üzerine kurulu tarihatlarda ise yozlaşır, burjuva eli-sıkılığına, ya da pratikte yine dar kafalı filisten ya da lonca-zanaatkar tıynetine özgü pintilikten başka bir şey olmayan cerbezeli bir erdem düşkünlüğüne dönüşür. Kaldı ki, dünya hazlarını tepmeyi proletaryaya sahk vermenin pek gereği yoktur, çünkü proletaryanın tepeceği hemen hemen hiç bir şeyi zaten kalmamıştır." *

Sadece yoksullar ayaklanmaz. Benliğini tehdit altında gören herkes ayaklanabilir. Kapitalizm sürdükçe ve ilerledikçe işçiler sayıca azalıyor olsalar bile, "İnsanlık durumu" açısından işçi ile aynı duruma gelenlerin sayısı sürekli artıyor. Bu nedenle, kapitalizmi reddetmemizin nedeni sadece yoksulluğumuz değil. Çünkü insanlığımızı, kapitalizmin bize sağladığı üç beş bin dolar ücretten çok daha derin kavramlarla ta-

*Almanya'da Köylü Savaşı'ndan Seçmeler. Yeri: Siyaset ve Fel-sefe. Öncü Kitabevi. s.181-182. çev. Tektaş Ağaoğlu. Birinci baskı, Nisan 1978.

nımlamayı sürdürüyoruz. Daralmış, bir köşeye sıkıştırılmış olabiliriz, hatta kapitalizme karşı mücadelemizin görünür bir gelecekte sonuç veremeyeceğini de biliyor olabiliriz. Donkişotluğun anlamı ve erdemi de, iddiasının kendi bireyi kadar "mütevazı" ve bütün bireyler için geçerli olmaktan ötürü evrensel yüceliğidir. Elbette herkes başkaldırabilir. Benliğinin tehdit altında olduğunu hisseden herkesten başkaldırması beklenmelidir. Çünkü insanı insan yapan toplumsal ilişkiler bağlamında herkese intikal etmiş bir tarihsel miras, herkeste bir tarihsel birikim var.

Umutsuzluğun son umut olarak kıskırttığı umutsuz başkaldırıların simgesi Donkişot yenilip sahneden çekilirken herkes rahat bir nefes aldı. Son duygu adamı da çekilip gitti. Kime yenildi? Pratik cevap "akla" diyebilir. Donkişot akıldan yoksun muydu? Kapitalizmin aklına karşı dürüstlük, sadakat, cesaret, haksızlığa isyan, dayanışma vb. elden uçup gitmekte olan değerleri son bir umutla kurtarmaya çalışan "akıl" ve "duygu"nun önünde saygıyla eğilmemek, insan olabilenler için mümkün müdür? Donkişot'a her gülüşümüzün kendi akıbetimize gülmek olduğunun farkında değil miyiz? Ama o yalnızdı. Aklın güvenli sularında yelkeni alabildiğine dolan kapitalizmin artık önü kesilemezdi. Hem zaten Donkişot kendinden başka, kime ne zarar verebilirdi ki? Bu acınası şovalyenin, dünyanın yeni baronları karşısında ne hükmü kalmıştı ki?

Kendi etti, kendi buldu!

Donkişot şu veya bu, doğru veya yanlış bir düşüncenin değil, insanın kendisinin "sahneden çekilmesi"ydi. Ama insan sahneden çekilip nereye gider ki, hayatın gerçekliğinden başka? Ve öyle de zırt pırt sahneye çıkmaz; çıktığı zaman tam çıkar ve kendisi gibi çıkar. Bu kanıtlanmış insan türü gerçeğini kavramaktan uzak olanlar, Donkişot'un, tarihe gömüldüğü yerde kalacağını zannedenler kendilerini aldattılar. İlk aldanmaları Fransız Devrimi'ydi. Fransız Devrimi, üstünde yükseldiği sokağın baldırı çıplaklarının kurulan yeni dünyadan kendileri için pay istemelerine öylesine kudurdu ki... İlk çırpıda ve bir çırpıda yolunu onlardan temizlemeye girişti. Temizledi de. Burjuva sınıf, yeni "özgürlükten, "adına "işçi" denilen ayak takımına zırmık koklatmadı. Ne oldu? Özgürlük özgürlük olmaktan mı çıktı?

Aradan otuz yıl geçti geçmedi, Lyon'da ortaya çıktı mı çıkmadı mı, dünyadan kendisine de pay isteyen o "zavallı" insan. Onun dünyadan pay istemekle aslında dünyayı istemekle olduğunu dünyayı feodallerin elinden daha dün zorla koparmış olan burjuva sınıf bu kez anlamaya başladı. Orda da onu toprağa gömdü ve rahatladı.

Başkaldıran insanı "gömdüğümüz" yere dikkatli bakmalıyız. Çünkü o, hayattan dışlayıp kovduğumuz

için hayatta olmadığını sandığımız insan, yer altından, yani işin gerçeği üzerinden hep sürdürdü kendisini. Bu yüzden köstebeğe benzetilmiştir. Boşuna benzetilmemiştir. Apansız çıkıp gelir, dikilir bir yerde karşımıza. Bizim yer üstünde, sözünü edip geçtiğimiz, öyle kalıcı bir sada bile yaratmayan özgürlük istencimiz yer altındaki izdüşümdür köstebek. Lyonda ezildikten 15 yıl sonra da ansızın yokladı yeryüzünü. Hem de bütün Avrupa'da. Gene, hem de çok kanı akıtılarak kovuldu hayattan. Gene toprağa (tarihe) gömüldü. Gene rahatladı dünya. 1871'de, bir kez daha çıkıp yolumuzu kestiği görülmüştür. Ve bu kez yolumuzu niçin kestiğini apaçık göstermiştir. Dünyadan kendine pay isteyip tepelendikçe aklını başına devşirdiği, "pay" istemekle yetinmeyip dünyanın tümünü istemekte direttiği ve onu nasıl elde edeceğini öğrenmekte olduğu dehşetle farkedilmiştir. Bu nedenle ve orada, emsaline ondan önce hiç rastlanmamış bir dehşetle yokedilmiştir.

Aradan 50 sene geçmiş geçmemiş, toprak bu kez boydan boya yarılmış, o köstebek insan yeryüzüne çıkmıştır. Bu kez "son hesaplaşma" için çıkmıştır. Bu son gelişinde bastırılması, geldiği yere geri gönderilmesi hayli uzun sürmüş ve çok pahalıya malolmuştur. Kime pahalıya malolmuştur? Bütün insanlığa ve bu arada elbette kapitalizme de. Çünkü onda dünyayı tüm insanlarla paylaşmak ve insanlara paylaştırmak gibi bir tabiatın zerresi yoktur. İnsana verdiği her şeyi ya da insanın ondan koparıp aldığı her şeyi "zarar" hanesine yazar. İnsandan koparıp alabildiği her şeyi de "kâr" hanesine geçirir. Ve bu zamanla öylesine doğallaşır ki, özgürlükçü büyük bir devrim için bile yapılabilir bir hesap haline gelir. Kapitalizm Ekim Devrimi'nden ne kadar "zarar" gördüğünü kaydetti ve hiç unutmadı. Kendini alacaklı saydı. Ne zaman ki o devrimi boğdu, *insanlığa karşı* büyük bir "zafer" kazandı, işte o zaman alacağını alıp "kâr"a geçti ve ancak öyle rahatladı.

KÖSTEBEK YİNE TOPRAĞIN ALTINDA VE BİR GÜN GENE ÇIKIP GELECEKTİR

Şimdi yaşadığımız sessizlik ve huzur, bu köstebek insana karşı kazandığımız en son zaferimizin sarhoşluğuna denk geliyor. Dünya çok rahat.

Bu defa artık kapitalizm kendinden çok emin. İnsanlığın kesin tercihini kapitalizmden yana yaptığını ve bunu değiştirmesi için hiç bir neden kalmadığını söylüyor. Gerçi hayatın ufak tefek kusurları yok değil, ama sabırla bunlar da düzelecek ve insanlık, beklediği ebedi saadete kapitalizm sayesinde ulaşacak.

Bunu göremeyenler de var elbet. Kapitalizme karşı savaşı sürdürmeyi öneriyorlar. Bunların önerdiği umutsuz bir savaştır. Bunlara Donkişotlar gözüyle bakılmalı, gülünüp geçilmelidir!

Söz karşıma böyle çıkınca, aklımız hep tarihsel hesaplaşmaya takılıyor. Kapitalizme karşı savaşı sürdürmeyi öneren Donkişotlar akılsız ve "akıl dışı", kapitalizmin insanı nihayetinde tarihin düzlüğüne çıkar-

racağını görenler ise akıllı ve "akıl alanı"nın insanlarıdır. Böyle deniliyor.

Peki bu "akıl dışı" alan nereden çıkıyor, bunu kim üretiyor? Elbette bunu, kendini ilerlemenin ve uygarlığın, o halde aynı zamanda "akıl" temsilcisi sayarak aklın sınırını kendine göre çizen ve böyle bakmayan herkesi "sınırı dışına" iten kapitalizm yapıyor. Yani akıl dünyasını da, akıl dışı dünyayı da o yaratıyor, adını da o koyuyor. İşte misali, bugünkü dünya. Giderek artan ve genişleyen yoksullar dünyasının 2 milyarı açlık sınırında 5 milyar insanı. Bunlar insan mı değil mi, önce buna yanıt istiyoruz. Bu insanlar çalışmıyor, öğrenemiyor, karnını doyuramıyor, hastalıklardan kurtulamıyor, yarın fikri geliştiremiyor. Bunların tümü hayatın kendisini, dünyanın halini ve geleceğini olumsuz etkilemiyor mu? Bu yaşanan hayat "akla" sığar mı? Sığmaz elbet, bu nedenle de aklın dışına çıkarılıyor. "Akıl dışı" koca bir dünya!

Gelelim uygarlığın beşiği Batı'ya! Orası "akıl alanı"! Bu hangi akıldır? Önce, doğadan akıl-varlık olarak verilmiş beş milyar insanın hayatını "akıldışı" ilan ettiği için insan aklı değil, kapitalist akıldır. İkincisi, insanı özel bir düzlemde değil, maddi zenginliği habire büyütmeekten ibaret bir "ilerleme" çarkının sıradan parçası olarak gördüğü için insanı dışlayan bir "akıl"sızlık'tır. Üçüncüsü, azalan sayıda gücün tüm dünyaya ve hayata egemen olmasına doğru işlediği için akılsızlık ve haksızlıktır. Dördüncüsü, iş bu noktaya varmışken kendini entelektüel güçlerden de arındırmış, insanın tüm tarihsel birikimini karşısına alarak gayri insani bir konuma çekilmiştir.

Yoksulların, açların başkaldırısından özgürlük mü çıkacaktır? Elbette hayır. Bu sadece vicdanın başkaldırısı olur. Aklı her yerden ve kendinden de kovduğu için kapitalizme karşı başkaldırı, aklın başkaldırısıdır. Eğer kapitalizm gene "akıl" ise, o zaman artık bundan böyle "akılın yolu bir" değildir.

Bakalım Köstebek çıkıp gelince bu tartışma için ne diyecek? Yoksa böyle bir tartışmaya hiç katılmayıp kendi yoluna mı gidecek? Bunları bilemiyoruz. Tarih-ten ve insandan bildiğimiz, çıkıp geleceğidir.

Şirket birleşmeleri dalgasının arka planı

Şirketler neden "evlenir"?

Zeki Yavuz

Yoğunlaşan ve merkezileşen sermaye IMF, Dünya Bankası, Davos toplantılarıyla hem dünya genelinde, hem de ülkeler düzeyinde siyasal ve ekonomik politikaları belirliyor.

Kızılçık'ın 3. sayısında dünyada son yıllarda hızla artan şirket birleşmeleri (ve satın almaları) hakkında sektörel temelde bilgi verilmişti. Mayıs ayından bu yana da önemli birleşmelerle süren bu dalga nasıl açıklanabilir?

Sıkça dile getirilen nedenler şunlar:

- Pazar hakimiyeti ve fiyat belirleyiciliği: Dünyada hüküm süren düşük enflasyon ortamında (OECD ortalaması¹ 1999'da %1,1) şirketler fiyatları artıramıyor. Sınırlı fiyat belirleme gücü olunca büyüme yollarından biri rakiplerini satın almak. GE'den "Nötron Jack"ın² öncülüğünü yaptığı "yalnız ilk sıraları alanlar yaşayabilir" teziyle şirketlerin belirli sektörlerde hakimiyet çabaları da birleşmelere yol açıyor.

- Deregülasyon ve özelleştirme: Dünyanın bir çok ülkesinde, özellikle telekomünikasyon ve finans gibi sektörlerde düzenlemelerin gevşetilmesi, ticaret, yatırım ve sermaye piyasalarının "liberalizasyonu" rekabeti keskinleştiriyor, dünya çapında yayılmayı amaçlayan bir hedef haline getiriyor. Dev şirketler kamu şirketlerinin satıldığı yerel pazarlara, özellikle de gelişmekte olan ülkelere sınır-ötesi birleşmelerle³ giriyorlar.

- Düşük talep ve kapasite fazlası: Aslında kapitalizmin aşırı üretim ve döngüsel krizlerinin ifadesi olan bu olgular, özellikle silah, petrol ve otomotiv gibi sektörlerde büyük maliyet baskıları ile yeni yapılanmalara yol açıyor.

- Teknolojik gelişme: Sektör yapılarının altüst eden hızlı teknolojik gelişme ayak uydurmanın gerektirdiği yeni teknolojilere ve ArGe'ye yapılan büyük yatırımları bölüşme ve ölçek ekonomileri arayışı birleşmeleri körükliyor.

- Borsa ve Euro'nun rolü: Borsalardaki hisselerin fazlasıyla değerlendirilmesi, nakit kaynağa gerek olmadan hisse alışverişiyle ödeme yapılması birleşmeleri zorla ele geçirmeler dahil- kolaylaştırdı. Avrupa'da Euro'ya geçilmekte olması da, gerek oluşturduğu büyük sermaye pazanıyla, gerekse düşük faiz ve kredilerde kambiyo riskinin kalmamasıyla kaynak bulmayı kolaylaştırdı.

ŞİRKET BİRLEŞMELERİ YENİ DEĞİL

ABD Merkez Bankası Başkanı Greenspan, şirket birleşmelerinin yeni olmadığını, sanayileşmeden bu yana beş büyük dalga yaşandığını belirtiyor. ABD'de birinci dalga 1897-1904, ikincisi 1916-1929 ve üçüncüsü 1965-1969 yıllarında. "Liberalleşme ve deregülasyon"un getirdiği dördüncü dalganın (1984-1989) ardından yaşanan bu seferki dalgada birleşmeler büyük sıçramalarla ilerliyor: 1993'ten bu yana görülmemiş bir şekilde artan birleşme sayısı 1999'da 9000'i geçti (tüm dünyada 25000'e yakın).

Sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi eğilimini ortaya koyan kapitalizmin bu olgusunun yeni olmadığı zaten biliniyor. Sözü edilen dönemlerin döngüsel kriz ve yükseliş dönemleriyle bağlantısı (eskiden beri bilinen, krizlerde iflas ve satın almalar sonucu sermaye yoğunlaşmasının artmasıdır) ve son iki dalganın ögüllüğü (örneğin eski Keynesçi devlet yerine çok uluslu şirketlerin rolü ve uluslararası birleşmeler) incelenmelidir. Yoksa Greenspan bile yoğunlaşmayla kâr arasındaki doğru orantılı bağın istatistiklerle kanıtlandığını ve birleşmelerin pazarda hakimiyeti getirdiğini teslim ediyor. Ancak bir yandan da sözü ABD anti-tekel yasalarına bağlıyor ve işi "serbest" piyasaya, Adam Smith'in "görünmez eli"ne bırakın, demeye getiriyor.

ABD TRÖSTLERE KARŞI MI?

Son aylarda özellikle ABD Adalet Bakanlığı ve Microsoft arasındaki çatışma ve Microsoft'un bölünmesinin gündeme gelmesiyle manşetlere çıkan ABD anti-tekel yasalarına değinmek gerekiyor burada: 19. yüzyılın sonunda ABD'de "çelik kralı" Carnegie Amerikan çelik

üretimimin %66'sını elinde tutuyor. Standart Oil tröstünün sahibi, "petrol baronu" Rockefeller'in serveti ise ABD ekonomisinin %2,5'ünü buluyor (bugünkü değerle Bill Gates'inkinin iki katı). Rockefeller tekelleşmeyle öylesine pervasız ki, kendi şirketinden benzin almazlarsa market zinciri kurup tüm bakkalları iflasa sürüklemekle tehdit ediyor. Tröstlere karşı gelişen muhalefetin de etkisiyle, 1890'da Amerikan Kongresi Sherman anti-tröst yasasını çıkarıyor. Bu yasaya dayanarak 1911 yılında tütün tekeli ve arkasından ünlü Standart Oil 33 şirkete bölünüyor. İlerki yıllarda da, 1982'de IBM'in kazandığı, 1983'de ise zamanın telefon tekeli AT&T'nin kaybederek yedi bölgesel şirkete bölündüğü davalar açılıyor.

Günümüzdeki karakteriyle "tekelsiz" kapitalizmin lideri ABD'de rekabeti koruyan bu yasalar ne anlama geliyor? Bir kere uygulamada pek bir işe yaramadığı söylenebilir: Standart Oil'in bölünmesiyle oluşan petrol şirketlerinin nasıl birleştiğine geçen sayımızda da değinildi. Anti-tekel yasalar bir yandan da devlet arası savaşın aracı oluyor. Wall Street Journal 1998 Temmuzunda, silah şirketlerinden Lockheed Martin-Northrop Grumman birleşmesinin ABD yönetimi tarafından engellenmesinde rakip Raytheon'un önemli rol oynadığını, Adalet Bakanlığına 140 koli belge taşıdığını bildiriyordu. Günümüzün Microsoft davası da böyle bir pazar kavgasının bir parçası; AOL, Sun gibi rakip şirketler, sonucu alesta bekliyorlar (bu arada Microsoft'un hiç de iddia ettiği gibi yenilikçi olmadığı, bir çok gelişmeyi satınalmalarla, taklitlerle gerçekleştirdiği ve pazarda hakimiyet kurmak için her türlü yola başvurduğunu da vurgulayalım).

ABD'de anti-tekel yasalarının uygulanmasında Başkan Theodore Roosevelt'in aktif rolü dile getirilir. Halbuki Roosevelt Kasım 1911'de "The Outlook"a yazdığı bir makalede şöyle diyor: "İyi ya da kötü, her türlü bir araya gelmeyi engelleme çabası başarsız olacaktır ve olmalıdır..." "Progressive"ler (ABD'de "ilericiler" adındaki akım) anti-tröst yasasını güçlendirmekle geçen yüzyılın ortalarındaki rekabetçi koşulların geri getirilebileceğine ina-

nıyorlar...Böylesi her girişim sonunda başarısızlığa mahkumdur, ve başarılı olsa da sonuna kadar zararlıdır... Altmış yıl önceki rekabeti geri getirme çabası, ve bu çabada yalnızca adaletle güvenme, bugünkü hassas silahları bırakıp Washington dönemindeki çakaralmazlara dönmemiz kadar aptalcadır...". Teddy Roosevelt haklı, serbest rekabete geri dönüş yok, gemiler yakıldı bir kere... Tekellere karşı "ilerici"liği artık sermaye birikimi ve yoğunlaşmasının altında yatan artık-değere el konmasına karşı çıkmakta, devasa çok uluslu şirketlerde toplumsallığı giderek daha belirtilen olan "global" üretim sürecinin temelindeki gelişkinin çözülmesinde aramalı.

ŞİRKET BİRLEŞMELERİ ÇALIŞANLARA NE GETİRİYOR?

Wall Street ekonomistlerinden Gary Shilling 1999 başında, "patlayan şirket birleşmeleri stratejik falan değil, yaşanan düpedüz bir küçülme. İşten çıkarılmalar için birleşmelerden iyi fırsat olur mu?" diyordu. Sektörleri incelerken, talep ya da gelir daralmasının şirketleri nasıl birleşmeye ve küçülmeye ittiğini gördük. ABD silah endüstrisindeki son on yıllık yeniden yapılanmada iki milyon civarında işçi işinden oldu. Kapasite fazlası fiyatları düşürüp talebi canlandırırın ama işçi atıp maliyeti düşürerek kârı garantilemek de var. Sermaye mantığı böyle çalışıyor.

Benzer biçimde, teknolojik olanakların artması ve sermayenin organik bileşiminin büyümesiyle verimlilik artıyor. Talep aynı şekilde artmazsa (pazarın büyümemesi veya kızışan rekabet nedeniyle) işgücü fazlası ortaya çıkıyor. Bu yılın Mart ayında suya düşen Deutsche Bank-Dresdner Bank evliliği görüşmeleri sırasında Alman HBV sendikası, birleşmeyle hedeflenen tasarrufların yarısının personel masraflarına dayandığını, duyurulan 3 milyar mark tasarrufun 21000 çalışanın işsiz kalması demek olacağını bildirmişti. 1998'de yılda 2,5 milyar dolar tasarruf hedefleyen Exxon-Mobil evliliğinde çalışanların %13'ünün, yani 16000 çalışanın 2002 sonuna kadar işten çıkarılacağı duyuruldu. Görünen o ki, Citigroup'ta sözü edilen 1 milyar dolarlık tasarrufu asıl sağlayan, 10400 çalışanın işten atılması olacak... Örnekler daha da uzatılabilir, VEW-RWE'de 12500, BP-Amoco'da 2000 işçi, Volvo'da 27000 beyaz yakalıdan 4000'i vb. vb.

İşsizlikten başka sakıncaları da var birleşmelerin: Sermayenin yoğunlaşmasının getirdiği tekelleşme kuramsal olarak rekabeti tamamen ortadan kaldırmıyor (pazarın sınırları sabit kalmıyor, başka sektörlerle rekabet sürüyor). Ancak gerçekleştiği sektörde kalitenin düşmesi, gelişmelerin ve buluşların azalması ve fiyatların yükselmesi sonucu doğuyor. Sermaye basını da itiraf ediyor bunu: Ekim 1999'da Business Week,

yoğunlaşma sonucu bakır endüstrisinde fiyatların dört ayda %20 arttığını yazıyor. Ayrıca tekelci tüketiciler kadar, kendi tedarikçilerini de baskı altına alıyor. ABD'de tarım sektöründe, Cargill, 1999 Temmuzunda Continental Grain'i alıp tahıl ihraç pazarının üçte birini ele geçirdi, bağımsız çiftçiler üzerinde baskıyı arttırdı.

Öte yandan gerek medya sektöründe ki birleşmeler, gerekse AOL-Time Warner gibi içerik (film, TV dizileri, haber, vb.) üreten ve ileten (internet veya başka iletişim teknolojileriyle ses, görüntü ve veri) şirketlerin evlilikleri sermaye tercihlerinden bağımsız, sanstüresiz üretim ve yayını engelliyor.

Türkiye gibi çevre ülkeler için ek sakıncalar da söz konusu: Gelişmiş ülkelerin sermayesiyle yapılan işbirlikleri ve satışlar, KİT'lerin özelleştirmesinde mevcut varlıkların elden çıkarılmasıyla gelen paradan fazla ülkeden çıkış olması, yerel araştırma-geliştirme kapasitesinin yok edilmesi veya merkeze çekilmesi, ithalata bağımlılığın artması (örneğin Brezilya'da otomotiv şirketlerinin alımıyla ArGe'nin küçültülmesi ve yerel yan sanayinin darbe yemesi).

Ama hepsinden önemlisi şu: Sermaye şimdiye kadar görülmedik düzeyde merkezileşmekte ve bunu uluslararası düzeyde pekiştirmekte. 1995'de 200 dev çok uluslu şirketin satışları dünya GSMH'sının %28'ini buldu. Bu şirketlerin ekonomik gücü artık pek çok ülkenin gücünün çok ötesinde (Ör. son "Fortune 500" sıralamasının birincisi ABD'li General Motors'un 176,6 milyar dolarlık 1999 satışı, Türkiye'nin aynı yılki GSMH'sının pek az altında). Elbette bu ekonomik avantajın ötesinde ulusal ve uluslararası planda büyük bir siyasal gücü de beraberinde getiriyor. Bu şirketlerde yoğunlaşan ve merkezileşen sermaye, IMF, Dünya Bankası, Davos toplantılarıyla hem dünya genelinde, hem de ülkeler düzeyinde siyasal ve ekonomik politikaları belirliyor.

Ancak merkezileşen sermaye bir yandan da en kârlı koşullara yönelerek, gelişkin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak dünya çapında organize olan⁴, planlar yapan, uygulayan karmaşık bir üretim ve lojistiği gerçekleştiriyor. Sermaye dolaşımı ve yapılanması engel tanımazken emeği ulusal sınırlar ve geri yapılar içinde tutmaya çalışıyor.

TÜRKİYE'DE BÜYÜK ŞİRKET BİRLEŞMELERİ OLUR MU?

Son olarak Türkiye'ye birleşme olgusunun yansımalarına gelirsek: Bu yılın Mart ayında Türkiye sermayesi de heveslendi, 17 yabancı şirketle ortak Sabancı, Koç ve Doğuş gruplarına çağrıda bulunarak, "Aman bu birleşme işinde geç kaldık, beceremezsek çığın altında kalırız", dedi. Şimdiye dek altındaki Çapa-

noğlunu açıkladığımız gerekçelerle, "verimlilik, ciro artışı, tasarruf, dünya pazarlarında yer kapma vb."den söz açtı. TUSİAD ve diğer iş çevreleri de toplantılarda konuyu ısıtmaya başladı. Her zaman olduğu gibi "devlet baba"dan yardım istendi, mevzuattan, vergiden yakınıldı, teşvik dilenildi. Kimi zaman şık kumarhaneleri andıran İstanbul borsasının küçüklüğünden dert yanıldı, SPK eski başkanı "sermaye piyasaları çok küçük, ne özelleştirmeye ne birleşmelere hayır yok" dedi.. Kimisi de "iş pazar zaten küçük, birleşme hangi pazar payını kontrol için olacak?" diye bölgesel hırsları alevlendirdi.

Özetle, Türkiye'deki büyük birleşmeleri körükleyecek olgu, büyük kârlar vadeden KİT'lerin özelleştirilmesinde yerel sermayenin kaynak sıkıntısıyla yapacağı işbirliklerinin daha ileri boyutlara varması, telekomünikasyon, enerji ve finans gibi sektörlerde deregülasyonun hız kazanması, AB'ye üyelik sürecinin gelişmesi ve piyasaların entegrasyonunun artması olabilir. Çalışanlar o nedenle, hem işten çıkarmalara ve kamu varlıklarının özelleştirme yoluyla ulusal veya uluslararası sermayeye satılmasına karşı güncel mücadeleyi sürdürmeli, hem de birleşmelerin sermayenin mevcut siyasal, toplumsal ve ekonomik hegemonyasını daha da pekiştirmesine ve ağırlaştırmasına karşı çıkmalıdır.

1 OECD ortalamasında yüksek enflasyonlu ülkeler (Türkiye, Meksika, Polonya vb.) hesaba katılmadı.

2 Büyük işten çıkarmalarıyla ünlü ABD'li General Electric'in yöneticisi Jack Welch'e, yalnızca canlı dokulara zarar veren nötron bombasına atfen takılan ad. 1990'ların başında şirketler "ana işlerine" dönmek için ya alım-satımlara, ya da koşulları çalışanlar için ağırlaştıran taşeronlaştırmaya -"outsourcing"-başvurmuşlardı, hala da bu yoldalar.

3 Dünya geneline bakınca, sınır-ötesi şirket birleşmelerinin, "küreselleşme"nin önemli bir kanıtı olarak gösterilen ve hızla artarak (1998 %40, 1999 %25) 1999'da 827 milyar dolara ulaşan ülkelere doğrudan yatırımların önemli bir parçası (yalnız çoğunluk alanlar 1998'de %62) olduğu görülüyor. Bu arada birleşmelerde yaşanan hegemonya mücadelesi gözden kaçmıyor: İngiliz Vodafone'un Alman Mannesmann'ı yutmasına Alman hükümeti açıkça tavır aldı. Sınır-ötesi olmamasına rağmen rekabeti engelliyor diye Avrupa Komisyonu bir çok birleşmede (Boeing-McDonnell Douglas, AOL-Time Warner, MCI-Worldcom) zorluk çıkardı.

4 Uluslararası faaliyet gösteren 40000 şirketin çeşitli ülkelere 250000 civarında şubesi, yerel şirketi var. Bu geniş yapının kendi içinde yaptığı alım-satımlar, dünya ticaretinin üçte birini buluyor.

Düzeltilme: İlk yazıda Türkiye GSMH'sı 300 milyar dolar olarak verilmiştir. Doğrusu 200 milyar dolar civarındadır (1999'da güncel fiyat ve döviz kurlarıyla 184,7 milyar dolar).

Daha iyi bir hayat için mücadele

Bu oyun bozulabilir ve bozulmalı. Başka bir senaryo yazılabilir ve yazılmalı. Daha iyi bir hayat mümkündür ve gerçekleşebilir.

Alinteriyle yaşayan emekçiler bugünkü hayatlarından memnun değil. Gelecek günler, yani yaşlılık günleri ve çocuklarının geleceği bu memnuniyetsizliği katmerlendirecek bir endişenin tohumlarını büyütüyor bugün çalışan kuşakların yüreğinde. Türkiye'ye özgü olmayan bu memnuniyetsizliğin kaynağında, sermayenin egemenliğini hayatın her alanına yayan kapitalizmin küresel egemenliği yatıyor.

Memnuniyetsizlik tarih boyunca daha iyi bir hayat için mücadelenin nesnel toprağını beslemiştir. Üretikçe yoksullaşan, açlık sınırında dolaşan ve üretiminin sonuçlarını denetleyemeyen emekçinin ailesiyle, mahallesiyile, giderek mensup olduğunun bilincine vardığı sınıfiyla ve bu sınıfın ekonomik-demokratik mücadele aracı sendikalarıyla, politik temsilini üstlenen bağımsız siyasal partisiyle toplumsal arenada boy göstermesinin kaçınılmaz olduğu varsayılabilir.

Hayatın gerçek akışı bu varsayımdan sapabiliyor ve bugün Türkiye'de olduğu gibi memnuniyetsizler, güçlerinin farkında olmaksızın boyun eğip susmayı sür-

dürebiliyor. Kendi çabalarının daha iyi bir hayatın mümkün olduğuna ilişkin inancı sarsan yetersizliği ve sınırlılığı kadar, karşıt güçlerin bu inancın altını oymaya çalışan mistifikasyon çabalarının ve yalın şiddetinin de memnuniyetsiz emekçilerin boyun eğmesini ve susmasını sağladığı besbelli. Sendikaların etkisizliğinin, işçileri temsil yeteneğinde bağımsız bir siyasal parti oluşturma girişimlerinin güdük ve bölünmüş çabalardan öteye gidememesinin, işçi kitlelerinin suskun boyun eğiyor gözükmemesinin daha iyi bir hayat özlemini boşa çıkarttığı anlaşılıyor.

Bu oyun bozulabilir ve bozulmalı.

Başka bir senaryo yazılabilir ve yazılmalı.

Daha iyi bir hayat mümkündür ve gerçekleşebilir. Bunun yolu, kendi çabalarımızın yetersizliğini ve sınırlılığını her seferinde daha fazla aşmak üzere seferber olmak. Memnuniyetsiz emekçilerin kendi adımlarını bön bir hayranlıkla beğenmeden eleştirebildikleri ama yapıları bozmadan taş üstüne taş koymayı da beceribildikleri bir devrimci gelenek yaratmaya yönelmeleri gerekiyor.

EMEĞİN GÜÇ KAYNAKLARI

İşçi sınıfının güç kaynaklarının başında üretim sürecinin asli unsuru olması yatıyor. Emek olmadığı zaman üretimin durması mukadder. Yaratılan katma değeri emeğin yarattığı biliniyor. Sermaye sahipleri olmasa da üretim devam edebiliyor, ama emek olmadan üretim mümkün değil.

İşçi sınıfı en az iki yüz yıldır, grev ve sendikal mücadele üzerinden bu gücünü kullanıyor. 20. Yüzyıl boyunca bu güç kaynağı, ekonomik olduğu kadar siyasal mücadelenin de aracı olabildi.

İşçi sınıfının bir başka güç kaynağı, işçilerin çalışma, yaşama ve eylemlerinin toplumsallaşmış üretimin her şubesine yaygınlaşan bir kolektif faaliyet zeminine dayanmasında gizli. Böylece işçiler kendiliğinden takım çalışmasına, ortak amaç için işbirliğine, örgütlenmeye ve dayanışmaya yatkın olabiliyor. Birbirleriyle doğrudan ilişkisi olmayan sektörlerde çalışanların, hatta aynı işyerinde olup birbirini tanımayan işçilerin birleşmesinin maddi temelleri, ayrı sektörlerdeki patronlarının birleşmesinden çok farklı nitelikte ve işçiler o maddi temeller nedeniyle kolektivizmin, örgütlenmenin ve dayanışmanın dilini konuşarak amaçlarına ulaşabiliyor.

İşçi sınıfının bir başka güç kaynağı, toplumsal ve siyasal çoğunluğu temsil etmesi ve bunu meşruiyetini alınterinin kutsallığına dair binlerce yıllık inanç geleneğinin payandasına yaslayabilmesinde saklı. Böylece demokratizm ve etik üstünlük emeğin mücadele araçları haline gelebilme şansı kazanıyor.

EMEĞİN GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN KAYNAKLARI

Emekçilerin güçsüzlüğünün sebepleri gücünün sebepleri kadar önemli ve ağırlıklı. Bunların başında herhalde sermaye sahiplerini temsil eden devletin baskı ve şiddet tekelini elinde tutması geliyor. Polisin açıkça şiddete başvurusunun yanısıra daha örtülü ama belki de daha etkili baskı ve şiddet biçimleri bugün yürürlükte. İşten atma ve işsiz bırakma, işçinin gelecekteki gelirine el koyan borçlandırma yöntemleri dahil çeşitli biçimlerde uygulanabilen rafine *şiddet*, güvencesiz işçilerin kendilerini güçsüz hissetmelerini ve boyun eğmelerini kolaylaştırıyor. Bu yalnız bizde değil, "yeni" kapitalizmin egemen olduğu her yerde, giderek küresel boyutta böyle.

İşçinin evine, sokağına, cep telefonuna bile soku- larak serbest zamanlarını bile aralıksız işgal eden modern medyanın bilinç kuşatması, bir mistifikasyon ve dezenformasyon aracı olarak çalışanları bölüyor, felcediyor, harekete geçmelerini engelliyor, onları yanlış hedeflere yönlendiriyor.

Sermayenin senek ve hareketli bir özellik kazandığı, çokuluslu şirketlerin her türlü yasal denetimleri ve kuralları boşa çıkartacak ölçüde güçlendiği, toplumsal hayatın her alanının kapitalizmin sömürüsüne açılması sonucunda klasik sendikal mücadele ile kazanılan hakların bile kapitalist özel mülkiyetin denetimi altına girdiği koşullarda işçilerin işyeri-işkolu düzeyinde giriştiği sendikal mücadelenin gücü sınırlanıyor. Hü-

kümetlerin bütçe politikaları yoluyla gelir dağılımını yeniden düzenleyebilme olanağı da işyeri- işkolu sendikacılığını sınırlayan bir etken.

Emekçinin mahrumiyetlerle dolu yaşamının ona çocukluğundan başlayarak bilgi, beceri ve yetenekleri bakımından sınırlı bir gelişme şansı vermesi, tek tek emekçilerin davranışlarının veya kolektif emekçi eyleminin biçim ve amaçları bakımından sınırlılığını ve yetersizliğini açıklayabilir.

NE YAPMALI ?

Daha iyi bir hayat için mücadele, sonuç itibarıyla bir güçler mücadelesidir. Bütün güç mücadeleleri gibi başarısı, hazırlık, bilimsel analiz, planlama, program ve hedef belirleme gibi ön koşulları layıkıyla yerine getirmeye bağlıdır. Güç kaynaklarını en üst düzeyde seferber ederek değerlendirmek, güçsüzlüklerini telafi edecek önlemler almak, mücadele hedeflerini ve programını belirlemek, bu hedeflere yönelik en uygun stratejiyi kararlaştırmak, mücadele güzergahını planlamak, nihayet, her aşamada hepsini yeniden gözden geçirerek gerektiğinde düzeltmelere başvurmak emek mücadelesinin değişik yerlerinde saf tutmuş sendikal ve politik aktivistlerin kaçınılmaz yükümlülükleridir.

Sendikal birlik

Güçsüzlüklerin telafisi için yapılması gerekenlerden başlayalım. Polisin en ufak barışçı gösterileri bile zor kullanarak dağıtma geleneğine karşı meşru sivil itaatsizlik yöntemlerini bilmek ve uygulamak bakımından özellikle Türkiye sendikal hareketi daha militan ve kararlı olmak zorundadır. 12 Eylül öncesi provokasyonların korkusunun toplumsal bellekte hala yer tutmasından da beslenen belli bir çekingenliğin yanı sıra, sendikalarda çalışan sınıf-bilinçli, militan ve önderlik vasıfları gelişkin aktivistlerin sayıca azlığı da sendikal hareketin gelişmemesinde önemli bir etken- dir. 12 Eylül öncesi kuşaktan yetişmiş militan sendikalı işçilerin yeri, 12 Eylül sonrası örgütsüzlük yıllarında yeni yetişen gençlerle doldurulamamıştır. Mevcut potansiyel ise farklı konfederasyonlara bölünmüş sendikal örgütlülük içinde dağılmış ve birbirini etkileyemez haldedir. Bu koşullarda, mevcut sendikal öbeklerdeki potansiyelin tek bir konfederasyon çerçevesinde birleştirilmesi görüşüne ağırlık ve bu yönde çabalara ivme kazandırılmalı, birleşik sendikal çatı altında devrimci işçilerin birleşik koordinasyon hareketi üzerinden çalışılacağı uzun bir hazırlık dönemi öngörülmelidir. Nisbeten daha aktif ve gelişmeye açık alanlarda (genç işçiler, emekliler, KESK üyesi memurlar) öne çıkan aktivistlerin girişkenliği teşvik edilmeli, örgütlenmeli ve işçi hareketinin ana akıntısı ile birleştirilmelidir. Bunların yanısıra, öğrenci gençliğin içinden öne çıkan aktivistlerin üniversite ortamına hapsolmadan işçi sınıfına yönelmesi gereği savunulmalıdır.

İşten atma gibi baskı yöntemlerine ve bankalara ve özel tasarruf sandıklarına borçlandırma gibi daha rafine yöntemlere karşı da önlemler alınmalıdır. Sendi-

kal faaliyet nedeniyle işsiz kalma tehdidine karşı sendikalar bünyesinde ve bazan özerk fonlara yaslanan dayanışma ağları oluşturulmalıdır. Kredi kartı kullanımı, bankalardan kredi kullanma, özel tasarruf sandıklarına kesinti gibi işçilerin elini kolunu bağlayan zincirlerin kırılabilmesi için bu uygulamalara karşı kampanyalar öngörülmesi, bunlara örgütlü işçi katılımı teşvik edilmelidir. Bu tür kampanyaların başarısı işçilerin burjuvazinin ideolojik ve ekonomik hegemonyasından kurtulmalarına da hizmet edecektir. Mevcut sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı güvencele sahip çıkılması, bunun için mücadele seferberliği, çalışanların bağımsız hareketlenme olanaklarını artıracak, sosyal güvencesizliğin mücadeleden caydırıcı etkisini önleyecektir.

Bağımsız medya

Büyük sermayenin ve devletin hegemonyasındaki medyanın mistifikasyon ve dezenformasyon silahına karşı mücadelenin önemi de gözardı edilmemelidir. Bu mücadelenin iki boyutu vardır: Birinci boyut, emeğin kendi kürstülerinin, profesyonel yayın organlarının, gazete, dergi, haber ajansı, tanıtım kuruluşları, radyo ve TV'lerinin büyük sermaye medyasıyla başedebilecek güçte kurulması, yani alternatif medya kurumlarının oluşturulmasıdır. Bu çapta bir örgütlenme emeğin bütün güçlerini birleştiren bir çalışmayı öngörür. Sendikalar, sosyalist partiler, demokratik kitle örgütleri ve aydınlar böyle bir çalışma için birleştirilmeli, mevcut olanaklar ve bugüne kadar yaratılmış olumlu örnekler biraraya getirilmelidir. Bu alanda sonuç alıcı çalışmalara elverir potansiyel sınıf hareketimizde mevcuttur. İkinci boyut ise, büyük sermaye medyasının bilinç kuşatmasının içerden kırılabilmesidir. Bu amaçla, medya kuruluşlarında sendikal örgütlenmenin sağlanması için bütün emek güçlerinin ortak çabasıyla kampanya açılmalıdır.

Yeni sendikal örgütlenme ve eylem biçimleri

Daha iyi bir hayat için mücadelenin klasik işyeri-ışkolu sendikalizminin kalıplarına sığmadığı günümüzde, toplumsal hayatın yeniden örgütlenmesi ihtiyacından beslenen yeni türde bir sendikal faaliyet alanı açılmaktadır. Hayatın her alanını acımasız, adaletsiz ve sömürücü bir kuşatma altına alan günümüz kapitalizmi, böylece kendi eliyle, hayallerini ve umutlarını çalarak mahrumiyet içinde bir yaşama kıştırdığı emekçileri toplumsal hayatın her alanını yeniden örgütlemeye yönelik topyekun bir sendikal mücadeleye yöneltmektedir. İşyeri veya ışkolu düzeyinde kazanılan hakların hükümetlerin bütçe politikaları veya özelleştirilmiş eğitim, sağlık hizmeti, elektrik dağıtımı gibi dolayimler üzerinden buharlaşabildiği günümüz kapitalizmi, ihtiyacı olanlara eşit, bedelsiz toplumsal hizmetlerin ve hakların temin edilmesini bir sendikal mücadele konusu haline getirmiştir. 20. Yüzyılın son çeyreği, önde gelen bütün kapitalist ülkelerde belirginleşen bu nesnel ortamda, toplumsal hayatı somut sorunlar etrafında yeniden örgütlemeyi amaçlayan "girişimlerin", örgütlenmelerin pıtrak gibi boy vermesine tanık olmuştur. "Toplumsal hareket sendikacılığı" diye adlandırabileceğimiz bu yönelim, klasik sendikal hareketin yetişemediği bu yeni alanı

doldurmaya çalışırken, yeni türde bir emekçi örgütlenmesini doğurmaktadır. Yanmayan sokak lambalarına veya sabit ücret uygulamasına karşı özel elektrik dağıtım şirketlerine karşı başlayan hareketlilikler, kentsel yerleşim alanlarında yeşil alan, yaya bölgesi gibi kamusal alanların genişletilmesi taleplerini savunan girişimler, Akkuyu'da nükleer santrale, Bergama'da arsenik kullanan altın işletmecilerine karşı gelişen ekolojist örgütlenmeler, emekçilerin on yıllardır yaşadıkları mahallelerden uzaklaştırılmasına karşı "barınma hakkı" talebiyle gelişen mahalle girişimleri, tüketici boykotları, hasta hakları temelinde örgütlenen ve sosyal güvenlik kuruluşlarından yeterli dializ olanağı, şeker ölçme aleti gibi haklarını talep eden hasta grupları, sigortasızlar ve işsizler sendikaları emekliler sendikası toplumsal hareket sendikacılığının örnekleri olarak düşünülebilir. Geleneksel sendikal örgütlenmelerin yer yer, çekingen ve yetersiz ölçülerde de olsa, toplumsal hareket sendikacılığı eylemleriyle yanyana geldiği, güçlerini birleştirdiği gözlemlenmektedir. Komünistler, toplumsal hareket sendikacılığının gelişmesi ve sendikal vasıflarının belirginleşmesi için çalışmalı, kendi aralarındaki işbirliği ve koordinasyonun güçlenmesini desteklemeli, geleneksel işçi sendikaları ile güçbirliği yapmaları ve uzun erimde beraber örgütlenmeleri perspektifiyle davranmalıdır. Geleneksel sendikal hareketin örgütlenmesine toplumsal hareket sendikacılığının önemli bir katkı getireceği göz önüne alınmalıdır.

POLİTİK MÜCADELENİN BELİRLEYİCİLİĞİ

Sendikal harekette gözlenen bir diğer yeni yönelim, sendikaların işyeri ve ışkolu, hatta ulusal çapta yürüttükleri örgütlenme ve mücadelenin kalıplarının sınıf mücadelesinin bugünkü dinamiklerine dar gelmesinden hareketle, bir yandan ulusötesi örgütlenme ve eylemlere yönelmeleri, bir yandan da sendikal mücadeleyi geleneksel toplu sözleşme görüşmelerinin ötesinde politik mücadeleye yöneltmek zorunluluğunu görmeleri ve yaşamalarıdır. Türkiye'de henüz oldukça yavaş ilerleyen bu sürecin hızlandırılması ve desteklenmesi, sendikal alanda çalışan aktivistlerin önemli görevleri arasında sayılmalıdır.

Emekçilerin bireysel ve toplumsal bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesi, sendikaların gündemine giren önemli bir başka konudur. DİSK'te tartışılan ancak henüz uygulaması yaygınlaşmamış "işçi evleri" projesi bu çerçevede ele alınıp desteklenmelidir. Emekçilerin insani niteliklerinin geliştirilmesi, kadın ve genç işçilerin, işçi çocuklarının akşam ve yaz okullarında eğitilmesine öncelik verilerek yürütülmelidir.

İşçi sınıfı gücünü üretim sürecindeki yerinden, emeğin üretkenliğinden alıyor. Birleşmiş ve örgütlenmiş bir işçi sınıfının bu potansiyel gücü sonuç alıcı bir hareketlenmeye dönüştüreceği bilinci, her günkü çalışmada gözetilmeli ve korunmalıdır. Daha iyi bir hayatı kazanmanın yolu çalışanların kolektif eylemiyle döşenir. Bunu hepimiz biliyoruz. Bilmek yetmiyor. Gereğini yerine getirmek gerekiyor.

Daha iyi bir hayatın siyasal-ekonomik-toplumsal unsurlarını gelecek sayıda ele alacağız.

Güney Afrika Komünist Partisinin Uluslararası Sol Platform Önerileri

Kapitalist barbarlığa karşı mücadele eden güçlerin birçoğu kendilerini sosyalist saymayabilir, ama GAKP olarak hepimizin temelde aynı siperde mevzilendiğine inanıyoruz.

GİRİŞ

1 Yüzyılın başı tüm dünyada sol güçler için çok önemli bir momente işaret ediyor. 1990'lar başladığından çok farklı bitti. On yıl boyunca, Berlin Duvarının yıkılışı ve eski Sovyetler Birliğinin çöküşünün neden olduğu kapitalist zafer kutlamalarıyla dolu bir uçtan Dünya Ticaret Örgütü'nün Seattle toplantısına geldik.

2 Kapitalizm uluslararası planda, kıtamızda ve ülkemizde açık farkla egemen sistem olarak kalırken, çözül-meyen hakimiyeti giderek daha fazla muhalefetle karşılaşıyor. Bu, çevrenin kâr amacıyla mahvından ve yaşamı-mızın her alanını saran kumarcı "ser-best piyasa" değerlerinden derin kay-gı duyanların muhalefeti... Bu, geçen on yılda, yeni globalizasyonun "ser-best yolu"nun vaatlerin aksine, seksen ülkenin 1990'ların başına göre yok-sullaşmasıyla tehlike çanları çalan Güneydeki demokratik hükümetlerin giderek yükselen muhalefeti... Ve bu, artık iyi bir işe sahip olma umudunu yitiren dünya üzerindeki milyonların muhalefeti... Bizler için yüzyılın ve bu on yılının sonundaki en önemli ders, kapitalizmin dünyadaki milyon-larca sıradan insanın en temel ihtiyaç-larını bile karşılamaktan aciz olması. Aksine tüm göstergeler kapitalist glo-balleşmenin derinleşmesiyle yoksulluk ve hastalıkların arttığına işaret ediyor.

3 Kapitalist barbarlığa karşı müca-dele eden bu güçlerin birçoğu ken-dilerini sosyalist olarak görmeyebilir, ama GAKP olarak hepimizin temelde aynı siperde mevzilendiğine inanıyo-ruz. Gelen yüzyılın, insan eşitliği, öz-gürlük, dayanışma, toplumsal ilerleme, barış ve ekonomik adalet gibi temel değerlere içtenlikle sarılan tüm güçler ve bireyler arasında çok daha fazla ahlaki ve siyasi birliğe şahit olacağı-na kuşumuz yok.

4 Yeni onyılin ve yüzyılın şafağın-daki bu tarihi anı, cinse ve ırka

dayalı eşitsizliklerin kaldırılmasını da katarak bu mücadeleleri ileri götüren bir fırsat olarak değerlendirmeliyiz. Özellikle kıtamızda yoksulluğun kökünün kazanması mücadelesini ele al-malıyız ki bu Yüzyıl gerçekten Afri-kalı emekçi ve yoksulların Yüzyılı, sosyalizmin Yüzyılı olsun.

5 Bu Binyılı, Sovyetler Birliğinin çöküşünden sonra yaşanan on yıl-lık belirsizliğin ardından sol güçlerde-ki canlanışın yeni işaretleriyle kapat-ıyoruz. Dünyada giderek yükselen ve kendini duyurmaya başlayan bir ses, kapitalizmin bu yüzyılın en büyük ha-tası olmayı sürdürdüğünü söylüyor. Bu anlamda iddia ediyoruz ki, gele-cek sosyalizmdir.

6 Tüm bunların ışığında GAKP kuv-vetle inanmaktadır ki, uluslararası sosyalist ve ilerici halk hareketlerini bekleyen en önemli altı sorun şunlar-dır:

Yoksulluğun kökünün kazanması;

Kitle tabanlı ve halkın yönettiği demokrasiler;

Gelişmekte olan ülkelere ucuz ilaç-lar, özellikle HIV/AIDS ilaçları için ve HIV/AIDS salgınına karşı daha geniş mücadele;

Dünya çapındaki siyasi ve ekono-mik kurumların gelişmekte olan ül-kelerin gereksinim ve çıkarla-rına yönelmesini sağlayacak dönü-şümler;

Üçüncü Dünya Borç Dönüşümü-nün iptali.

YOKSULLUĞUN KÖKÜNÜN KA-ZINMASI

1. ILO'nun Haziran 2000'de yayınladı-ğı bir rapora göre (Uluslararası Çalışma Örgütü Dünya Çalışma Rapo-ru- Değişen Dünyada Gelir Güvence-si ve Sosyal Güvenlik) globalizasyon, gelişmekte olan ülkeler halkı için iş kaybına ve yoksulluğa yol açtı. Rapo-r şunları da belirtiyor:

Altı milyarlık dünya nüfusunun dörtte biri günde 1 dolardan az pa-rayla yaşıyor.

Geçtiğimiz beş yılda dünyanın yoksulları 200 milyon arttı.

Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun üçte birine yakını içme suyuna eri-şemiyor.

Sahra'nın altında kalan Afrika ile Asya nüfusunun %40'ından fazlası yoksulluk içinde yaşıyor ve bu oran artıyor.

Dünyanın 150 milyon işsizinden en fazla dörtte biri bir çeşit işsizlik parası alıyor.

2. Başka bir deyişle, dünyada yok-sulluk gittikçe büyüyor, zengin ile yoksul arasındaki uçurum derinleşiyor, ve Kuzey ile Güneyin arası o kadar açıldı ki, artık gerçekten bir insanlık krizinden söz edilebilir. Kapitalizm insanlığın karşıındaki sorunlara çö-züm değildir.

KİTLE TABANLI, HALKIN YÖ-NETTİĞİ DEMOKRASİLER

1. Ulus-devleti zorlayan bir çok ger-çeklik var. Bunların arasında uluslara-rası ticaretin boyutu ve hızı, global yapıların ortaya çıkışı, bölgesel ekono-mik güç blokları ile yerel güç ilişki-lerinin yeniden düzenlenmesi sayılabi-lir. Ulus-devletlerin egemenlik kapas-i-tesi hakim neo-liberal ideoloji tarafın-dan da zorlanıyor. Ne var ki, ulus-devletlerin hala güçlü aktörler olarak kaldığını anlamak önem taşıyor. Neo-liberalizm ulus-devleti, topluma kemer sıkma önlemlerini dayatacak ve kaçıl-mamaz olarak bunları izleyecek top-lumsal ayaklanmaları bastırmaya muk-tedir, "az ama öz" bir aygıtı çevirme-ye çalışıyor.

2. Dünyanın yoksul ve emekçi hal-kının çıkarları yönünde ilerlemede kritik mesele, halk güçlerinin etkin olacağı ve toplumu yönlendireceği güçlü ulusal demokratik gelişmeci

devletlerin gelişmekte olan ülkelerde kurulmasıdır. Temsile dayalı demokrasi, halkın doğrudan ve katılımcı demokrasisinin çeşitli biçimleriyle tamamlanmalıdır. Ulusal demokratik gelişmeci devletler demokratik, ekonomik ve toplumsal hedeflerin aktif katalizörleri ve ana stratejik koordinatörleri olmalıdır. Ama bu gelişmeci rolü yerine getiren aynı devletleri dönüştürmek ve güç vermek için aktif toplumlara da ihtiyacımız var. Toplumu dönüştürmek için güçlü ulusal demokratik devletlere, devleti dönüştürmek için de topluma ihtiyaç olacaktır.

3. Burada yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak için başlıca araç olacak kamu sektörünü savunmak ve genişletmek merkezi önemdedir. Ekonomilerin özelleştirilmesi ve liberalizasyonu sadece dünya çapında işsizlik ve yoksulluğu ağırlaştırmaya hizmet etmektedir. Demek ki, kamu kontrolündeki kaynakların korunması ve geliştirilmesi için mücadele bugünkü uluslararası dayanışmada kilit sol platformlardan biridir. Emekçilerin ve yoksulların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını global kumarhane ekonomisinin dalgalanmalarına bırakamayız.

4. Güçlü, demokratik ve kitle tabanlı ulusal demokratik devletler halkın gücünü inşaada ve sosyalizme nihai geçişte önem taşımaktadır.

GELECEKTE OLAN ÜLKELERE UCUZ İLAÇLAR, ÖZELLİKLE HIV/AIDS İLAÇLARI İÇİN VE HIV/AIDS SALGININA KARŞI DAHA GENİŞ MÜCADELE

1. Bir çok tedavi edilebilen ve önlenemeyen hastalık (sıtma, tüberküloz, ishal, çocuk felci, vb.) dünyada milyonlarca insanın erken ölümüne yol açtı. Yalnız AIDS'ten 10 milyon üzerinde insan ölmekte.

2. Gelişmekte olan ülke yurttaşlarının yaşamlarını kurtarma ve iyileştirmede belirleyici olan, tedaviye erişimdir. Yoksul ülkelerde halk, fiyatları yüzünden hayat kurtaran ilaçlara erişememektedir. Halkın ucuz ilaçlara erişimini kâr ya da fikri mülkiyet haklarını korumak amacıyla engellenmenin soykırımdan farkı yoktur.

3. Herkesin, sağlık hizmetleri, iş, eğitim, temiz su, vitamin ve mineral içeren uygun beslenme ve konuta ek

olarak tedaviye erişme hakkı da olmalıdır.

4. Dünyanın en kötü etkilenen ülkelerinde AIDS ve diğer hastalıklar eşitsizliği ve yoksulluğu büyük ölçüde arttıracak, zengin ve yoksul ülkeler, erkek ve kadın, zengin ve yoksul arasındaki farkı büyütecektir. Tedaviye erişim, herkes için toplumsal ve ekonomik gelişmeyi desteklemede belirleyici önemdedir.

5. Tıbbi araştırmaların çoğu sanayileşmiş zengin ülkelere odaklanmış. Dünyadaki çocuk ve kadınların tıbbi ihtiyaçları çoğunlukla dikkate alınmamaktadır. Afrika, Ortadoğu, Asya ve Pasifik, Latin Amerika ve Karaipler'in tedavi ve bakım ihtiyaçları ihmal edilmiştir. Önlemede, tedavide, bakım ve destekde araştırma öncelikleri en ağır yükü taşıyanların gereksinimlerini yansıtmalıdır.

MARKSİST-LENİNİST YENİLENME

1. Yukarıdakiler geniş, eyleme dayalı sol bir platformu temsil ederken, GAKP, Marksist-Leninist bir parti olarak açık bir Marksist-Leninist sosyalist yenilenmeyi de vurgulamaktadır. Marksizm-Leninizm adına yapılan aşırılık ve dogmalardan koparak, dinamik ve eleştirel biçimde Marksizm-Leninizme dönmeliyiz, onun yöntemi, analizi ve devrimci ruhu üzerinde çalışmalı, öğrenmeli ve onu geliştirmeli, zengin teorik mirasımızın özünü ve doğruluğunu pekiştirmeliyiz. Bu aynı zamanda son 150 yıllık deneyim ve dersler ışığında kendimizi değerlendirmek demektir.

ULUSLARARASI EYLEM

1. Değişim ve gelişim acildir, sıradan işler gibi ele alınamaz. Bu, dünyanın sol güçlerinin geçmişteki çabalarını, emekçilerin ve yoksulların kapitalizme, onun ulusal ve global biçimine, başlıca Kuzey-Güney servet farkına karşı seferber edilmesini yeniden gündeme getirmektedir.

2. Gerçek ve somut bir enternasyonalizm istiyoruz. Dolayısıyla bunun anahtarı ortak eylemdir. İşçilerin ve mazlumların uluslararası işbirliği, adım adım ve demokratik bir şekilde ortak sosyalizm hedefimize doğru örülmelidir.

3. Bu nedenle dünyadaki sosyalist güçleri yukarıda belirtilen noktaların

somut ifadeleri olan şunları göz önüne almaya çağırıyoruz:

Nepal Komünist Partisi'nin ev sahibi olduğu ve Kasım 2000'de yapılması planlanan 21. Yüzyılda Sosyalizm Konferansını desteklemek;

ABD emperyalizmine karşı Küba'ya destek ve dayanışmayı sürdürmek, Kasım 2000'de yapılacak Küba Dünya Dayanışma Konferansı'nı desteklemek;

Her Dünya AIDS Gününi, ucuz ilaca erişim için büyüyen uluslararası kampanyayla bağlantılı olarak, ucuz ilaçlara erişim için bir uluslararası eylem günü haline getirmek;

Yoksullukla ilgilenen tüm güçlerin katılımıyla bölgesel ve uluslararası yoksulluk forumları oluşturmak;

Uluslararası Kadınlar Gününi cinsiyet ilişkilerinin dönüştürülmesi mücadelesi için kullanmak ve cinsî baskılar uygulayan ülke, kurum ve hükümetleri hedef almak;

IMF, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Ekonomik Forumu, Dünya Bankasının her toplantısını açık eylem ve propaganda için hedef almak;

Çok-uluslu şirketlerin çevreye ve gelişmekte olan ülkelere zararlı faaliyetlerini izlemek ve hedef almak;

Özelleştirmeyi izlemek, gözlemek, ona karşı çıkmak ve karşı-eylem yapmak.

ULUSLARARASI DAYANIŞMA VE SOSYALİST YENİLENMENİN İLKELERİ

1. Geçen Yüzyılın Komünist Enternasyonal deneyimleri ışığında uluslararası sosyalist çalışma ve birliğin "tek merkez" in sınırlarına hapsolmemesi önem taşımaktadır.

2. Günümüz sosyalist enternasyonalizmi komünist, sosyalist, işçi ve diğer sol parti ve hareketler arasında değişik ve farklı ilişkilere açık olmalıdır.

3. Günümüz sosyalist enternasyonalizmi partilerin birbirlerinin içişlerini karışmalarını engellemeli ve öngörülerde, strateji ve taktiklerde farklılıklar da olsa yapıcı ve nesnel bir mücadeleye dayanmalıdır.

4. Arzulanan yeni enternasyonalin ortaya çıkışı, gerçek durum, deneyimler ve yukarıdaki ilkeler temelinde zaman içinde evrilmelidir.

Putin'in saati

Türkiye için bir dönemin kapandığını gösteriyor

Putin'in elçisi Klebanov, Cumhurbaşkanını Ahmet Necdet Sezer'i ziyareti sırasında kendisine bir duvar saati armağan etmiş. Saatin bordo renkli ahşap malzemesi matruşkaların yapımında da kullanılıyormuş. Soğuk Savaş dönemi reflekslerini terk etmekte zorlanan ve uluslararası siyasetin sürekli değişen dengeleri karşısında bir türlü dümen tutturamayan Türkiye için çok anlamlı bir armağan. Hayal gücümüzü biraz zorlayarak, saatin dış politikada yeni bir konsept belirleme zamanının gelip geçmekte olduğunu, matruşka malzemesinin ise Rusya'nın sürprizlerle dolu tarihini simgesel olarak göstermek gibi bir amaç taşıdığını düşünebiliriz.

Yeni zamanlarda, Özal'ın "Adriyatik'ten Çin Denizi'ne kadar uzanan geniş Türk dünyası tasavvuruyla oyalanan ülkemiz, Ortadoğu ve Avrasya'da, Kafkaslar'da ve Balkanlar'da emperyalizmi andıran roller tasarlarken, Bakü-Ceyhan boru hattı projesinin suya düştüğüne ve ABD'nin Kuzey Irak'ta de facto bir Kürt devleti kurma girişimine tanık oldu; NATO'ya alternatif oluşturabilecek bir Avrupa güvenlik konsepti girişiminden dışlandığını gördü. Oysa bütün bunları hak etmemiştir. Atatürk'ün, Soğuk Savaş dünyasına da fevkalade uyan "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesini terk ederek, ordusunu Avrupa'nın ve medeni alemin güvenliği için sınır ötesi operasyonlara uygun yeni bir doktrinle teçhiz etmiş, kendi ekonomik çıkarlarına zarar vermeyi göze alarak Birleşmiş Milletler'in Irak ambargosunu desteklemiş, Irak'ın kendi topraklarındaki üslerden kalkan uçaklarla bombalanmasına izin vermiş, NATO'nun Yugoslavya operasyonuna bizzat katılmıştı.

Bütün bu çabaların tek bir ödülü oldu: ABD'nin baskı ve ısrarları sayesinde Türkiye, AB önünde beklemeye alındı. Buna karşılık ekonomi, basında zaman zaman "dünyâ-u umûmiye memurları" olarak anılan IMF uzmanlarına teslim edildi. Ne var ki çeşitli "tehdit değerlendirmeleri" nedeniyle askeriye'nin de yakın ilgi alanına giren dış politika, SSCB'nin çöküşüyle birlikte içine düştüğü boşluktan kurtulamadı.

Dış politikanın 1950'lerden beri Pentagon-Brüksel hattına göre ayarlanan saati, Duvar'ın yıkılışıyla bir-

likte meydana gelen bölgesel gelişmeler karşısında, bazen ileri gitmekte, bazen geri kalmakta, bazen de durmaktadır. Bu durum devletin çeşitli bölümleri, silahlı kuvvetler, dışişleri, içişleri, siyasal partiler vb. arasında zaman ayarı bozukluklarına yol açmaktadır. Putin'in iktidara gelişiyle birlikte saatin geçici olarak durduğunu söylemek pekâlâ mümkündür.

Putin'in Çarlara yaraşır bir törenle devlet başkanlığını devralmasıyla birlikte, Türkiye'nin bölgesel düzeyde emperyalist benzeri bir rol oynama hevesi geçersiz kalmıştır. Türk basınında, daha çok, Putin'in emperyal bir siyasetin başlangıcı olarak gerçekleştirdiği iç düzenlemelere yer verildi: 87 idari bölgenin başına KGB kökenli 7 valinin atanması; NTV stüdyoları basılarak alternatif iktidar odaklarına gözdağı verilmesi; Slav Birliği çağrısı, Türkmenistan'la doğalgaz anlaşması gibi.

Türkiye için asıl önemli olan, Rusya'nın salt ekonomik (petrol, doğal gaz, vb.) gibi görünen bir stratejiyi askeri bir stratejiyle birleştirmesidir. Rusya, Çarlığın ve SSCB'nin Ortadoğu'ya girişini sağlayan eski emperyal bölgelere hâkim olma çabasındadır. Kazakistan, Ermenistan, Kırgızistan, Belarus ve Tacikistan'la 1992'de imzalanan bölgesel güvenlik anlaşmaları yenilenmiştir. Ulaştırma Bakanı'nın Asya'dan sorumlu yardımcısı Aleksander Lugovetz, Hazar Havzası'nı Basra Körfezi'ne bağlayacak yeni bir Kuzey-Güney hattı üzerinde çalışmakta olduklarını bildirmiştir. Rusya, daha Güneye de el atarak, SSCB döneminin stratejik müttefiki (ya da askeri üssü) Yemen'e bir dışişleri heyeti göndermiş

ve Etyopya'ya askeri yardımda bulunmaya başlamıştır. Bilindiği gibi bu bölge, Kızıldeniz, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'na açılan stratejik bir noktadır. Bu arada Rusya, kendi arka bahçesinde, tıpkı ABD'nin Orta Amerika'da yaptığı gibi askeri harekâtlara girişebileceğini ilân etmiştir. Putin'in Çeçenistan'dan sorumlu yardımcısı Yastrejemniskiy, "Rusya savaş ilân etmeden Afgan topraklarını vurabilir," demiştir.

1982'de SSCB, nükleer silahların kullanımı konusunda "aşamalı tepki doktrini"ni benimsemiş, böylece nükleer silahı ilk kullanan taraf olmayacağını ilân etmişti. 1993'te Rus Genel Kurmayı bu doktrinden vazgeçtiğini açıklamıştır. Rusya, konvansiyonel silahlardaki açığını kapatmak için nükleer cephaneliğini geliştirmeye karar vermiştir.

Bir tür Rus Özal'ı olarak tarihteki yerini alan Gorbaçev'in "Manş Denizi'nden Urallar'a kadar ortak Avrupa Evi" sloganını çoktan terk eden ve Batı dünyasında "sevgili Gorbi" diye anılan bu kişinin "bilinçli bir hain" olup olmadığını tartışan Ruslar, Nisan 1996'da Çin Halk Cumhuriyeti ile "stratejik ortaklık" kurdular. Ortaklık metninde, Çin ve Rusya'nın NATO'nun Doğuya doğru genişlemesine karşı oldukları, "tek kutuplu uluslararası düzen" ilkesini reddettikleri, Asya'da ABD-Japonya ittifakının revizyonuna tepki gösterdikleri belirtildi. Çin Devlet Başkanı, Rusya'nın Çeçenistan sorununda aldığı tutumu, Rusya Devlet Başkanı da Çin'in Tayvan ve Tibet konusundaki tutumunu desteklediğini bildirdi.

Sonuç olarak, Çin'le stratejik ortaklık kurup Ortadoğu bölgesindeki eski rolünü yeniden oynamak isteyen bir Rusya karşısında, Türkiye'nin tek başına bölgesel bir rol oynama (bazıları buna "alt-emperyalizm" ya da "Türkiye emperyalizmi" vb. demektir) imkânı ortadan kalkmıştır. Bu rol ancak ABD ile (İsrail'i de kapsayacak) ortak bir askeri stratejiyle mümkün olabilir. Bu da iki ülke arasında ortak çıkarları ve tam bir güven ilişkisini gerektirir. Oysa Duvar'ın yıkılışıyla birlikte Türkiye, NATO üyesi olarak ABD karşısındaki kozlarını, dolayısıyla rekabet halindeki emperyalist güçler yeni bir bölgesel konsept oluştururlarken inisiyatif gösterme imkânını kaybetmiştir. Putin'in saati bir dönemin kapandığını göstermektedir. Y.A.

Irak'ta biraz duralım

Irak neden gündemimizde değil?

Dünya değişti, gelişti, dönüştü, aldı başını gitti. İnsan genomu çözüldü, ölümsüzlüğün kapısı aralandı, demokrasinin ebedi ve ilahi bir düzen olduğu kesinleşti. Bunların hepsi güzel, hepsi heyecan verici de, arkada neler kalıyor, bir de buna bakmak gerekmez mi?

Bu ahval ve gelişme içindeyken iki savaş yaşadık. Körfez savaşı ve NATO-Yugoslavya savaşı.

Körfez Savaşı Ortadoğu'da haritayı değiştirdi. NATO'nun Yugoslavya'ya açtığı savaş Avrupa haritasındaki bazı taşları yerinden oynattı.

Bu iki savaş, sadece teknik açıdan değil, amaç ve ilke bakımından da bildiğimiz savaşlara hiç benzemedi. Sadece haritalar değişmedi, dünyanın halitası da değişti.

Devlet sınırlarına dokunulmazlığı, toplumların iç hayatına karışılmazlığı en azından görünürde ilkeleştirmiş bir dünya nizamından buraya nasıl geldik? Bu durumda "barış"ı savunma siyaseti hangi paradigmaya dayandırılacak?

Savaşların mağlupları, yenilginin siyasal bedelini ödeyip yeniden dünya siyaset sahnesine dönebiliyorlardı. Ama bu iki savaş, iki devleti ve iki toplumu dünya siyaset sahnesinden sildi attı. Türkiye'ye bakmak yeter. Hangi Partinin dış siyaset konseptinde "Irak" yahut "Yugoslavya" diye bir ülke var? Hani savaşlar tıkanan politikanın yolunu açıyor-du? Bu iki savaş başka tür bir sonuç verdi.

Irak on yıldır, havadan bölünmüş, karada dünyadan koparılmış bir ülke. "Ülke" ne demek? İçinde milyonlarca erkek, kadın, çocuk, yaşlı, genç demek: insanlar demek.

Milyonlarca Iraklı insan on yıldır tecritte ve bu insanların kaderi siyasetin gündeminde değil. Uygur dünyanın göbeğinde en temel ihtiyaçlarını istemesi ve bulması yasaklanmış bir toplum...

Bu kimin siyaseti? Bu neden bizim de siyasetimiz? Herkes her paradigmanın değişmiş olmasına sevinmesin.

Bütün paradigmlar değişmiş olsa da birkaçı yerinde duruyor ve dünya bu birkaç paradigma üzerinde dönüyor. Emperyalizm gibi, dünya çapında sınıf mücadelesi gibi.

Irak neden hiçbirimizin gündeminde yok? Irak Saddam mı demek? Irak, biraz yakın bakınca, insan değil mi?

Kıbrıs'ta "Çözüm"!

Türkiye'de devlet, "siyasi çözüm" ehliyetli bir devlet olmadığı için bütün sorunları "askeri sorun" olarak algılar ve "askeri çözüm"ler peşinde koşar. Sorunlara "siyasi çözüm" önerenlere kızıp köpürmesi, kendisinin dışlandığını sanmasındandır. Bilse, yapabilse, işine geldiği yerde "siyasi çözüm"e de itiraz etmez!

Askeri felsefede "çözüm", bu felsefeye varlık kazandırdığı için, çözümsüzlüktür. "Çözümsüzlük"ler olmasa, askeriye de olmaz, felsefesi de. Ama Türk devletinin yarattığı terslik şurada: Her yerde ve her zaman, "siyasi çözüm" bulunamazsa sıra "askeri çözüm"e gelirken, Türk devleti, "askeri çözüm" bulamadığı zaman "siyasi çözüm"e yönelir. Yönelir de, bilmediği için işleri içinden çıkılmaz hale getirir.

"Kıbrıs sorunu" böyle bir sorun. Dünyanın ahvali Türkiye'nin orayı "ilhak"ına elvermiyor. Türk devleti siyasi çözüm bilse, "ilhak"tan başka yollar da üretebilir. Örneğin "iltihak". Sorun nerde? Kuzey Kıbrıs'ta. Madem "ilhak"ın koşulları yok, bırak Kuzey Kıbrıs halkı dilediği yere "iltihak" etsin. Hayır olmaz! Niçin olmaz? Çünkü kendi başına bırakırsan Kuzey Kıbrıs halkı, hiç dinlemez, Avrupa Birliği'ne iltihak eder.

Türkiye, altmış yıl önce Hatay'da kurduğuna benzer bir devleti Kuzey Kıbrıs'ta kurmuş (atamış) ve "tanımış"! Koruma ve kollamasını da üstlenmiş. Ne kadar sivil var orda, o kadar da asker. Böylece askerin varlığına bağlı sözde bir ekonomi de oluşmuş. Devam edip gidiyor.

Nasıl gidiyor? Türkiye'de meşruiyetini "yitiren" her şey oraya gidiyor. Diyelim kumar, yahut kara para aklanması, yahut banka dolandırıcılığı. Kuzey Kıbrıs, Türkiye'nin illegal yüzünün "serbest bölge"si.

Geçenlerde ora halkı, oranın "parlamento-su"nu bastı. Niye? Dolandırıldı da ondan. Kim dolandırdı? Belli. Kuzey Kıbrıs Hükümeti'nin (!) himayesi ve ortaklığı ile orda "bankacılık" yapanlar. Bir standart da, bu bankacıların hepsinin Türkiye'de şaibeli olması.

Dolandırılan halk ne yapar? "Siyasi çözüm"e başvurur. Nitekim öyle oldu. Halk gitti, Kuzey Kıbrıs'taki "Mücahitler parlamentosu"nu, kirli siyasetin merkezini basıverdi. Bu, İran Şahının yıktığı, Yeltsin'in yıktığı parlamentolara da benzetilemez. "Bizi kendi kaderimizle başbaşa bırakın" diyenlerin "casus" diye yakalandığı bir yerde halk başka nereyi bassaydı ki?

Bu Kıbrıs sorunu artık kabak tadı vermeye başlamıştır. Ancak çoğu gitmiş azı kalmıştır. AB'nin dayattığı şartlar takviminde bir kaç yıla kalmadan sıra bu adada siyasi çözüme gelecektir.

Zeugma-Belkıs

Halit Demirci

Kalkınma ve uygarlaşma adına tarihi suya gömüyorlar. Çok örneği var. Bu ne ilk, ne de son.

Büyük İskender dubalar üzerine bir köprü kurar Fırat'ı

(Euphrates) geçmek için. Bu köprü sonraları Seleukos Nikator tarafından onarılır. Persler Fırat'ı geçmek için, en kolay geçiş noktası olması özelliğinden dolayı hep bu bölgeyi kullanmışlardır.

Kaynaklarda bu kentin İÖ 300'de

Büyük İskender'in Babil satraplığını da yapan Seleukos 1. Nikator tarafından kurulduğu bildirilir.

Fırat'ın iki yakasını birbirine bağladığı için olsa gerek Yunan dilinde boyunduruk ya da bağlayan şey (köprü?) anlamına gelen bir sıfat, "Zeugma" olur ismi. Cassius, Roma İmparatoru Claudius zamanında Persler'e karşı giriştiği mücadelede bu bölgede kurar ordugâhını.

Erken dönemlerde iki önemli kent, Seleukia ve Apamea, Fırat'ın karşılıklı yakalarında kurulurlar. Bu iki kentin, "Zeugma" geçitinde olduklarını belirtmek gelenekleşmiş ve ilk Yüzyılda ismi bugünkü halini almıştır. Procopius, Iustinianus'un şehri çevreleyen güçlü duvarlar inşa ettiğini nakleder; Antakya piskoposluk belgelerindeyse buranın Hierapolis piskoposluk merkezlerinden biri olduğuna dair bilgiler vardır.

Fırat kıyısındaki Zeugma Anadolu ve Mezopotamya arasında en erken çağlardan beri bir bağlantı noktası. Özellikle Amanos ve Toros (Taurus) Dağları'ndan kereste sağlamak ve olasılıkla Asur tüccarlarının Orta Anadolu'daki Kültepe'ye metal götürüp getirmelerinde önemli rol oynuyordu. İÖ 2. ve 1. y.y'larda ise Fırat Roma ve Persler arasında sınır teşkil ediyordu. Üç önemli askeri lejyondan birine ev sahipliği yapan, askeri açıdan böylesine büyük önemi olan bu kent yerleşimi, ticaret açısından da o dönemde önemini korudu: Çin'den Batı'ya İpek Yolu üzerinde bulunuyordu. Roma İS 4. y.y'da Mezopotamya'yı da sınırları içine dahil edince kent doğu karakolu olma özelliğinden kaynaklanan önemini yitirdi; ancak, zenginliğinin işareti olarak 3. ve 4.

y.y'lardan kalan birçok güzel mozaik bıraktı. Diğer büyük şehirler Aleppo (Halep) ve Edessa (Urfa) önemlerini devam ettirdiler.

Zeugma'nın yeri -Birecik yakınlarında olduğunun dışında- herhangi bir kesin ifadeye rastlanmaksızın belirsizliğini korumuş yıllarca; ta ki 1976'ya, Jörg Wagner'in Gaziantep'in Nizip ilçesinde, Fırat

nehri kıyısında yeni Anadolu'luların Belkisköy dedikleri yerin Zeugma olduğunu belirlemesine dek. Dr. Wagner 1970 başlarında çalışır bu yörelerde. Belkisköy'ün Zeugma olduğunu kanıtlayan çalışması da onun tezi olur.

Adının henüz Belkisköy olduğu günlerde İtalyanlar başlar mozaikleri kaçak kazılarla taşımaya. Üstüne üstlük 1915'e doğru, Kargamış kazılarını yapan ekibe daha sonra katılan ünlü casus Arabistanlı Lawrence (Thomas Edward Lawrence da) uğrar buraya. Amaç British Museum'a eser temini. İlk hali üzerine bilgilerimiz yok denecek kadar az olduğu için mozaiklerin ne kadarının kaçırıldığını(!) bilemiyoruz elbette. Bugün İngiltere, Rusya, ABD'nin önemli eski eser-yağma/toplama-merkezlerinde önemli parçaların bulunduğunu bilebiliyoruz sadece. Houston'da Menil Collection, Berlin'de Staatliche Museen, St. Petersburg'da Hermitage Museum, Londra'da British Museum ve Paris'te Louvre bu örneklerden bilebildiklerimiz. Bilmediklerimizin başında da belki Zeugma'nın en önemli kalıtı olan ve 1. Yüzyıl'da yapıldığı tahmin edilen Roma villası salonunun tabanında yer alan Dionysos ile Ariadne'nin evliliklerini anlatan figürlerin yer aldığı mozaikler. Büyük bölümü 1992 yılında gün ışığına çıkarıldıktan sonra kaçırıldı. Şimdilik yeri konusunda karanlıktayız.

GAP kapsamında önemli ayaklardan biri olan Birecik Barajı ve HES 1986 gibi çok da eski olmayan tarihlerde planlandığında Zeugma'nın bilinmediği düşünülemez elbette. Uygarlaşma (?) adına, tarihin gömülmesine bu tip planların tamamıyla kör bırakılması ilk kez ya da sadece Zeugma'nın başına gelmiyor,

Cumhuriyet Türkiye'sinde. Son örneği olacağı da benzemiyor; kültürel beyin haritamızda bunu engelleyecek bu zemin zaten yok. Birecik Barajı sadece 6000-7000 dönümlük araziye kurulmuş olan bir kent yerleşimi olan Belkışköy-Zeugma'yı değil, aynı zamanda Rumkale, Horumhöyük, Apameia, Urima, birçok höyük, surlar (Iustianus'unkiler mi), antik dönem köprüleri ve yollarını da yutacak. Diğer kardeşleri olan Atatürk Barajı Samsat'ı (Samosata) yuttu çoktan. Kargamış Barajı paleolitik yerleşimleri, Ilisu Barajı Hasankeyf'i, Anadolu'nun diğer bucağında Yortanlı Barajı da Alliano'yu.

DEVLET KENDİ YASALARINI İHLAL EDİYOR

Gaziantep Müze Müdürlüğü ve Nantes Üniversitesi'nin işbirliğiyle yürütülen kurtarma kazıları Zeugma kent harabelerinin küçük bir bölümü Gaziantep Müzesi'ne taşıyor.

Destek takımları da var elbette. İspanya'dan, Almanya'dan, İsviçre'den. Fransa'dan bir takım daha var grupta. Fransız misyoner, Catherine Abadie-Reynal liderliğinde "Zeugma için Fransız Arkeoloji Misyonu" adını taşıyor (Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın desteklediği, merkezi Paris'te bulunan bir kuruluş). Kalan bölümler ise yeniden tarihe gömülecek.

Aslında devlet kendi kendini reddedip, kendi yasalarını ihlal ediyor. Yoğun şekilde etkene maruz bırakıp kanıksatma stratejisinin en iyi örneklerinden biri de işte bu şekliyle, toplumu, üzerinde yaşadığı toprakların geçmişinden temelli koparma olarak yaşanıyor. Enerji ve su ihtiyacını karşılamaya yönelik bu uygulama kapsamındaki tüm faaliyetler, temelde, taşınmaz kültür varlıklarının yok edilmesi, eserlerin tespit edilmemesi, edilenlerin kurtarılmaması gibi komple bir suç örgüsü barındırıyor.

Yasaya göre, 1. Derecede Arkeolojik SİT Alanlarında bilimsel kazı dışındaki tüm faaliyetler yasak; arkeolojik faaliyetler de izin kapsamındadır.

Devletin kendisi ya da yap-işlet-devret kapsamında çalışan şirketlerin yürüttüğü büyük ülke projeleri, bu tür alanlar ya da ören yerlerini de (ister istemez) kapsıyorsa, bu durumda fiili durum yaratılmış oluyor; tüm işlemler arkeolojik kurtarma girişimi haline sokuluyor. Bu durumda ise yasa koyucunun

belirttiği "kapsam dışında düşülmek zorundadır" getiriliyor herşey.

İŞ İŞTEN GEÇTİKTEN SONRA...

Radyo/ televizyon ve basım-yayımı -bu yıpratıcı

ve mücadele edilemez gücü de- nerde, nasıl olursa olsun kâr peşinde koşarak yap-işlet-devret'i uygulayan çok-uluslu konsorsiyumların "Dış İlişkiler/ Halkla İlişkiler" departmanları sayesinde etki alanına aldığımızda bir kampanya için tüm zeminler zaten hazırlanmış oluyor: "Şimdi kurtarma zamanı"na dönüyor tüm perspektif. Toplum ise "Neden burada?" yerine "Nasıl kurtaralım?" sorusuna yanıt arar hale geliyor. Kültür değerlerimizi in situ (var olduğu yerde) değil de, şanslıysanız ülke müzelerinin korunaksız bahçelerinde biletle görebildiğiniz için sevinir duruma geliveriyorsunuz.

Planlanma aşamalarında ses seda duyulmaz, herşey kapılar ardındadır; aradan yıllar geçer, planlar numaralı kalkınma planlarına emdirilir ve uygulama başlar. Garip ama toplumun birçok katmanına hakim olan "uyanma zamanı", projenin bitime yakın kısımlarında gelir.

Belkışköy örneğinde planlanma yılı 1986, uyanma vaktiyse 1998'dir. Artık yavaş yavaş, "Kurtaralım!" rüzgarı altına girer toplumun yelkeni ve anlı şanlı medyamız Cumhuriyet'in 75 yılı boyunca adı sanı ne duyulan ne de umursanan Zeugma'dan 90 yıl önce İngiliz casusu Lawrence de, "Tarihi eser kaçırmıştı!" diye kıyameti koparır!

"KızılCIK", yabancı dil bilen internet erişimli okuyucuları için de ilginç olacağını düşündüğü bazı "site"leri bu bölümde tanıtıyor.

www.sacp.org.za

(South African Communist Party)

Güney Afrika Komünist Partisi 1921'de kuruldu ve gerek ırkçı Apartheid rejiminin yıkılmasında, gerekse sonrasında ülkede belirleyici bir güç oldu. Bugün de ülkede çalışanların haklarını ve sosyalizm idealini kararlı bir biçimde savunan parti, hükümetin bazı uygulamalarının doğurduğu sorunlara rağmen iktidardaki ANC ve iki milyon üyeli ülkenin en büyük sendikası COSATU ile üçlü ittifakın içinde. İleri bir kapitalist ülkede önemli bir toplumsal ağırlığa sahip pek az komünist partiden biri olan SACP sitesinde, parti ve ülke yaşamı ile İngilizce ve ülkenin yerel dillerinde bilgi ve belgeler bulunuyor. Sitede partinin büroları, yönetimi, yöneticilerinin biyografileri, son on yıldan bir çok basın açıklaması ile 4-5 yıllık konuşmalar ve basından seçme makaleler mevcut. En zengin kaynaklardan biri sitenin parti belgeleri ("SACP Documents") kısmı. Burada SACP'nin 1921'deki kuruluş manifesto-sundan başlayarak 80 yıllık tarihindeki çeşitli belgeler, parti tüzüğü, programı, bazı konularda parti tavrını ortaya koyan görüşler yer alıyor.

Gene partinin iki yayın organına giden bağlantılarla onların sitesinde de geniş bilgiler bulunabiliyor: SACP'nin aylık yayın organı "Umsebenzi"nin 1996'dan bu yana hemen her sayısının bulunduğu sayfalarda gerek ülke içi, gerek uluslararası güncel

haberler ve yorumlar var. Partinin üç ayda bir çıkan organı "African Communist"ın Ekim 1959'daki ilk sayısına, Temmuz/Ağustos 1962'de faşist koşullar altında çıkan 10. sayıya ve 1995 sonrası sayılarına erişilebilir. Derginin sayılarında hem ülkenin sorunları, hem de uluslararası komünist ve işçi hareketlerinin gündemindeki konular üzerine görüş ve tartışmalar bulunuyor.

Sitede arama olanağı olduğu gibi, sık ziyaret edenler için yalnızca son birkaç ay içinde eklenmiş belgeleri bulacakları "yeni" ikonu mevcut. Tartışma platformu, ya da ziyaret defteri gibi sayfalarda da kimi kez ilginç notlar bulunabiliyor.

www.antimai.org

(MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu)

Çeşitli sendika, meslek odası ve diğer bazı demokratik örgütlerden oluşan ve son yıllarda etkin çalışmalarıyla tanınan MAI ve Küreselleşme Karşıtı Grubu'nun sitesi, Türkçe olarak çalışanlardan yana ve düzeyli yayın yapan ender sitelerden biri. Sitenin anasayfasında son 2-3 ay zarfında eklenen belgelerle ilgili kısa bilgi ve bağlantılar sergileniyor. Gene ilk sayfada bu yıl 26 Eylül'de yapılacak yıllık IMF ve Dünya Bankası toplantısına karşı düzenlenen Küresel Eylem Günü ile ilgili bilgi ve çağrılar var. "Haberler" sayfasında günlük basından küreselleşme, IMF politikalarının etkileri, özelleştirmeler, çalışanların, sendikaların görüşleri ve

mücadeleleriyle ilgili seçme haberler aktarılıyor (yalnız bu haberler, biz dolaştığımızda yeterince güncel değildi). "Bültenler" bölümünde Haziran 1999'dan bu yana Çalışma Grubu'nun yayınladığı tüm bültenler ve bazı deklarasyonlar bulunuyor (bültenleri toplu almak isteyenlere bu seçeneğin de verilmesi önemli bir kolaylık).

"Dağarcık" bölümünde hem MAI, Dünya Ticaret Örgütü, ve küreselleşme hakkında ayrıntılı bilgi ve yorumlar, çeşitli girişimlerin ilişkisini, etkilerini ve arka planını ortaya koyan kapsamlı makaleler bulunuyor, hem de sendikaların, odaların, demokratik kitle örgütlerinin yürüttüğü mücadele ve eylemler ilgili bildiri ve basın açıklamaları ile yansıtılıyor (eylem ya da sempozyumlardan resim ve videolara da ileri için yer ayrılmış). Avrupa Birliği ve tahkim ile ilgili önemli metinler de birer belge olarak aynı bölümde sunulmuş. "Yayınlar" başlığı altında bazı sendikal yayın ve toplantılarla ilgili kapsamlı belgeler bulunmakta.

Sitede web tasarımı iyi, dolaşım kolay ve Türkçe çoğu sitenin aksine sayfalar güncel tutuluyor. Grubun çalışmaları paralelinde internette bir görüş ve günlük bilgi alışverişi platformu sunan bir de elektronik tartışma grubu var.

(<http://www.egroups.com/group/turkiye-antimai/info.html> adresi üzerinden bilgi alınarak listeye üyelik başvurusu yapılabilir).

Futbol – transfer – meta

“Seni Samsun’a sattık, eşyalarını toplu!”

Bir transfer dönemi daha ya- şandıktan sonra futbol sektörü üzerine biraz düşünelim dedik. Bu öyle bir sektör ki ekonominin yanı sıra ideolojiyi de içeriyor. Burjuva ideolojisinin en geri varyantının şırına edildiği bir spor anlayışının ürünü olan bugünkü profesyonel futbol hem bu ideolojinin yeniden üretimine katkıda bulunmakta, hem de emekçilerin sırtından milyarlarca doların kapitalistlerin ceplerine akmasına olanak sağlamaktadır.

Futbol sektöründe dönen paraların ne büyük miktarlara ulaştığı mesela İngiliz klüplerinin bir sezonluk transfer harcamalarında görülebilir. Bir sezonda 3 milyar dolarlık transfer harcaması yapan İngiliz klüpleri elbette bu harcamaları bir şekilde çıkartacaklardır.

Dönen paralar için yine basit bir rakkam: en büyük on klübün bir yıllık ciroları bir milyar dolar dolayında.

Para kimden çıkıyor?

Denebilir ki reklam veren kuruluşlardan. Bu aslında şu demek: futbolla hiç bir ilgisi olmayanlardan da çıkıyor. Çünkü tüm işletmeler reklam giderlerini masraflarına dahil edip kârlarını bunun üzerinden gerçekleştirdiklerine göre, örneğin Marshall boya alan futbolla ilgisi olmayan bir ev kadını Galatasaray klübüne ödenen reklam bedeline ortak oluyor demektir.

Doğrudan cepten çıkan paranın büyüğü stadda maçı izleyen seyircilerden geliyor. Bunun için çok büyük insan topluluklarının izleyici konumunda olduğu stadlar inşaa edilmektedir. Aslında kullanım açısından bakıldığında bir hayli verimsiz olan bu stadlar (çünkü çok az sürelerle tam kapasite kullanılıyorlar) faaliyetlerini çok yüksek kârlarla kapatmak zorundalar. Zamanlarının % 90’nını tamamen işlevsiz geçiren statların varlığı futbol ekonomisinin akıldışılığının çok basit ama hiç görülmemeyen göstergesi.

Bundan başka, futbol alemi spor medyası, dergileri, gazeteleri, televizyon kanalları, vb. ile birlikte büyük bir kütle oluşturmaktadır. Milyonlarca dolar bu alandan sağlanıyor. Özellikle paralı yayın kanalları aracılığı ile doğrudan, ya da reklamlar üzerinden dolaylı tüketim artışıyla sektörün büyümesi sağlanıyor. Öte yandan spor yapmak için zorunlu olarak kullanılan eşyaların yanı sıra taraftarların tüketmeye zorlandığı ve futbol ritüelinin bir parçası haline gelen bayrak, flama, maskot, yiyecek, içecek, havai fişek ve benzeri her türden nesneler topluluğu da bu aynı pazarın dikkati çeken başka bir boyutunu oluşturuyor.

Tüm bu sistemin sürdürülmesi için toplumun sistemle özdeşleşmesini sağlayan en önemli unsurların, yıldız futbolcuların durumu ne? Öyle ya, bir futbol klübünün değeri sahip olduğu futbolcuların satış değerlerinin toplamı olarak algılanmıyor ve öyle de hesaplanmıyor mu?

İşte futbolun belki de en akıldışı yanı burası. Normal kapitalist işletme kurallarının bile geçerli olmadığı bir alan. Herhangi bir kapitalist işletmenin elemanı istifa edip başka bir işletmede çalışma hakkına sahipken futbolda bu geçerli değil. Futbolcular iradeleri dışında bir mal gibi satış listesine konabiliyor, iradeleri dışında takas edilebiliyor: “Bana bir aykut ver, ben sana bir osman, şu kadar da dolar vereyim.” “Olmaz, üstüne bir de fatih verirsen olur!” Klüpler futbolcuları salt meta olarak gördüklerini transfer pazarlıklarında gözler önüne serdiler. Beşiktaşlı Ertuğrul’un Beşiktaş’ın Almanya kampında bir sabah uyandığında, “Seni Samsun’a sattık, eşyalarını toplu!” lafıyla uyanması gibi. Üstelik, “Madem satacaktınız bunu daha önce niye bildirmediniz?” sorusuna cevap da çok tipik: “Fiyatın düşmesin diye.”!

Kapitalizm ve köleci anlayışın nefis bir sentezi!

Peki profesyonel futbolda durum böyle de amatör sporlarda çok mu farklı?

Hemen hemen aynı. Yine bir spor endüstrisi, medya, reklam kuruluşları ve tüketim psikolojisi, sporcuların dolaylı dolaysız “para manyağı”na çevrilmesi... hepsi bir arada. İşte olimpiyatlar: milyarlarca doların tüketildiği bir dev organizasyon! Dört yıl önce Atlanta’da yaşananlar bu defa Sdney’de yine yaşanıyor.

Ha bu arada, sahi, spor neydi, vücudun ve beynin daha sağlıklı çalışması için yapılan alıştırma filan mı?...

ÖDP kendini ne kadar anladı?

Kimse kendi geçmişinin uzantısından bir ÖDP oluşturamaz.

Özgürlük ve Dayanışma Partisi solun düşüncesini zenginleştirip yaymak, eylemini yükseltmek için kuruldu. Kısa sürede fena sayılacak işler yapabildiği, ama Türkiye solunun tarihsel birikimine göre eksik kaldığı söylenmelidir.

ÖDP bir kez seçime girdi, 250 bin oy aldı. Partiyi beğenenler de, beğenmeyenlerde alınan sonucu "yenilgi" saydılar. Niçin yenilgi olsun ki? Kiminle hangi kavga verildi de, yenilgi oldu?

Alınan 250 bin oyun gereği nedir, asıl ona bakmalı. Çünkü, ne bir seçimle "parti" olunabilir, ne de herhangi bir seçimle. Nice yüksek oyların, hatta bazan çoğunlukların üzerine oturan koca partilerin Marksist gelecek tasarımı ve güncel sınıf mücadelesi açısından hiç bir şey ifade etmedikleri az mı görülmüştür? ÖDP aldığı ya da almayı hayal ettiği oydan daha yüksek bir iddia ile kurulmamış mıydı?

ÖDP "doğru-yanlış" tartışmasına fazlaca ilgi gösteriyor. "Doğru"- "yanlış" tartışması ÖDP'ye uygun değil, anlamlı da değil. Solculuk zaten "yanlış" yapmaktır! Çoğulcu bir sol partinin "doğru"su nedir ki? Kapitalist sömürüye karşı mücadeleyi sınıf esası üzerinden örgütlemeyi ve kışkırtmayı üstlenmiş bir parti için, olsa olsa, yapılan işin "azı"- "çoğu" sözkonusudur. Hem kapitalist sömürüye karşı mücadele ÖDP'den ibaret bir şey de değildir; herkesin kendi pabuçları üzerinde yapabildiği şeyden çok daha fazla bir şeydir.

Öncelik nerededir? Tasarlanmış gelecekte midir, yoksa bugünkü toplum gerçekliğinin kavranıp siyasal eyleme yansıtılmasında mı? Bu, sol partiler için her zaman tuzak olmuş ve marjinalleşmeyle sonuçlanmış bir algılama kusurudur. ÖDP'de bu algılama kusuruna rastlanmaktadır. Bugünkü toplumsal gerçekliğimizden kaynaklanmayan gelecek tasarımları kimin ne işine yarar? Sorunları kendi lehine çözerek ilerlemeyi öğrenmemiş bir sınıf

veya misyon partisinin, bin bir türlü hesap-kitap üzerine kurulu siyasette aktörlük yapması mümkün müdür? Sen, bugün oturmuş, "yanlış" ve "doğru"yu ayırmaya çalışır ve "doğru"yu bulduktan sonra harekete geçmeyi planlarken sahip çıktığını söylediğin insan hayatlarının zebil ziyan olmasından da sorumlu olduğunu unutmamalısın.

ÖDP yaratıcı düşüncenin, yorulmaz bir eylemin, tükenmez bir inanın ve dünyayı hepten sahiplenme duygusunun yeniden ayağa kaldırılmasında kendi isteği ile görev üstlenmiş bir parti olarak rolünü yerine getirmenin yoluna bakmalıdır. Görevi budur ve bu görevin ertelenmesi olmaz. 250 bin oyun sorumluluğu da budur.

Türkiye'nin halinden ne yapmak gerektiği belli değil mi? Herkes bu dar geçitte, eğer varsa bir siyasal rolü, can havliyle o rolü kapmaya çalışmıyor mu? Eğer solun da bir misyonu varsa veya olacaks, tam da böyle zamanda belli olur.

Milyonlarca "adet" Kürt, insan yerine konulacağı yeni bir statü beklentisi içindedir. Çalışanlar koyu bir yoksullaştırma ve dışlanma siyaseti ile yüzyüzedir. Sermaye, milyonlarca işçi, emekçi, çocuk işçinin vahşice sömürülmesi üzerinden globalleşmeye çalışmaktadır. Emekçi sınıf özlemleri adına bildiğimiz her şey kırılıp dökülmekte ve bundan başka bir hayat olamayacağı, her türlü vasıta ile bilinçlere şırınga edilmektedir. Her şey ve her şey için sol zaten bu kadar geride ve geç kalmışken ÖDP ne güne kendi kendisi ile uğraşmaktadır? O zaman ÖDP ne içindir?

Neresinden başlayacağını bilmek midir sorun? ÖDP hiç bir şeyin başlangıcı değildir, kendini kendiyle başlamış gibi algılamaya kal-

kışmamalıdır. Kimse kendi geçmişinin uzantısından bir ÖDP oluşturamaz. Bu bilindiği zaman ÖDP anlaşılmış olacaktır. Ama öyle görünmekte ki, ÖDP henüz kendini tam anlamış değildir.

ÖDP, parçası olduğu sınıf ve o sınıfın hayatının sürekli akışına hangi siyasal adımlarla katılabileceğini çözmeye çalışmalıdır. Solun, toplumun şurasına burasına dağılmış birikiminden gidip öğrenip, yapmalıdır. Yaptığı şeye ortak olmaya herkesi çağırmalı ve herkesle ortak şeyler yapmaya istekli olmalıdır. Hiç bir şey bu memlekette özgür olmadığı gibi, yani özgürlük yasak olduğu gibi, özgürleşme için harekete geçmek de yasaktır. Bu memlekette kapitalizmin ve kapitalistlerin gelişme hesap ve imkanlarıyla bütünleşmeyen her eylem yasaktır. Bu memlekette "siyasi demokrasi"nin siyaseten demokratikleşmeyle olacağını sanmak, bu memleketin tarihinden hiç ders almamış olmaktır. Bu kadar azgın ve şirret bir burjuva sınıfın karşısında "istikrar" peşinde koşmak, sınıfsal eylem yönünden durup oturmaktır. "İstikrar"dan demokrasi ummak, hem demokrasiyi, hem de onun nerde ve nasıl kazanıldığını bilmektir. Sınıf mücadelesini her yere taşımaktan başka hiç bir seçeneğin bulunmadığı bugünkü koşullarda "yerin dar" da olsa, oynamak zorunda olduğun oyun bellidir.

"Bugünkü marjinal halimle, bunları ben mi yapacağım? Önce siyaset için güç toplamalıyım" diye bir strateji olamaz; çünkü ÖDP'nin kendine biçtiği rolün marjinali olamaz. Böyle yollardan siyasal güç toplandığı nerde görülmüştür? Siyasal güç nerden toplanır?

ÖDP'de herkes, kendinden menkul "doğrular"ından çok, yaratılmış ortak doğrulara güvenerek, yoksa eğer, bu ortak doğruları yaratarak yürümeyi öğrenmelidir. Bunu öğrenemeyenleri, yani ortak bir misyon algılayışı içinde olamayanları da mazur görmek gerekir, çünkü onların da zaten hem misyonları yoktur, hem de misyon kavramıyla ilişkileri.

ÖDP G.Başkanı Ufuk Uras'ın 1 Temmuz tarihli basın toplantısı konuşmasından özet

Çalışanlar için bedeli ağır bir ekonomi programı

Küreselleşen kapitalizmin yarattığı tahribatın tüm dünyada tartışıldığı bir dönemde bu tartışmaları* gerçekleştiriyoruz. Küreselleşmenin yarattığı sonuçlar bizim mücadele alanımızı da genişletiyor. Yeni bir uluslararası dayanışma arayışı yoğunlaşıyor. Washington ve Seattle'da olduğu gibi yeni direnme biçimleri geliyor. Uluslararası sermayenin yeniden yapılanma ve birikim süreçlerine uygun bir biçimde devletin de küreselleşmenin etkisi altına girdiği bir ortamda buna karşı tutumlar da ulus eklenli olmaktan çok emek eksenli bir nitelik kazanıyor.

Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu sıralamasında 174 ülke arasında 85. sırada olan Türkiye, IMF ve Dünya Bankasının dayatmalarının faturasını emekçilere ödetiyor...

1 Temmuz, yani bugün itibariyle asgari ücret resmen net 86 milyon 922 bin liraya yükseliyor. Türkiye'de bazı tahminlere göre yaklaşık 4 milyon kişi asgari ücretli. Asgari ücret, geçen yıl aynı zamanda 68 milyon 631 bin lira idi. O günden bugüne asgari ücretlinin tüketim harcamaları %60'dan fazla artarken, ücreti % 26.6 oranında artırıyor... Geçtiğimiz günlerde yanlışlıkla basına da dağıtılan Devlet Planlama Teşkilatı'nın "Hizmete Özel" başlıklı raporunda, "2000 yılında reel olarak net memur maaşlarının % 10.3, net asgari ücretin ise %12.3 gerileyeceği tahmin edilmektedir," deniyor.

Türkiye'de son 30 yılda 9 kez ağır ekonomik istikrar programları ilan edildi... İlk ekonomik paketten bu yana 27 hükümet gördü Türkiye. Bu hükümetlerin hepsi, bugünkü hükümet gibi halktan "fedakarlık" istedi...

Adına "istikrar" denilen bu politikaların sonucu, 26 milyon insan istikrarlı bir şekilde yoksulluk sınırının altında bir gelirle yaşıyor. En azından 13 milyon insan iş bulma derdiyle kıvrıyor. Buna rağmen 2000 yılında bütçenin %40'ı faize, %20'si silahlanma ve askeri harcamalara gidiyor. IMF hoşgörmediği için, ne tarımda, ne de sanayide bir kamusal yatırım seferberliği içeren anlayışa yer verilmiyor.

Hükümetin Ekonomi Programı ve sonuçları

23 Aralık 1999'da IMF ile imzalanan stand by anlaşması ve uygulan-

maya başlanan ekonomi programı da sermayenin yeniden yapılanma stratejisinin son halkasıdır...

Bu program, emek gelirlerini beklenen enflasyona endeksleyip kârları serbest bırakarak; büyük ölçüde emek kesiminin ödediği dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu, gelir ve servet dağılımını daha da bozacak vergi uygulamalarını sürdürerek; tarımda taban fiyatlarını enflasyonun altında belirleyip üreticileri mağdur ederek; sosyal güvenlik kurumlarına bütçe katkısını kısarak bölüşüm ilişkilerini sermaye çıkarına, emek aleyhine düzenliyor.

Bu program, kamu yatırımlarını kısıp devletin asli faaliyetlerinden sayılan altyapı faaliyetleri de dahil mal ve hizmet üretiminden elini çekerek; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi temel toplumsal hizmet alanlarını dahi yeni bir kâr alanı şeklinde tanımlayarak kamunun etkinlik araçlarını iyice daraltmayı ve özelleştirmeyi hızlandırıp, kamu mallarını ulusal ve uluslararası sermayenin emrine vermeyi amaçlıyor.

Uygulanmakta olan ekonomi programının siyasi açıdan iki önemli sonucu daha vardır...**ESK aracılığıyla emek örgütleri bu programın uygulanmasına ortak edilmeye, sonuçlarına suç ortağı edilmeye çalışılıyor. Sendikalar ve meslek örgütleri abadan altından sopa gösterilerek taleplerinden vazgeçirilmeye itiliyor.**

İkincisi, 18 Nisan seçimleri öncesinde sermaye çevrelerinin ve yeni liberal ideoloji savunucularının "yapısal reformları gerçekleştirecek partilere oy verin" çağrıları yankı bulmuş, tüm partiler bu anlayışa bağlılıklarını ispatlama yarışına girmişlerdir.... Programın tek başına hükümete mal edilmeden, Meclisteki muhalefetin de örtülü veya açık onayıyla, partiler üstü bir görünüşle, tüm sermaye kesimlerinin desteğiyle uygulanması gerçekleşiyor....

Bu programın kamu maliyesi, yapısal reformlar ve gelirler politikası olmak üzere üç temel ayağı bulunuyor.

Birinci ayakta, kamu maliyesinin yeniden yapılanması toplum için değil, sermaye için devlet anlayışının kökleşmesi, kamu maliyesinin krizinin emek kesiminin sırtından aşılması sonucunu doğuracaktır.... Tarım sübvansiyonlarının kısılarak bu sektörün uluslararası rekabete, özellikle ABD şirketlerinin

hegemonyasına açılmasının, aynı zamanda istihdamın %43'ünü sağlayan kesime artık bütçeden kaynak aktarıl-maması gibi bir sonucu vardır. Programın önemli bir performans kriteri de bütçede temel fazla verilmesi, böylelikle bütçenin %40'ına varan faiz ödemeleri aksatılmakzen, yatırımların sıfıra yaklaşması, kamudaki ücretlerin reel olarak geriletilmesi, eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerdeki kalite düşüşünün kurumlaştırılması vardır..

Programın **ikinci ayağı** olarak "yapısal reformlar" sloganıyla sunulan düzenlemeler ise emek kesiminin çıkarları açısından büyük kayıplara yol açacaktır. Enerji, iletişim gibi sektörler; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi sosyal hizmetler; tarım gibi nüfusun %35'ini kapsayan bir ekonomik yaşam alanı karın egemenliğine terk ediliyor, uluslararası sermayenin rekabetine sunuluyor. Yapısal yasal düzenlemeler tüm karar ve denetim mekanizmalarını ABD modeli üst kurullara devrediyor. Böylelikle sermaye çıkarları, politikacıların zaman zaman toplumun taleplerine kulak verme ihtimaline ve tehlikesine karşı güvence altına alınıyor....

Programın **üçüncü ayağını** ise gelirler politikası oluşturuyor. Fiyatlara ve karlara müdahale edilmezken, ücretlerin gelecek enflasyona endekslenmesi, tarım gibi maliyetleri geçmiş bir yıla uzanan bir sektörde aynı mantığın işletilmesi, programın gelirler politikası açısından da tek yönlü ve vahşi karakterini vurguluyor.

DİE verilerine göre, Türkiye nüfusunun en tepedeki %20'si milli gelirin %47'sini alıyor. En alttaki %20'nin milli gelirden aldığı pay ise %5.6. Diğer bir ifade ile, nüfusun en üstteki %20'si milli gelirin yarıya yakınına cebine indirirken, %80'ni kalanıyla yetinmek zorunda...

İşte Türkiye gerçeği budur.

Hükümet-IMF uygulamalarına karşı emekçi dayanışmasını güçlendirmekten başka çare yok. Bu ülke sadece bir avuç işbiririci için değil, bütün insanlar için yaşanır kılınmalıdır.

*1 Temmuz 2000 tarihli panel. Katılanlar: Ümit Şenesen, Gülay Şenesen, Aziz Konukman, Oğuz Oyan, Sungur Savran, Tülay Arın, Ergin Yıldızoglu...Paneli Ertuğrul Kürkçü yönetti.

"Hürriyet" in getirip götürdüklerinden... 1908 Grevleri

Tarihimizde ilk yaygın grevler 1908'de yaşandı.

Halk dilinde kısaca "Hürriyet" diye adlandırılan 2. Meşrutiyet'in ilanı (Miladi takvimle 24 Temmuz 1908) ülkede bir özgürlük havası estirmiş, bu ortam siyaset ve basın-yayın alanıyla sınırlı kalmayarak kendini hemen çalışma hayatında da göstermişti.

İşçiler son derece kötü koşullarda çalışıyorlar, ücretlerini düzenli alamıyorlardı. Çalışma süreleri çok uzun ve keyfiydi. Haftalık tatil, yıllık izin, gece mesaisi, örgüt kurma ve benzeri en temel işçi haklarının hiç biri yoktu. 1908 grevleri, ücretler konusu başta olmak üzere bu tür taleplerin derece derece dile getirildiği eylemler oldu.

Cibali Reji (tütün) işçileriyle başlayan grev dalgası (31 Temmuz) İstanbul, Selanik ve İzmir'deki rihtım işçilerini, tramvay işçilerini, İzmir, Beyrut, Varna ve Midilli'deki liman işçilerini, İstanbul Yedikule ve Sirkeci'deki fabrikalarda ve bazı hatlarda Şark Şimendifer Şirketi çalışanlarını, Selanik, Üsküp, İzmir-Aydın-Dinar demiryolu işçilerini, gıda sektöründeki pek çok işçiyi içine alarak yayıldı.

Bazı fırınlar ya da un fabrikaları hariç, adı geçen işletmelerin büyük çoğunluğu yabancı şirketlere aitti. Bunlar hemen harekete geçerek, hükümetten önlem istediler, bürokrasi kademelerindeki yetkililer de grevleri muzır ve tehlikeli bulduklarına dair kanaat belirttiler. Özgürlük vaadleriyle iktidara gelen İtilah ve Terakki'nin bakanları da farklı düşünüyorlardı. Yıllarca istibdada karşı Hürriyet'i savunmuş ve şimdi belli bir serbestiye kavuşmuş basının erbabının Hürriyet sözlüğünde de işçi hakları yer almıyordu.

Dahiliye Nazırı Ferit Paşa: "Sermayedarları tehtid altında bulunduracak sendikaların teşkili muzırdır."
Dersim Mebusu Lütfi Bey: "Amele kendi hukukunu muhafaza için cemiyet teşkil eder. Bu mukaddes bir haktır."

O güne değin işçi haklarına, bu hakların belirleyicisi olan sendika ve grev hakkına değgin ülkede her hangi bir yasa bulunmuyordu. Bu anlamda işçilerin iş bırakmaları (o zamanki deyimle "tatil-i eşgal") yasa dışıydı. Ne ki, tarihin her döneminde sosyal gelişme mevcut siyasal ve hukuki çerçevenin ve onun belirlediği sınırların üzerinde olmuştur. O çerçeve toplumsal gelişmenin akışına uymazsa, er ya da geç toplumsal etmen, yani asıl belirleyici olan, kendini dayatır, hukuki statü sosyalliğe ayak uydurur.

II. Meşrutiyet'ten sonra da öyle oldu.

Henüz seçimler yapıp Meclis-i Mebusan toplanmadığı için hükümet "kanun hüküm ve kuvvetinde" kararname çıkarma yetkisini kullanarak, grev hakkıyla ilgili geçici bir yasa çıkardı (Tatil-i Eşgal Kanun-i Muvakkati, 8 Ekim 1908). Bu geçici yasayla şimendifer, liman, tramvay, aydınlatma gibi hizmetler kamuya yönelik işletmelerden sayılarak buralarda grev dalgası önlendi.

Bir yıl geçmeden, bu kez -artık teşekkül etmiş olan- Meclis'ten Tatil-i Eşgal Kanunu adıyla asıl yasa geçirildi. (Ağustos 1909.) Yasa, kamu hizmeti sayılan iş yerlerini ve madenleri kapsıyor, işçi ve işveren arasında

çıkacak anlaşmazlığın önce "uzlaşma" yoluyla giderilmesini hükme bağlıyordu. Uzlaşmaya uymayan işverene belli müeyyideler getiriyor, uzlaşma sağlanamayan hallerde işçilerin "terk-i hizmette muhtar" olacaklarını belirtiyordu. Aynı zamanda "kamu hizmeti yapan iş yerlerinde" denilerek - yani fiilen her iş dalında - sendika kurmak kesinlikle yasaklanıyor, o tarihe kadar kurulmuş olanlar münfesihi ilan ediliyordu.

Sendika yasağının gerekçeleri, Avrupa'da var olsalar bile bizim bünyemize uymadıkları, yerli sendikaların Avrupa sendikalarıyla temasa geçecekleri, sosyalist düşüncüyü ve nazariyeyi Osmanlı ülkesine taşıyacakları, yabancı sermayeyi ürktütecekleri, sermayedarı işçinin tehdidi altında tutacakları, işçi ile işvereni birbirine hasım edecekleri, devletin hükümlerine hakkına müdahale edecekleri, mesleki hakları adı altında siyaset yapacakları (siyasetin mekteplere kadar girdiği, sendikalarla "amele destgahlarına" da sirayet edeceği) esasen Fransız Genel Çalışma Konfederasyonu'nun (CGT) "hükümet içinde hükümet" gibi çalıştığı ve nihayet işçilerin "şahsi hürriyetleri"ni sendikanın gaspedeceği gibi iddialardı.

Mecliste az sayıda mebus sendika hakkını savundu. Bunlardan Dersim mebusu Lütfi Bey "Amele kendi hukukunu (haklarını) muhafaza için cemiyet teşkil eder. Bu mukaddes bir haktır," diyordu. Sonunda hükümetin gerekçeleri benimsenerek yasa büyük çoğunlukla kabul edildi. Ve sendikal örgütlenme yasağı Türkiye'de 1940'lı yılların ortasına kadar sürdü. Bugün sendikal özgürlük var da, fiilen ne halde?